

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

**ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΚΑΙΟ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

(MASTER IN LAW & ECONOMICS)

Διπλωματική Εργασία με θέμα

**ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΣΕ
ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟ**

ΤΟΥ
ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ

Επιβλέπων Καθηγητής: Κος ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ

Πειραιάς, 2019

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, «Δίκαιο και Οικονομία» με τίτλο Διεθνές Εμπόριο: Από την Παγκοσμιοποίηση σε πρόσφατες τάσεις για Προστατευτισμό ..... έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/ τριας.....

Όνοματεπώνυμο Ευάγγελος Χατζηδημητρίου

Ημερομηνία 20/05/2019

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να πω ένα μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς μου για την αγάπη τους και την έμπρακτη στήριξη που μου προσφέρουν καθόλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Επίσης, να πω ένα μπράβο στον μικρό μου αδερφό, που με παρομοίωσε καυστικά μεν, πετυχημένα δε, με τον Μπράιαν, φανταστικό ήρωα γνωστής αγγλόφωνης σειράς κινουμένων σχεδίων.

Ξεχωριστά, θέλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή , κύριο Παντελίδη Παντελή για τη συνεχή επικοινωνία και τις χρήσιμες παρατηρήσεις του στην εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η μελέτη και παρουσίαση του ζητήματος του διεθνούς εμπορίου. Αναλυτικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η εξέλιξη των οικονομικών θεωριών στις οποίες είναι θεμελιωμένο το διεθνές εμπόριο. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθεται η ιστορική αναδρομή της παγκοσμιοποίησης του διεθνούς εμπορίου και οι επιμέρους φάσεις του, εξετάζεται ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου και τα βασικότερα χαρακτηριστικά του και διερευνώνται οι Προτιμησιακές Εμπορικές Συμφωνίες υπό το πρίσμα ευρείας βάσης μελετών. Το τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο επικεντρώνεται στις πρόσφατες εξελίξεις στο χώρο του διεθνούς εμπορίου και συγκεκριμένα στην εμπορική πολιτική, με γνώμονα την προστασία των εγχώριων βιομηχανιών, που ακολουθείται από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής από την εκλογή του Προέδρου Ντόναλντ Τραμπ και έκτοτε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	.....	II
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	.....	III
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	.....	4
ΜΕΡΟΣ 1. ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ		
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1-ΕΙΣΑΓΩΓΗ	.....	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2-ΜΕΡΚΑΝΤΙΛΙΣΜΟΣ	.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΚΛΑΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΕΜΠΟΡΙΟΥ		
3.1 ΑΝΤΑΜ ΣΜΙΘ ΚΑΙ ΑΠΟΛΥΤΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ	.....	7
3.2 ΡΙΚΑΡΝΤΟ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ	.....	9
3.3 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΩΝ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ	.....	11
3.4 HECKSCHER-OHLIN	.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ		
4.1 LINDER ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΟΜΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	.....	15
4.2 ΜΟΝΟΠΩΛΙΑΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ	.....	16
4.3 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΒΑΡΥΤΗΤΑΣ	.....	17
4.4 ΚΥΚΛΟΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΙΟΝΤΟΣ	.....	19
4.5 ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (GLOBAL STRATEGIC RIVALRY THEORY)	.....	20
ΜΕΡΟΣ 2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ-ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ		
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	.....	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ-ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΦΑΣΕΙΣ	.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ		

7.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ	30
7.2 Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ	31
7.3 Ο ΓΥΡΟΣ ΤΗΣ ΝΤΟΧΑ	32
7.4 Η ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΕ	34
7.5 ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΕ	35
7.6 ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΙΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ	36
7.7 ΒΑΣΙΚΑ ΑΡΘΡΑ ΤΗΣ GATT	36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΠΡΟΤΙΜΗΣΙΑΚΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ (ΡΤΑ)

8.1 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΠΡΟΤΙΜΗΣΙΑΚΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ	38
8.2 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	40

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9. ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

42

ΜΕΡΟΣ 3. ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ Η.Π.Α-ΚΙΝΑΣ, ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	46
------------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

11.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΥ	48
11.2 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ	49
11.3 ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟ	52
11.4 ΘΕΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΔΑΣΜΩΝ	55
11.5 ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΑΝΤΙ ΔΑΣΜΩΝ	56
11.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ	57

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12. ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ Η΄ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΛΟΓΟΣ ΜΕΙΩΣΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13. ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΟΓΚΩΣΗ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ

65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΜΠΟΡΙΟ	.....	67
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	.....	72
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	.....	73

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παγκοσμιοποίηση του διεθνούς εμπορίου και η απελευθέρωση της κυκλοφορίας προϊόντων, υπηρεσιών, ανθρώπων και κεφαλαίων έχουν τεθεί στο επίκεντρο της οικονομικής έρευνας. Το διεθνές εμπόριο επιδρά στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα και στην εθνική οικονομία του κάθε κράτους που συμμετέχει σε αυτό, επηρεάζοντας τη διάρθρωση της οικονομίας του, την παραγωγή και διανομή των προϊόντων καθώς και την παγκόσμια κατανομή εργασίας. Ως εκ τούτου, έχει αξιοσημείωτες επιπτώσεις στο βιοτικό επίπεδο και την ευημερία της κάθε χώρας, ενώ παράλληλα κατευθύνει την κρατική οικονομική πολιτική σε πληθώρα ζητημάτων. Στη σημερινή εποχή, οι ριζικές τεχνολογικές μεταβολές και οι καινοτομίες έχουν επιτρέψει την ευρεία διάδοση του εμπορίου στη συντριπτική πλειοψηφία των χωρών. Ταυτόχρονα, η συγκρότηση διεθνών οργανισμών, όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, διευκολύνει τη σύναψη πλειόνων εμπορικών συμφωνιών. Στην αντίπερα όχθη, όμως, η απελευθέρωση του εμπορίου εγείρει σημαντικά ζητήματα ανισοκατανομής των ωφελειών του. Υπό αυτό το πρίσμα, ο ενδεχόμενος αρνητικός αντίκτυπος του εμπορίου σε επιμέρους κοινωνικές ομάδες στο εσωτερικό των κρατών, έχει δημιουργήσει κλίμα σκεπτικισμού και στροφή σε προστατευτικές πολιτικές, με κορυφαία εκδήλωση αυτής της τάσης τους αλληπάλληλους δασμούς του Ντόναλντ Τραμπ, Προέδρου των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

1. ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

---

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα ζητήματα του διεθνούς εμπορίου θέτουν τρία είδη ερωτήσεων για τους οικονομολόγους. Η πρώτη βασίζεται σε εξηγήσεις των εμπορικών ροών μεταξύ τουλάχιστον δύο εθνών. Το δεύτερο αφορά τη φύση και την έκταση των κερδών ή των ζημιών σε μια οικονομία. Τέλος, το τρίτο ζήτημα αφορά τις επιπτώσεις των εμπορικών πολιτικών στην οικονομία.

Η θεωρία του κλασσικού εμπορίου υπαγορεύει ότι ο όγκος εισαγωγών και των εξαγωγών μιας χώρας σχετίζεται με το εμπορικό μοτίβο των υπόλοιπων εθνών. Δηλαδή, οι χώρες είναι σε θέση να κερδίσουν εάν αφιερώνουν πόρους στα αγαθά και στις υπηρεσίες, στις οποίες εμφανίζουν οικονομικό πλεονέκτημα (Ricardo, 1817, Smith, 1776). Επομένως, η θεωρία του κλασσικού εμπορίου περιγράφει αποτελεσματικά το σενάριο όπου μια χώρα παράγει αγαθά και υπηρεσίες στις οποίες έχει πλεονέκτημα για κατανάλωση εγχώρια και στη συνέχεια εξάγει το πλεόνασμα. Ως εκ τούτου, είναι λογικό οι χώρες να εισάγουν τα αγαθά και τις υπηρεσίες στις οποίες έχουν οικονομικό μειονέκτημα. Τα οικονομικά πλεονεκτήματα / μειονεκτήματα μπορεί να προκύψουν από τις διαφορές μεταξύ των χωρών σε παράγοντες όπως η χρηματοδότηση πόρων, η εργασία, το κεφάλαιο, η τεχνολογία ή η επιχειρηματικότητα. Έτσι, η θεωρία του κλασσικού εμπορίου υποστηρίζει ότι η βάση για το διεθνές εμπόριο μπορεί να προκύψει από τις διαφορές στα χαρακτηριστικά παραγωγής και τις πηγές πόρων που βασίζονται σε εγχώριες διαφορές στα φυσικά και τα αποκτηθέντα οικονομικά πλεονεκτήματα. Ωστόσο, πέρα από μια τέτοια γενική εικόνα του διεθνούς εμπορίου, η θεωρίες των Σμιθ και Ρικάρντο δεν είναι σε θέση να δώσουν καμία εξήγηση ως προς το τί προκαλεί διαφορές στα σχετικά πλεονεκτήματα. Η θεωρία της αναλογίας των παραγόντων, σε αντίθεση με την θεωρία του κλασσικού εμπορίου, είναι σε θέση να παράσχει μια εξήγηση για τις διαφορές στα πλεονεκτήματα που παρουσιάζουν οι εμπορικές χώρες. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, οι χώρες θα έχουν την τάση να παράγουν και να εξάγουν αγαθά και υπηρεσίες που εκμεταλλεύονται μεγάλες ποσότητες παραγόντων παραγωγής που κατέχουν, ενώ θα εισάγουν αγαθά και υπηρεσίες που απαιτούν μεγάλες ποσότητες παραγόντων παραγωγής που μπορεί να είναι σχετικά σπάνιοι (Heckscher and Ohlin, 1933). Επομένως, αυτή η θεωρία επεκτείνει την έννοια του οικονομικού πλεονεκτήματος εξετάζοντας τη χρηματοδότηση και το κόστος των συντελεστών παραγωγής. Και οι δύο αυτές θεωρίες αποδείχθηκαν ελλιπείς στην εξήγηση πιο πρόσφατων προτύπων διεθνούς εμπορίου. Για παράδειγμα, στη δεκαετία του 1960 σημειώθηκε σημαντική τεχνολογική πρόοδος και άνοδος της πολυεθνικής επιχείρησης, η οποία

οδήγησε σε έκκληση για νέες θεωρίες του διεθνούς εμπορίου που να αντικατοπτρίζουν τις μεταβαλλόμενες εμπορικές πραγματικότητες (Leontief, 1966). Εκείνη την περίοδο, η θεωρία του κύκλου ζωής του προϊόντος του διεθνούς εμπορίου βρέθηκε να είναι ένα χρήσιμο πλαίσιο για την εξήγηση και την πρόβλεψη των διεθνών εμπορικών προτύπων, καθώς και για την επέκταση των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Αυτή η θεωρία υποδηλώνει ότι ένας κύκλος εμπορικών συναλλαγών εμφανίζεται όταν ένα προϊόν παράγεται από μια μητρική εταιρεία, στη συνέχεια από τις θυγατρικές της στο εξωτερικό και τελικά οπουδήποτε στον κόσμο, όπου το κόστος είναι στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο (Vernon, 1966, Wells, 1969). Επιπλέον, εξηγεί πώς ένα προϊόν μπορεί να εμφανιστεί ως εξαγωγή μιας χώρας και να επεξεργαστεί μέσω του κύκλου ζωής με τέτοιο τρόπο, ώστε να γίνει τελικά μια εισαγωγή. Η ουσία του διεθνούς κύκλου ζωής των προϊόντων είναι ότι η τεχνολογική καινοτομία και η επέκταση της αγοράς αποτελούν κρίσιμα ζητήματα στην ερμηνεία των προτύπων του διεθνούς εμπορίου. Δηλαδή, η τεχνολογία αποτελεί βασικό παράγοντα για τη δημιουργία και την ανάπτυξη νέων προϊόντων, ενώ το μέγεθος και η διάρθρωση της αγοράς επηρεάζουν την έκταση και το είδος του διεθνούς εμπορίου. Ενώ αυτές οι θεωρίες είναι διορατικές, πρόσφατα προέκυψαν αρκετές σύγχρονες θεωρίες του διεθνούς εμπορίου, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη και άλλες σημαντικές παραμέτρους όπως η συμμετοχή της κυβέρνησης και η ρύθμιση. Ωστόσο, αυτές οι θεωρίες κάνουν αρκετές υποθέσεις που υπονομεύουν τη δυνητική τους σημασία και συμβολή τους στις διεθνείς επιχειρήσεις. Για παράδειγμα, υποθέτουν ότι δεν υπάρχει κινητικότητα συντελεστών παραγωγής μεταξύ των χωρών, υφίσταται τέλεια πληροφόρηση για τις διεθνείς εμπορικές ευκαιρίες και οι παραδοσιακές εισαγωγές και οι εξαγωγές είναι οι μόνοι μηχανισμοί μεταφοράς αγαθών και υπηρεσιών πέρα από τα εθνικά σύνορα (Bradley, 1991).

2. ΜΕΡΚΑΝΤΙΛΙΣΜΟΣ

Από τον 16ο έως και τον και 18ο αιώνα στον χώρο της οικονομικής πολιτικής των κρατών επικρατούσε το δόγμα του «Μερκαντιλισμού» ή «Εμποροκρατίας», με βασικά χαρακτηριστικά τον έντονο εθνικισμό και την άποψη ότι ο σχεδιασμός της οικονομικής δραστηριότητας πρέπει να αποσκοπεί στην επίτευξη των στόχων του κράτους. Δεδομένου ότι η ευημερία του κράτους ήταν ο πρωταρχικός σκοπός, ο Μερκαντιλισμός έβλεπε με μεγάλο σκεπτικισμό τη σύναψη εμπορικών σχέσεων με άλλα κράτη (Taussing, 1927). Ο πλούτος μιας χώρας οριζόταν ως το σύνολο των πολύτιμων μετάλλων (άργυρος και χρυσός) που ήταν συσσωρευμένο στα θησαυροφυλάκιά της. Το κράτος επιδίωκε να συσσωρεύει τα

πολύτιμα μέταλλα και να τα αποσπά από τους ιδιώτες, προκειμένου να διαφυλαχθούν και να αποφευχθεί η εκροή τους από τη χώρα και η συνεπακόλουθη μείωση του κρατικού πλούτου. Για να ελαττωθούν δραστηριότητες των ατόμων που έρχονται σε σύγκρουση με τις κρατικές προτεραιότητες, το κράτος έπρεπε να ελέγχει απόλυτα το εμπόριο με τα άλλα κράτη θέτοντας περιορισμούς. Σύμφωνα με το παραπάνω δόγμα των Μερκαντιστών, οι εξαγωγές θεωρούνταν χρήσιμες και επωφελείς για το κράτος γιατί αύξαναν τα αποθέματά του σε πολύτιμα μέταλλα, ενώ οι εισαγωγές θεωρούνταν επιβλαβείς και έπρεπε να αποθαρρυνθούν γιατί πραγματοποιούνταν με την πληρωμή πολύτιμων μετάλλων και, επομένως, μείωναν τον πλούτο του κράτους. Η πολιτική που έπρεπε να ακολουθηθεί στον τομέα των εξαγωγών έπρεπε να είναι επιθετική, ενώ η πολιτική για τις εισαγωγές έπρεπε να αγγίζει τα όρια της απαγόρευσης ώστε να δημιουργούνται συνεχώς πλεονάσματα στο εμπορικό ισοζύγιο της χώρας και συνεπώς αύξηση του πλούτου της, μιας και αυτό μεταφραζόταν σε αύξηση των αποθεμάτων σε πολύτιμα μέταλλα. Οι απόψεις των Μερκαντιστών, βέβαια, βρίσκονταν και σε πλήρη αρμονία με τις αντιλήψεις για τον ρόλο του κράτους οι οποίες επικρατούσαν στις χώρες της Ευρώπης την εποχή αυτή. Το κράτος έπρεπε να είναι όσο πιο δυνατό γίνεται για να μπορεί να επιβάλλει στα άλλα κράτη τους όρους που προστατεύουν τα συμφέροντά του, έστω και με τη χρήση βίας, για αυτό έπρεπε να έχει συγκεντρώσει πολύ πλούτο. Κατά συνέπεια το εμπόριο με άλλες χώρες βρισκόταν κάτω από τον στενό έλεγχο του κράτους ο οποίος, σε συνδυασμό με τα διαθέσιμα μέσα μεταφοράς της εποχής, μείωνε σημαντικά τον συνολικό όγκο των παγκόσμιων συναλλαγών, ενώ συχνές ήταν οι εμπορικές σχέσεις οι οποίες καθιερώνονταν υπό καθεστώς απειλών ή βίας μεταξύ των κρατών (Τσουήνης, 2015). Ο μερκαντισμός ως σχολή σκέψης έσβησε οριστικά μετά τη δημοσίευση του βιβλίου του Adam Smith «Ο Πλούτος των Εθνών» το 1776 έτος, από το οποίο και θεωρείται ότι αρχίζει η επιστήμη των οικονομικών.

3. ΚΛΑΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

3.1 ANTAM ΣΜΙΘ ΚΑΙ ΑΠΟΛΥΤΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

Ο Adam Smith με το έργο του Ο Πλούτος των Εθνών (1776) έθεσε τα θεμέλια όχι μόνο της σύγχρονης οικονομικής σκέψης αλλά και της Θεωρίας του Διεθνούς Εμπορίου. Η συμβολή του στην τελευταία είναι γνωστή ως η «Αρχή του Απόλυτου Πλεονεκτήματος» και είναι το αποτέλεσμα του έντονου αγώνα

που έκανε ενάντια στη φιλοσοφία των Μερκαντιλιστών που κυριαρχούσε επί τρεις περίπου αιώνες στην Ευρώπη. Η βασική φιλοσοφική θεώρηση του Adam Smith ήταν η «φυσική αρμονία» των αντικρουόμενων συμφερόντων που υπάρχουν μέσα σε μια κοινωνία. Τα αντιτιθέμενα συμφέροντα, όπως υπάρχουν μεταξύ των διαφόρων οικονομικών φορέων μέσα σε μια οικονομία, μετασχηματίζονται μέσω του μηχανισμού της ελεύθερης αγοράς, ο οποίος είναι απαλλαγμένος από κρατικές παρεμβάσεις και περιορισμούς, μέσω του μηχανισμού της προσφοράς και της ζήτησης, σε μια φυσική αρμονία συμφερόντων. Αν αυτή η αρχή μεταφερθεί και στο εξωτερικό εμπόριο και οι οικονομικές μονάδες αφεθούν ελεύθερες να αποφασίσουν οι ίδιες για τον τρόπο χρησιμοποίησης του εισοδήματός τους, χωρίς κρατικούς παρεμβατισμούς, τότε το εμπόριο μεταξύ των χωρών θα έχει ως συνέπεια την αύξηση της ευημερίας όλων των χωρών που συμμετέχουν στον διεθνή καταμερισμό της εργασίας. Στόχος του ήταν να αποδείξει ότι το διεθνές εμπόριο αυξάνει την ευημερία (ή τουλάχιστον δεν τη μειώνει) όλων των κρατών τα οποία συμμετέχουν σε αυτό βάσει της αρχής του «απόλυτου πλεονεκτήματος κόστους» που στηρίζεται στον διεθνή καταμερισμό της εργασίας, σε αντίθεση με τους Μερκαντιλιστές οι οποίοι αντιμετώπιζαν το εμπόριο ως παίγνιο μηδενικού αθροίσματος, καθώς η συνολική αύξηση της ευημερίας των κρατών που έπαιρναν μέρος στο εμπόριο ήταν μηδέν γιατί η ποσότητα πολύτιμων μετάλλων που κέρδιζε ένα κράτος από τη διενέργεια εξαγωγών χανόταν από το άλλο κράτος ή κράτη τα οποία έκαναν τις εισαγωγές.

Με τον όρο απόλυτο πλεονέκτημα κόστους ο Adam Smith αναφερόταν στο γεγονός ότι μια χώρα, λόγω κάποιων ειδικών ικανοτήτων ή συνθηκών, είναι σε θέση να παράγει ένα συγκεκριμένο αγαθό με μικρότερο κόστος (με λιγότερες μονάδες εργασίας) σε σχέση με μια άλλη χώρα. Στο υπόδειγμα του έθεσε ότι υπάρχουν δύο χώρες στις επικράτειες των οποίων παράγονται δύο αγαθά, και καθεμία από τις οποίες έχει απόλυτο πλεονέκτημα κόστους (παράγει δηλαδή φθηνότερα) στην παραγωγή ενός εκ των δύο αγαθών. Οι δύο χώρες θα μπορούσαν να παράγουν περισσότερες ποσότητες αθροιστικά και οι δύο από τα δύο αγαθά, αν εξειδικεύονταν στην παραγωγή μόνο του αγαθού που παράγουν με το μικρότερο κόστος και ανταλλάσσουν η μία με την άλλη το άλλο αγαθό. Παρατηρείται δηλαδή ότι η δημιουργία εμπορίου μεταξύ των δύο χωρών αυξάνει την παγκόσμια παραγωγή σε σύγκριση με το αρχικό καθεστώς αυτάρκειας των δύο χωρών, δηλαδή υπάρχουν κέρδη από αυτή τη διαδικασία. Αφού οι καταναλωτές των δύο χωρών θέλουν και τα δύο προϊόντα, τότε ο Adam Smith υποστήριξε πως κάθε χώρα πρέπει να εξειδικεύεται στο προϊόν που έχει απόλυτο πλεονέκτημα και μετά να υπάρχει συνεργασία μεταξύ των χωρών για να καλυφθούν οι καταναλωτικές ανάγκες, δηλαδή να υπάρχει εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών. Ο συλλογισμός του Smith είναι απλός: εφόσον η αύξηση της παραγωγής εξαρτάται από την εξειδίκευση και η εξειδίκευση από την αγορά, έπεται ότι η διεύρυνση

της αγοράς ή η διενέργεια διεθνούς εμπορίου είναι απαραίτητη (Τσουνής, 2015). Στο παραπάνω παράδειγμα, όμως, υπάρχει η περίπτωση όπου η μία χώρα να έχει απόλυτο πλεονέκτημα και στα δύο προϊόντα και η άλλη να μην έχει απόλυτο πλεονέκτημα κόστους σε κανένα προϊόν. Σε αυτή την περίπτωση, σύμφωνα με τον Smith, δεν υπάρχει έναυσμα για εμπόριο μεταξύ των χωρών. Οι Ricardo και Torrens θα ανατρέψουν λίγο αργότερα την άποψη αυτή του Smith, συγκροτώντας ένα ισχυρότερο και πιο επεξεργασμένο επιχειρήμα για τα οφέλη του εμπορίου με βάση τη θεωρία του «συγκριτικού πλεονεκτήματος».

3.2 ΡΙΚΑΡΝΤΟ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

Το Ρικαρντιανό υπόδειγμα αποτέλεσε την απάντηση στη μερκαντιλιστική ιδέα ότι οι εξαγωγές έχουν θετικές επενέργειες ενώ οι εισαγωγές, αντίστοιχα, αρνητικές. Σύμφωνα με τον μερκαντιλισμό, οι εξαγωγές έπρεπε να ενθαρρυνθούν με κίνητρα και οι εισαγωγές να εμποδιστούν όσο το δυνατόν περισσότερο έως και να απαγορευτούν σε ορισμένες περιπτώσεις. Η προστατευτική εμπορική πολιτική αποσκοπούσε στη συσσώρευση πολύτιμων μετάλλων εντός των εθνών, τα οποία έθνη αντιμετώπιζονταν σαν μεγάλες εμπορικές επιχειρήσεις. Συγκεκριμένα, η καθαρή εισροή χρυσού αντιστοιχούσε με τη διαφορά των πωλήσεων στο εξωτερικό από τις αγορές από το εξωτερικό (Screpanti & Zamagni, 2005). Για την αντίκρουση της συγκεκριμένης άποψης ο David Ricardo (1817) δημιούργησε ένα παράδειγμα στο οποίο το εμπόριο ανάμεσα σε δύο χώρες είναι ισοσκελισμένο, δηλαδή η αξία των εξαγωγών ισούται με την αξία των εισαγωγών για κάθε χώρα. Ο λόγος για τον οποίο η Αγγλία και η Πορτογαλία ανταλλάσσουν προϊόντα στο παράδειγμα του είναι ότι οι τεχνολογίες τους στην παραγωγή κρασιού και υφάσματος είναι διαφορετικές. Η Πορτογαλία έχει ένα απόλυτο πλεονέκτημα στην παραγωγή και των δύο αγαθών, αλλά η Αγγλία έχει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή υφάσματος, δηλαδή το κόστος ευκαιρίας της παραγωγής υφάσματος στην Αγγλία (μετρημένο σε όρους του πόσο κρασί πρέπει να στερηθεί) είναι χαμηλότερο από ότι στην Πορτογαλία. Σύμφωνα με τον Ρικάρντο (1817), η Αγγλία θα εξάγει υφάσματα ανταλλάσσοντας τα με κρασί, διότι με αυτόν τον τρόπο η βιομηχανία της θα ήταν πιο παραγωγική για την ίδια. Θα είχε περισσότερα υφάσματα και περισσότερο κρασί από ότι αν παρήγαγε και τα δύο αγαθά η ίδια. Από την άλλη πλευρά, η Πορτογαλία θα εισήγαγε υφάσματα και θα εξήγαγε κρασί γιατί είναι προς το συμφέρον της, παρά το

γεγονός ότι και τα υφάσματα θα μπορούσαν να παραχθούν εγχωρίως με χαμηλότερη ανά μονάδα εργασία. Οι προβλέψεις του υποδείγματος του Ρικάρντο συνοψίζονται στα εξής (Αλογοσκούφης, 2013):

- Οι οικονομίες εξειδικεύονται στην παραγωγή των αγαθών στα οποία έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα.
- Οι καταναλωτικές δυνατότητες των χωρών διευρύνονται πέραν των παραγωγικών δυνατοτήτων τους.
- Η ευημερία των χωρών αυξάνεται.
- Υπάρχει σύγκλιση των καταναλωτικών προτύπων καθώς, με ελεύθερο διεθνές εμπόριο, εξισώνονται οι σχετικές τιμές των αγαθών.
- Οι πραγματικοί μισθοί ισούνται με την παραγωγικότητα της εργασίας.

Ο Rolf Weder (2017) επιβεβαιώνει το πόρισμα του Ρικάρντο σχετικά με το ύψος των μισθών. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι το χαμηλό ύψος των αμοιβών στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι αποτέλεσμα της εκμετάλλευσης από τις ανεπτυγμένες βιομηχανικές χώρες και ότι κυμαίνεται συνήθως κάτω από την παραγωγικότητα της εργασίας στις χώρες αυτές. Η απάντηση από την οπτική της θεωρίας του εμπορίου του Ρικάρντο είναι σαφής. Η χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας είναι υπεύθυνη για αυτό το γεγονός. Δεν είναι μόνο η κατώτερη τεχνολογία, αλλά και η χαμηλής ποιότητας υποδομές, η έλλειψη ασφάλειας, η αβεβαιότητα, η πολιτική αστάθεια αλλά και το περιορισμένο ανθρώπινο και φυσικό κεφάλαιο και όλα μαζί μεταφράζονται σε χαμηλότερη παραγωγικότητα της εργασίας. Έτσι η χαμηλότερη παραγωγικότητα στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες αντανακλάται στον εξαιρετικά χαμηλό μισθό. Ωστόσο, ο χαμηλός μισθός επιτρέπει στις χώρες να συμμετέχουν στην παγκόσμια οικονομία και να επωφελούνται από το διεθνές εμπόριο. Ειδικεύονται σε εκείνες τις βιομηχανίες στις οποίες διαθέτουν συγκριτικό πλεονέκτημα (παρά το απόλυτο μειονέκτημα τους σε όλες τις βιομηχανίες) και κερδίζουν από το εμπόριο επιτυγχάνοντας υψηλότερο επίπεδο κατανάλωσης με τους περιορισμένους πόρους τους. Με άλλα λόγια, ο πραγματικός μισθός είναι υψηλότερος στην εμπορική ισορροπία από ότι θα ήταν στην αυτάρκεια. Έτσι, αν οι χώρες δεν συμμετείχαν στο διεθνές εμπόριο, οι μισθοί τους θα ήταν ακόμη χαμηλότεροι.

3.3 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΩΝ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΩΝ

Σε πολλές χώρες υπάρχουν ισχυρές αντιδράσεις κατά της απελευθέρωσης του εμπορίου και της παγκοσμιοποίησης, οι οποίες δεν μπορούν να γίνουν κατανοητές στα πλαίσια του υποδείγματος του Ρικαρντο, καθώς το διεθνές εμπόριο δεν επηρεάζει μόνο τη συνολική ευημερία αλλά και τη διανομή του εισοδήματος. Όπως και στο Ρικαρδιανό υπόδειγμα, το υπόδειγμα των εξειδικευμένων συντελεστών υποθέτει ότι κάθε χώρα παράγει δύο αγαθά και ότι τι εργατικό δυναμικό κατανέμεται ελεύθερα μεταξύ των δύο κλάδων. Ωστόσο, σε αντίθεση με τον Ρικάρντο, στο υπόδειγμα αυτό υπάρχουν και άλλοι συντελεστές παραγωγής. Ενώ η εργασία είναι ένας γενικός συντελεστής παραγωγής που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε οποιοδήποτε κλάδο, οι άλλοι συντελεστές είναι κλαδικά εξειδικευμένοι (Haberler, 1936). Αυτό σημαίνει ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην παραγωγή μόνο του ενός από τα δύο αγαθά. Το υπόδειγμα των εξειδικευμένων συντελεστών εμπλουτίζει τη θεωρία διεθνούς εμπορίου στα εξής σημεία (Αλογοσκούφης, 2013):

- Αναγνώριση του ρόλου των φυσικών πόρων (και άλλων εξειδικευμένων συντελεστών) ως πηγών συγκριτικού πλεονεκτήματος.
- Πρόβλεψη μερικής και όχι απόλυτης εξειδίκευσης στον κλάδο όπου κάθε χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα.
- Διαπίστωση ότι το διεθνές εμπόριο δημιουργεί ωφελημένους και ζημιωμένους, επιτρέποντας έτσι την ανάλυση του ρόλου της διανομής του εισοδήματος. Ωφελημένοι είναι οι κάτοχοι των εξειδικευμένων συντελεστών στους εξαγωγικούς κλάδους και ζημιωμένοι είναι οι κάτοχοι εξειδικευμένων συντελεστών στους κλάδους που ανταγωνίζονται τις εισαγωγές.
- Οι αντιδράσεις των αδικημένων δύναται να οδηγήσουν τις κυβερνήσεις να επιβάλουν περιορισμούς στο εμπόριο ή να αναδιανείμουν μέρος των ωφελειών από τους ωφελημένους στους ζημιωμένους μέσω αναδιανεμητικών πολιτικών.

Η βασική αδυναμία του υποδείγματος αυτού είναι η ίδια η υπόθεση της ύπαρξης εξειδικευμένων συντελεστών, καθώς αυτή η υπόθεση είναι ρεαλιστική μόνο βραχυχρόνια. Η πλειονότητα των εξειδικευμένων συντελεστών παραγωγής μπορούν να μετακινηθούν μεταξύ των κλάδων, συνεπώς δεν προσφέρεται για μακροχρόνια ανάλυση των επιπτώσεων του διεθνούς εμπορίου.

3.4 HECKSCHER-OHLIN

Αν η εργασία ήταν ο μόνος συντελεστής παραγωγής, όπως υποθέτει το υπόδειγμα του Ρικάρντο, το συγκριτικό πλεονέκτημα θα προέκυπτε ως αποτέλεσμα μόνο των διαφορών στην παραγωγικότητα της εργασίας. Στον πραγματικό κόσμο, όμως, το εμπόριο εξηγείται εν μέρει από διαφορές στη διαθεσιμότητα των πόρων των οικονομιών. Το υπόδειγμα αυτό δείχνει πως το συγκριτικό πλεονέκτημα μιας χώρας επηρεάζεται από την αλληλεπίδραση μεταξύ των πόρων που διαθέτει, δηλαδή τη σχετική διαθεσιμότητα των συντελεστών παραγωγής, και την τεχνολογία παραγωγής, η οποία επηρεάζει τη σχετική ένταση με την οποία οι συντελεστές παραγωγής χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία σε διάφορους κλάδους. Κάποιες από τις πλευρές αυτής της θεωρίας συμπίπτουν με το υπόδειγμα των εξειδικευμένων συντελεστών, όμως το τελευταίο υποθέτει ότι, πλην της εργασίας, οι πόροι μιας οικονομίας δεν μπορούν να μετακινηθούν από κλάδο σε κλάδο. Η θεωρία των Heckscher-Ohlin (1933), σε αντίθεση με το υπόδειγμα των εξειδικευμένων συντελεστών, υποθέτει ότι όλοι οι συντελεστές παραγωγής μπορούν να μετακινηθούν μεταξύ των διαφόρων κλάδων, όπου ο κάθε κλάδος χαρακτηρίζεται από διαφορετικές απαιτήσεις σε συντελεστές παραγωγής, και ότι η σχετική διαθεσιμότητα των συντελεστών διαφέρει μεταξύ των χωρών. Με αυτές τις υποθέσεις, το υπόδειγμα παρουσιάζει τις κάτωθι σημαντικές προβλέψεις (Αλογοσκούφης, 2013):

- Η διάρθρωση του διεθνούς εμπορίου αντανάκλα τη σχετική διαθεσιμότητα των πόρων σε διάφορες οικονομίες. Χώρες με υψηλή σχετική διαθεσιμότητα εργατικού δυναμικού τείνουν να εξαγάγουν προϊόντα εντάσεως εργασίας, και το αντίθετο.
- Η απελευθέρωση του εμπορίου τείνει να ευνοήσει το συντελεστή παραγωγής που βρίσκεται σε σχετική αφθονία στη χώρα, και να ζημιώσει αυτόν που βρίσκεται σε σχετική στενότητα.
- Εξίσωση των αμοιβών των συντελεστών παραγωγής μεταξύ των χωρών.

Η βασική αδυναμία του υποδείγματος Heckscher-Ohlin είναι η ίδια η υπόθεση της ύπαρξης πλήρους κινητικότητας των συντελεστών, καθώς αυτή η υπόθεση είναι ρεαλιστική μόνο μακροχρόνια. Δεύτερη αδυναμία του είναι η πρόβλεψη για πλήρη εξίσωση των αμοιβών των συντελεστών μεταξύ των χωρών, η οποία διαψεύδεται εμπειρικά. Το γεγονός αυτό οφείλεται κυρίως στη μη ρεαλιστική υπόθεση περί ταυτόσημης τεχνολογίας παραγωγής στις δύο χώρες, της οποίας, όμως, η αναλυτική χρησιμότητα είναι απαραίτητη για να δοθεί έμφαση στις διαφορές στους πόρους της κάθε χώρας.

Από το υπόδειγμα Heckscher-Ohlin προκύπτει το θεώρημα Stolper-Samuelson (1941), σύμφωνα με το οποίο μακροχρόνια, όταν όλοι οι συντελεστές παραγωγής μπορούν να μετακινούνται από κλάδο σε κλάδο, η αύξηση της σχετικής τιμής ενός αγαθού θα οδηγήσει σε αύξηση της πραγματικής αμοιβής του συντελεστή που χρησιμοποιείται εντατικά στην παραγωγή αυτού του αγαθού, και σε μείωση της πραγματικής αμοιβής του άλλου συντελεστή παραγωγής. Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ο σπάνιος συντελεστής πρόκειται να ζημιωθεί κατά την εξισορρόπηση των σχετικών τιμών. Έτσι, το εργατικό δυναμικό, που θεωρήθηκε ο παραγωγικός συντελεστής που βρίσκεται σε σχετική ανεπάρκεια στις ΗΠΑ, επωφελείται με βάση το θεώρημα αυτό από την εφαρμογή προστατευτικών μέτρων και ζημιώνεται με το άνοιγμα του εμπορίου.

Ο Λεόντιεφ διαπίστωσε ότι το 1947 οι ΗΠΑ είχαν σε αφθονία το κεφάλαιο σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο. Επομένως, με βάση το υπόδειγμα Heckscher-Ohlin αναμένεται ότι οι Η.Π.Α θα εξαγωγήν προϊόντα έντασης κεφαλαίου και θα εισάγουν αντίστοιχα προϊόντα έντασης εργασίας. Όμως, ο Λεόντιεφ συμπέρανε το αντίθετο, ότι δηλαδή ο λόγος κεφαλαίου-εργασίας των εισαγωγών των ΗΠΑ ήταν μεγαλύτερος από τον λόγο κεφαλαίου-εργασίας που υπολογίστηκε για τις εξαγωγές των ΗΠΑ. Μια εξήγηση για το αποτέλεσμα αυτό θα μπορούσε να είναι ότι το εργατικό δυναμικό είναι υψηλής παραγωγικότητας στις Η.Π.Α και λιγότερο παραγωγικό στον υπόλοιπο κόσμο. Αν κάτι τέτοιο συμβαίνει, τότε το αποτελεσματικό εργατικό δυναμικό των ΗΠΑ, δηλαδή το εργατικό της δυναμικό επί την παραγωγικότητα είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό που εμφανίζεται και συνεπώς έχουν αφθονία σε ειδικευμένο εργατικό δυναμικό. Επομένως, ο Λεόντιεφ προσπάθησε να επιλύσει το παράδοξο με την ερμηνεία του ότι οι μονάδες της εργασίας των Η.Π.Α. ισοδυναμούν με περισσότερες από μία μονάδες εργασίας στον υπόλοιπο κόσμο.

4. ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Η νέα θεωρία των εμπορικών συναλλαγών (New Trade Theory), η οποία εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1980, υπογράμμισε τις οικονομίες κλίμακας και τις αποτυχίες της αγοράς ως κινητήριες δυνάμεις στο διεθνές εμπόριο. Σε αντίθεση με τις κλασικές θεωρίες, οι οποίες βασίζονταν στον τέλει ανταγωνισμό και επικεντρώνονταν στα κράτη, η νέα θεωρία του εμπορίου δίνει έμφαση στις

επιχειρήσεις και στη θεωρία της βιομηχανικής οργάνωσης. Οι θεωρίες με βάση την επιχείρηση γνώρισαν ευρεία διάδοση λόγω:

- Της μεγάλης σημασίας που απέκτησαν οι πολυεθνικές επιχειρήσεις στην παγκόσμια οικονομία μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
- Της αδυναμίας των θεωριών με επίκεντρο τη χώρα να εξηγήσουν και να προβλέψουν την ύπαρξη και την εξέλιξη του ενδοκλαδικού εμπορίου (intra-industry trade).
- Της αδυναμίας του Leontief και άλλων ερευνητών να επαληθεύσουν εμπειρικά (την δεκαετία του 1960) την θεωρία (με βάση τη χώρα) των Heckscher-Ohlin.

Πριν από το 1980, η κλασική θεωρία του διεθνούς εμπορίου ανέλυε το διακλαδικό εμπόριο μεταξύ διαφορετικών χωρών και το συγκριτικό πλεονέκτημα θεωρείτο η κινητήρια δύναμη πίσω από τις εμπορικές συναλλαγές. Τυχόν αποκλίσεις από τον τέλει ανταγωνισμό δεν είχαν σημαντικές επιπτώσεις στα συμπεράσματα που προσφέρουν τα μοντέλα. Υπό τον τέλει ανταγωνισμό, η αγορά εξασφαλίζει ότι οι πόροι είναι κατανομημένοι με τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι δυνατόν να αυξηθεί το εθνικό εισόδημα δια της υποστήριξης συγκεκριμένων επιχειρήσεων ή βιομηχανιών. Ως εκ τούτου, η βιομηχανική πολιτική μπορεί, στην καλύτερη περίπτωση, να ωφελήσει ορισμένα συμβαλλόμενα μέρη. Για την κοινωνία ως σύνολο θα οδηγήσει σε καθαρές ζημιές. Από άποψη αποτελεσματικότητας, η βιομηχανική πολιτική θα είχε νόημα μόνο αν υπήρχαν αποκλίσεις από τον τέλει ανταγωνισμό, ώστε διορθωθούν πιθανές αποτυχίες της αγοράς. Αντιθέτως, ο συνδυασμός ελεύθερου εμπορίου και η απουσία κυβερνητικής παρέμβασης θα εξασφάλιζε την καλύτερη κατανομή των πόρων. Η τάση αυτή αντιστράφηκε με την εμφάνιση της νέας θεωρίας του εμπορίου, όταν ο Paul Krugman (1981) υπογράμμισε τη σημασία των οικονομιών κλίμακας και των αποτυχιών της αγοράς, όπως ο ατελής ανταγωνισμός και οι εξωτερικότητες ως κινητήριες δυνάμεις του εμπορίου. Η νέα θεωρία του εμπορίου αποτελείται από δύο σκέλη. Το πρώτο αφορά τον ατελή ανταγωνισμό και τη στρατηγική αλληλεπίδραση και υπάρχουν οικονομίες κλίμακας σε επίπεδο συγκεκριμένης επιχείρησης. Το δεύτερο δίνει έμφαση στις θετικές εξωτερικότητες και οι οικονομίες κλίμακας εμφανίζονται σε επίπεδο βιομηχανίας (Medin, 2014).

4.1 LINDER ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΟΜΟΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

Η θεωρία του Linder είναι μια οικονομική υπόθεση του 1961, σύμφωνα με την οποία οι χώρες με παρόμοιο κατά κεφαλήν εισόδημα θα καταναλώνουν προϊόντα παρόμοιας ποιότητας και αυτό θα οδηγήσει στη δημιουργία εμπορίου μεταξύ τους. Η υπόθεση Linder υποδηλώνει ότι οι χώρες θα ειδικευτούν στην παραγωγή ορισμένων αγαθών υψηλής ποιότητας και θα εξάγουν τα προϊόντα αυτά στις χώρες, παρομοίου επιπέδου εισοδήματος, που ζητούν τα αγαθά αυτά. Ο Linder πρότεινε την υπόθεσή του στην προσπάθειά του να αντιμετωπίσει τα προβλήματα που ανέκυψαν με τη θεωρία Heckscher-Olin, η οποία υποδηλώνει ότι οι χώρες εξάγουν προϊόντα που είναι εντάσεως του παραγωγικού συντελεστή εκείνου, που η χώρα διαθέτει σε αφθονία. Επειδή η παραγωγή αγαθών υψηλής έντασης κεφαλαίου σχετίζεται με υψηλότερα επίπεδα εισοδήματος σε σύγκριση με τα αγαθά έντασης εργασίας, αυτό σημαίνει ότι οι χώρες με ανόμοια εισοδήματα θα πρέπει να ανταλλάσσουν μεταξύ τους. Η υπόθεση Linder, όμως, προτείνει το αντίθετο.

Η υπόθεση Linder παρουσιάζει μια εμπορική θεωρία βασισμένη στη ζήτηση. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τις θεωρίες του εμπορίου που είχαν εμφανιστεί ως τότε, οι οποίες αφορούν τις προμήθειες των συντελεστών και δίνουν έμφαση στην παραγωγή. Ο Linder υποθέτει ότι τα έθνη με παρόμοιες απαιτήσεις θα αναπτύσσουν παρόμοιες βιομηχανίες. Αυτά τα έθνη θα εμπορεύονται τότε μεταξύ τους σε παρόμοια αλλά διαφοροποιημένα αγαθά. Παρά τα στοιχεία που υποδηλώνουν ότι η υπόθεση Linder μπορεί να είναι ακριβής, η δοκιμή της υπόθεσης εμπειρικά δεν έχει οδηγήσει σε οριστικά αποτελέσματα. Ο λόγος για τον οποίο η δοκιμή της υπόθεσης αποδείχθηκε δύσκολη είναι επειδή χώρες με παρόμοιο επίπεδο κατά κεφαλήν εισοδήματος βρίσκονται γενικά εγγύτερα γεωγραφικά και η απόσταση είναι επίσης ένας πολύ σημαντικός παράγοντας στην εξήγηση της έντασης του εμπορίου μεταξύ δύο χωρών. Γενικά, το φαινόμενο Linder έχει βρεθεί σημαντικότερο για το εμπόριο των βιομηχανικών προϊόντων έναντι των μη μεταποιημένων προϊόντων και μεταξύ των βιομηχανικών προϊόντων, το αποτέλεσμα είναι σημαντικότερο για το εμπόριο κεφαλαιουχικών αγαθών παρά καταναλωτικών αγαθών και σημαντικότερο για τα διαφοροποιημένα προϊόντα από παρόμοια, πιο τυποποιημένα προϊόντα.

4.2 ΜΟΝΟΠΩΛΙΑΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ

Η νέα εξήγηση για το εμπόριο αναφέρεται σε έναν τύπο ατελούς ανταγωνισμού, που ονομάζεται μονοπωλιακός ανταγωνισμός και έχει τα εξής δύο βασικά χαρακτηριστικά:

- Προϊόντα που παράγονται από διαφορετικές επιχειρήσεις είναι διαφοροποιημένα. Προσφέροντας διαφορετικά προϊόντα οι επιχειρήσεις μπορούν να ασκήσουν μερικό έλεγχο στην τιμή που καθορίζουν για ένα συγκεκριμένο προϊόν. Επειδή η αγορά, εντός της οποίας οι επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται, δεν είναι τέλεια ανταγωνιστική καθίσταται δυνατή η αύξηση της τιμής από κάποιον ανταγωνιστή χωρίς ταυτόχρονη απώλεια του συνόλου της πελατείας του. Ταυτόχρονα, αφού οι επιχειρήσεις δεν είναι καθαρά μονοπωλιακές, δεν μπορούν να τιμολογήσουν με περιθώριο κέρδους ενός μονοπωλίου. Συμπερασματικά, η διαφοροποίηση προσφέρει μία ευχέρεια θέσης διαφορετικής τιμής, πάντως όχι στο βαθμό του μονοπωλίου (Μπαλτάς, 2003).
- Ύπαρξη αυξανόμενων αποδόσεων κλίμακας, μείωση δηλαδή του μέσου κόστους μιας επιχείρησης όσο αυξάνεται η παραγόμενη ποσότητα. Εξ'αυτού του λόγου οι επιχειρήσεις τείνουν να ειδικεύονται στις γραμμές προϊόντων για τα οποία είναι πιο επιτυχείς. Συνεπώς για να αυξήσουν την παραγωγή τους και να επιτύχουν ακόμη χαμηλότερο κόστος, οι επιχειρήσεις μπορούν να στραφούν και στις ξένες αγορές μέσω εξαγωγών. Έτσι, δημιουργείται εμπόριο ακόμα και μεταξύ χωρών που ομοιάζουν ως προς την τεχνολογία τους και την αφθονία παραγωγικών συντελεστών.

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα τίθεται το υπόδειγμα εμπορίου του μονοπωλιακού ανταγωνισμού, το οποίο κείται εκτός της λογικής των υποδειγμάτων των Ricardo & Heckscher-Ohlin. Οι αύξουσες αποδόσεις κλίμακας και τα διαφοροποιημένα προϊόντα αποτελούν την πηγή του ενδοκλαδικού εμπορίου, το οποίο αναφέρεται σε εισαγωγές και εξαγωγές εντός του ίδιου κλάδου. Η μείωση του μέσου κόστους συνεπιφέρει τη μείωση των τιμών που ορίζουν οι επιχειρήσεις, γεγονός που συνεπάγεται οφέλη για τους καταναλωτές της χώρας που εισάγει. Επίσης, επειδή ένα διαφοροποιημένο παράγεται από κάθε επιχείρηση, το εμπόριο επιτρέπει στη χώρα που εισάγει να προμηθευτεί διαφορετικές ποικιλίες από τις εγχώριες, αυξάνοντας περαιτέρω τα οφέλη για τους καταναλωτές. Σύμφωνα με τη μελέτη των Broda & Weinstein (2006) ο αριθμός των διαθέσιμων αγαθών

στις ΗΠΑ σχεδόν τριπλασιάστηκε μέσα σε τριάντα χρόνια (1972-2001). Η συνεπακόλουθη διεύρυνση της ποικιλίας των προϊόντων είχε όφελος για τους καταναλωτές των ΗΠΑ της τάξεως του 2,6% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Επίσης, τα πορίσματα του Trefler (2004) σχετικά με τα οφέλη της συμμετοχής του Καναδά στην NAFTA λόγω της πρόσβασης σε μεγαλύτερη αγορά, επιβεβαιώνουν τις προβλέψεις του υποδείγματος. Συγκεκριμένα, συμπεραίνεται από τη μελέτη της καναδικής βιομηχανίας ότι οι επιχειρήσεις που θα επιβιώσουν από τον ανταγωνισμό πρόκειται να απολαύσουν αύξουσες αποδόσεις κλίμακας. Αυτά τα κέρδη σε όρους παραγωγικότητας μετακυλίνουνται στους καταναλωτές μέσω των χαμηλότερων τιμών και παράλληλα στους εργαζομένους εξαιτίας της αύξησης των πραγματικών τους αποδοχών. Το υπόδειγμα του μονοπωλιακού ανταγωνισμού παρουσιάζει τις εξής εφαρμογές:

- Αποτελεί τη θεωρητική θεμελίωση του υποδείγματος βαρύτητας, καθώς προβλέπει ότι οι μεγαλύτερες χώρες θα εμπορεύονται περισσότερο μεταξύ τους.
- Ερμηνεύει τα αποτελέσματα των συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου, υπό τις οποίες οι εμπορικές συναλλαγές είναι ελεύθερες ανάμεσα σε μια ομάδα χωρών.

4.3 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΒΑΡΥΤΗΤΑΣ

Έχει διαπιστωθεί από πολλές εμπειρικές μελέτες ότι ο όγκος του εμπορίου μεταξύ οποιονδήποτε δύο χωρών προβλέπεται με σχετική ακρίβεια από το υπόδειγμα της βαρύτητας. Σύμφωνα με αυτό (Isard, 1956) η αξία του διεθνούς εμπορίου μεταξύ δύο χωρών θα είναι ανάλογη του γινομένου των ΑΕΠ των δύο χωρών και αντιστρόφως ανάλογη της γεωγραφικής απόστασης των δύο χωρών, πολλαπλασιάζοντας το πηλίκο με ένα σταθερό όρο που αντανακλά τους υπόλοιπους παράγοντες που επηρεάζουν το εμπόριο. Η σχέση ανάμεσα στο οικονομικό μέγεθος, την απόσταση και το εμπόριο είναι απόρροια του υποδείγματος του μονοπωλιακού ανταγωνισμού. Σύμφωνα με αυτό οι μεγαλύτερες χώρες έχουν και τον μεγαλύτερο όγκο εμπορίου για δύο λόγους:

- Εξάγουν περισσότερο επειδή παράγουν περισσότερες ποικιλίες προϊόντος.
- Εισάγουν περισσότερο επειδή η ζήτηση τους είναι μεγαλύτερη.

Το υπόδειγμα της βαρύτητας εξηγεί καταρχάς τον λόγο για τον οποίο ένα τόσο μεγάλο ποσοστό του διεθνούς εμπορίου είναι μεταξύ αναπτυγμένων οικονομιών. Οι αναπτυγμένες οικονομίες είναι

οικονομίες μεγάλου μεγέθους και ένας μεγάλος αριθμός εξ'αυτών είναι συγκεντρωμένος στην Ευρώπη και στη Βόρειο Αμερική, με αποτέλεσμα πολλές από αυτές να βρίσκονται σε μικρή γεωγραφική απόσταση μεταξύ τους και να αντιμετωπίζουν χαμηλό κόστος μεταφοράς. Επιπλέον ερμηνεύει το λόγο για τον οποίο σχετικά μικρές οικονομίες, όπως του Καναδά και του Μεξικού, είναι ανάμεσα στους τρεις μεγαλύτερους εμπορικούς εταίρους των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Τέλος, αιτιολογεί ένα μεγάλο μέρος της ανόδου του ποσοστού του διεθνούς εμπορίου στο παγκόσμιο ΑΕΠ, ως αποτέλεσμα της μείωσης του κόστους μεταφοράς. Εξαιτίας ριζικών καινοτομιών στη ναυπηγική βιομηχανία και τη μεταφορά φορτίων, το κόστος μεταφοράς έχει μειωθεί δραστικά. Το ίδιο έχει συμβεί με την ψηφιακή επανάσταση και το διαδίκτυο αναφορικά με το διεθνές εμπόριο υπηρεσιών (Αλογοσκούφης, 2013).

Παρά την υψηλή προβλεπτική του ικανότητα, το υπόδειγμα της βαρύτητας αγνοεί έναν αξιοσημείωτο αριθμό παραγόντων, που επηρεάζουν τη διάρθρωση των εμπορικών σχέσεων:

- Αφήνει ανεξέταστο τον ρόλο των πολυεθνικών εταιριών.
- Δεν λαμβάνει υπόψη εμπόδια στο εμπόριο, όπως δασμούς, ποσοστώσεις και εν γένει εμπόδια στην πρόσβαση στις αγορές.
- Αγνοεί τις διαφορές στη διάρθρωση των οικονομιών και στους πόρους που κατέχουν.

Οι Chang, Polachek & Robst (2004), σε αντίθεση με άλλες μελέτες, εξετάζουν πώς η γεωγραφική απόσταση μεταξύ των χωρών επηρεάζει τη συνεργασία καθώς και τις συγκρούσεις. Τα αποτελέσματα τους δείχνουν ότι η απόσταση μειώνει τόσο τη συνεργασία όσο και τις συγκρούσεις μεταξύ των χωρών. Ωστόσο, η συνεργασία μειώνεται περισσότερο από τη σύγκρουση, έτσι ώστε η καθαρή σύγκρουση (σύγκρουση μείον συνεργασία) να αυξάνεται καθώς η γεωγραφική απόσταση μεταξύ δύο χωρών αυξάνεται. Αλλά επιπλέον, η απόσταση αυξάνει ταυτόχρονα τα έξοδα μεταφοράς καθώς και άλλα εμπορικά κόστη, οδηγώντας έτσι σε αυξημένες συγκρούσεις και μειωμένη συνεργασία μέσω μειωμένων συναλλαγών. Ως εκ τούτου, η γειτνίαση ενισχύει τις συγκρούσεις όταν τα γειτονικά κράτη παρουσιάζουν ελάχιστο εμπόριο. Η άμεση επίπτωση της απόστασης στην καθαρή σύγκρουση είναι ελάχιστη σε σύγκριση με την επίδραση του εμπορίου στην εξίσωση.

4.4 ΚΥΚΛΟΣ ΖΩΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ

Η θεωρία που χρησιμοποιεί τον κύκλο προϊόντος για να δώσει εξήγηση στις εμπορευματικές ροές μεταξύ των χωρών διατυπώθηκε από τον Vernon (1966). Η θεωρία του δίνει λιγότερη έμφαση στο μοντέλο του συγκριτικού κόστους και περισσότερη στον χρονικό προσδιορισμό των καινοτομιών, στα αποτελέσματα των οικονομιών κλίμακας παραγωγής και στον ρόλο της άγνοιας και της αβεβαιότητας στον επηρεασμό των προτύπων του εμπορίου. Αυτή η μέθοδος προσέγγισης αντλεί την έμπνευσή της από κείμενα συγγραφέων όπως οι Linder (1961) και Kindleberger (1962). Ο κύκλος ζωής του προϊόντος συνίσταται σε ολόκληρη τη χρονική περίοδο από την εισαγωγή του προϊόντος στην αγορά μέχρι και την απόσυρση του προϊόντος από αυτήν.

Τα στάδια του κύκλου ζωής του προϊόντος που μπορούμε να διακρίνουμε είναι τα παρακάτω:

- 1ο Στάδιο «Εισαγωγή του προϊόντος στην αγορά»

Το προϊόν στο στάδιο αυτό συνοδεύεται από υψηλές επενδύσεις. Το υψηλό κόστος παραγωγής είναι το βασικό του χαρακτηριστικό αλλά και τα χαμηλά επίπεδα των πωλήσεων, το περιορισμένο δίκτυο διανομής αλλά και η έλλειψη ανταγωνισμού.

- 2ο Στάδιο «Ανάπτυξη Πωλήσεων»

Το κυριότερο χαρακτηριστικό του σταδίου αυτού είναι η μεγάλη και γρήγορη αύξηση των πωλήσεων για όσα προϊόντα καταφέρουν να περάσουν το πρώτο στάδιο. Η αύξηση των πωλήσεων έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του κόστους παραγωγής του προϊόντος, αφού πλέον παράγονται περισσότερες ποσότητες προϊόντος, και συνεπώς την αύξηση των κερδών της επιχείρησης. Η ύπαρξη κερδών φυσικά προκαλεί ανταγωνισμό αφού νέες επιχειρήσεις, που διαβλέπουν τα περιθώρια κέρδους, θα μπουν στην παραγωγή του συγκεκριμένου προϊόντος. Όσο αυξάνει το επίπεδο των πωλήσεων τόσο αυξάνει και ανταγωνισμός.

- 3ο Στάδιο «Ωριμότητα»

Το προϊόν έχει φθάσει στο ζενίθ, οι πωλήσεις έχουν φθάσει στο ανώτερο επίπεδο και στο στάδιο αυτό παρατηρείται η εισαγωγή νέων ανταγωνιστικών προϊόντων.

- 4ο Στάδιο «Κορεσμός»

Στο στάδιο αυτό ο ανταγωνισμός έχει πλέον τελειοποιήσει την αντιγραφή του προϊόντος. Οι πωλήσεις και τα κέρδη αρχίζουν να μειώνονται αισθητά και η αγορά πλέον στρέφεται και σε άλλα ανταγωνιστικά προϊόντα.

- 5ο Στάδιο «Παρακμή»

Χαρακτηριστικό του σταδίου αυτού είναι η κατακόρυφη πτώση των πωλήσεων, το χάσιμο της θέσης στην αγορά και η αντικατάσταση του προϊόντος από άλλα προϊόντα.

Η έκταση του κάθε κύκλου και του κάθε σταδίου εξαρτάται από πολλούς παράγοντες π.χ. αν ένα προϊόν είναι εύκολο στην παραγωγή του, αν είναι φθηνό, αν είναι εύκολο στην χρήση κλπ. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι προϊόντα που είναι εύκολα να αντιγραφούν και δεν έχουν δύσκολη παραγωγή προσελκύουν μεγάλο ανταγωνισμό.

4.5 ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (GLOBAL STRATEGIC RIVALRY THEORY)

Η θεωρία της διεθνούς στρατηγικής ανταγωνιστικότητας αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1980 ως μέσο εξέτασης των επιπτώσεων στις εμπορικές ροές, που προκύπτουν από την παγκόσμια στρατηγική αντιπαλότητα μεταξύ των πολυεθνικών εταιρειών. Από τη θεωρία αυτή συνάγεται ότι για να παραμείνουν βιώσιμες, οι επιχειρήσεις θα πρέπει κατά πρώτον να εκμεταλλευτούν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα σε παγκόσμιο επίπεδο και, εν συνεχεία, να διατηρήσουν τη βιωσιμότητά του. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, οι επιχειρήσεις αγωνίζονται να αναπτύξουν κάποιο βιώσιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, το οποίο μπορούν στη συνέχεια να εκμεταλλευτούν για να κυριαρχήσουν στην παγκόσμια αγορά. Ανταγωνιστικό πλεονέκτημα καλείται η δραστηριότητα στην οποία η επιχείρηση μπορεί να επιτύχει μεγαλύτερη επίδοση σε σύγκριση με τους ανταγωνιστές της και αφορά συνήθως είτε τη διαφοροποίηση του προϊόντος είτε την παραγωγή με χαμηλό κόστος. Ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα πρέπει:

- να προσδίδει αξία στο προϊόν/υπηρεσία (value)
- να είναι σπάνιο (rareness)
- να είναι η δύσκολη η αντιγραφή του (imitation)
- να είναι κατάλληλα οργανωμένη η επιχείρηση ώστε να καταστεί δυνατή η υποστήριξη του (organization)

Όπως και η προσέγγιση του Linder, η θεωρία της διεθνούς στρατηγικής ανταγωνιστικότητας προβλέπει ότι το ενδοκλαδικό εμπόριο θα είναι ο κανόνας και όχι η εξαίρεση. Επικεντρώνεται, λοιπόν, στις στρατηγικές αποφάσεις που υιοθετούν οι επιχειρήσεις καθώς ανταγωνίζονται διεθνώς και οι αποφάσεις αυτές επηρεάζουν τόσο το διεθνές εμπόριο όσο και τις διεθνείς επενδύσεις. Οι επιχειρήσεις που ανταγωνίζονται στην παγκόσμια αγορά μπορούν να αποκτήσουν ένα βιώσιμο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα με τους ακόλουθους τρόπους:

- Κατοχύρωση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας

Η νομοθεσία πνευματικής ιδιοκτησίας παρέχει μια δέσμη αποκλειστικών δικαιωμάτων σχετικά με τη συγκεκριμένη μορφή ή τον τρόπο με τον οποίο εκφράζονται ή εκδηλώνονται ιδέες ή πληροφορίες και όχι σε σχέση με τις ιδέες ή τις έννοιες αυτές καθαυτές. Ο όρος "πνευματική ιδιοκτησία" υποδηλώνει τα συγκεκριμένα νόμιμα δικαιώματα που μπορούν να κατέχουν και να ασκούν συγγραφείς, εφευρέτες και άλλοι ενδεχόμενοι φορείς τους, και όχι το ίδιο το πνευματικό έργο ως αυθύπαρκτη έννοια. Η κατοχή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας αυξάνει την αξία του προϊόντος καθώς αποτρέπει την αντιγραφή του από δυνητικούς ανταγωνιστές και εξ'αυτού λειτουργεί ως στρατηγικό πλεονέκτημα. Τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας διέπονται από δύο βασικές αρχές:

1. Αρχή της αποκλειστικότητας- Ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων μπορεί να απαγορεύσει συγκεκριμένες ενέργειες σε τρίτους, όπως είναι η δημιουργία πανομοότυπων καινοτομικών αγαθών και υπηρεσιών.
2. Αρχή της εδαφικότητας- Τα πνευματικά δικαιώματα προστατεύονται μόνο στην επικράτεια του κράτους, για το οποίο ο φορέας τους αξίωσε την κατοχύρωσή τους.

- Επενδύσεις σε Έρευνα και Ανάπτυξη (Research & Development)

Η απαίτηση για χαμηλό κόστος και για ανταγωνιστικά σε ποιότητα και καινοτομικότητα προϊόντα και υπηρεσίες είναι δύο από τους λόγους που ωθούν τις επιχειρήσεις στη συστηματική αναζήτηση και αξιοποίηση νέας γνώσης. Ο όρος <<Έρευνα και Ανάπτυξη>> συναντιέται ιδιαίτερα συχνά στη βιβλιογραφία για να δηλώσει μια πηγή καινοτομίας. Με βάση τον M. G. Boylan (1977) σημαίνει καταρχάς τις δραστηριότητες που είναι απαραίτητες για την παραγωγή γνώσης, η οποία οδηγεί σε καινούρια τεχνολογία ή στη δημιουργία ενός νέου αγαθού ή υπηρεσίας. Ο Boylan προσθέτει ότι τα διαδοχικά βήματα της Έρευνας και Ανάπτυξης είναι η επιστήμη, η εφεύρεση και η ανάπτυξη. Από

την άλλη, οι Dussauge & Ramanantsoa (1987) υποστηρίζουν ότι Έρευνα και Ανάπτυξη συνιστά η συστηματική ανακάλυψη νέας γνώσης. Σύμφωνα με τους Michael A Hitt et al. (2000), προκειμένου κάποια επιχείρηση να αποκτήσει και να διατηρήσει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στον τομέα της πρέπει να φανεί αποτελεσματική και αποδοτική στη δημιουργία, τη διάχυση και τη χρησιμοποίηση της νέας γνώσης.

- Επίτευξη οικονομικών κλίμακας

Οικονομίες κλίμακας είναι η τάση του μακροχρόνιου μέσου συνολικού κόστους να μειώνεται όταν αυξάνεται η ποσότητα της παραγωγής. Οι οικονομίες κλίμακας συμβάλλουν στη μείωση του κόστους, στη μεταβίβαση του οφέλους στους καταναλωτές και στην επέκταση του μεριδίου αγοράς. Οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους είναι δυνατό να δημιουργούνται αύξουσες οικονομίες κλίμακας, στην παραγωγή είναι οι εξής:

1. Με την αύξηση της κλίμακα παραγωγής μιας επιχείρησης, διευρύνονται οι δυνατότητες για εξειδικευμένη χρησιμοποίηση του εργατικού δυναμικού, με αποτέλεσμα να βελτιώνεται η απόδοση τους.
2. Παροχή δυνατότητας χρησιμοποίησης προχωρημένης τεχνολογίας και αυτοματισμού στην παραγωγή.
3. Αξιοποίηση μηχανημάτων που ενδεχομένως υπολειτουργούν μέσω της εντατικοποίησης της παραγωγικής διαδικασίας.. Η τεχνολογικά προηγμένη και πολύπλοκη παραγωγική διαδικασία βασίζεται στη χρησιμοποίηση πολλαπλών μηχανημάτων, το καθένα από τα οποία μπορεί να έχει δυναμικότητα διαφορετικού μεγέθους παραγωγής. Όταν η κλίμακα παραγωγής είναι μικρή, κάποια μηχανήματα δεν αποδίδουν στη μέγιστη ικανότητα τους λόγω μεγαλύτερης δυναμικότητας από εκείνη που χρειάζεται.
4. Πρόσληψη καλύτερου επιπέδου διευθυντικών στελεχών και ειδικών συνεργατών, λόγω της αύξησης του μεγέθους της παραγωγής.

- Αξιοποίηση της καμπύλης μάθησης (Learning Curve)

Η καμπύλη εκμάθησης αναφέρεται σε μια σχέση μεταξύ της διάρκειας της μάθησης ή της εμπειρίας και της προόδου που προκύπτει. Οι επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν καμπύλη

εκμάθησης διακρίνονται καθώς μαθαίνουν να μειώνουν το κόστος και να προσθέτουν αξία πιο γρήγορα από τους υπόλοιπους ανταγωνιστές τους. Ο αριθμός παραγόντων, όπως η πτώση του ανά μονάδα σταθερού κόστους παραγωγής, η βελτίωση του επιπέδου δεξιότητας των εργαζομένων, οι εκπτώσεις όγκου στην αγορά λόγω μεγάλων παραγγελιών αποτελούν πλεονεκτήματα κόστους που δυσχεραίνουν τη θέση των νεοεισερχομένων ανταγωνιστών. Έτσι η ηγεσία κόστους μπορεί να είναι αποτέλεσμα της επίδρασης της καμπύλης εκμάθησης και εν δυνάμει στρατηγικό πλεονέκτημα.

- Στρατηγικές συμμαχίες

Μια στρατηγική συμμαχία αποτελεί έναν εμπορικό συνεταιρισμό που διευρύνει την αποτελεσματικότητα των ανταγωνιστικών στρατηγικών των συμμετεχόντων εταιριών παρέχοντας αμοιβαία οφέλη στην τεχνολογία, στις δεξιότητες και στα προϊόντα. Οι επιχειρήσεις που ενώνονται για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, παραμένουν ανεξάρτητες παρά τη δημιουργία της συμμαχίας, δηλαδή αντίθετα από την περίπτωση των συγχωνεύσεων και εξαγορών, τα οικονομικά κεφάλαια τους είναι διακριτά και κάθε εταιρία αναλαμβάνει τη διεξαγωγή συγκεκριμένων εργασιών, ενώ τα οφέλη απολαμβάνονται από κοινού (Yoshino & Rangan, 1995). Οι συμμαχίες διακρίνονται σε (Yasuda, 2003):

1. Κάθετες, μέσω της κατάρτισης συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικό επίπεδο της παραγωγικής διαδικασίας.
2. Οριζόντιες, που απαρτίζονται από εταιρίες που λειτουργούν στο ίδιο στάδιο παραγωγής και συσπειρώνονται προκειμένου να ισχυροποιήσουν τη θέση τους απέναντι στους πελάτες ή στους προμηθευτές τους.

- Συγχωνεύσεις και εξαγορές

Η στρατηγική των Συγχωνεύσεων και Εξαγορών, αναφέρεται σε συμφωνίες που αφορούν την αγορά, πώληση και συνδυασμό διαφορετικών εταιριών που μπορούν να δημιουργήσουν μια νέα εταιρεία για να επιτύχουν μια ταχεία συλλογική ανάπτυξη. Εξαγορά είναι μια εταιρική πράξη όπου μια εταιρία αγοράζει τα περιουσιακά στοιχεία / μετοχές μιας εταιρίας-στόχου προκειμένου να αναλάβει τον έλεγχο της. Συνήθως η εταιρία-αγοραστής προσφέρει ένα premium επί της τιμής της αγοραίας αξίας (τιμή μετοχής) της εταιρίας-στόχου, προκειμένου να δελεάσει τους μετόχους να πωλήσουν τις μετοχές τους. Η Συγχώνευση περιλαμβάνει την κοινή απόφαση δυο εταιριών να ενωθούν και να σχηματίσουν μια νέα νομική οντότητα. Η νέα εταιρία μέσω διαρθρωτικών αλλαγών

αποκτά επιχειρησιακά πλεονεκτήματα τα οποία μειώνουν τα κόστη της, βελτιώνουν την παραγωγική διαδικασία και αυξάνουν τα κέρδη της, με συνέπεια να αυξηθεί και η τιμή της μετοχής της, προσφέροντας υψηλότερη αξία για τους μετόχους της. Η εξαγορά χαρακτηρίζεται από την αγορά μιας εταιρίας από μια άλλη, είτε με φιλικό είτε με επιθετικό τρόπο. Τα στοιχεία του Ενεργητικού και του Παθητικού της επιχείρησης που πωλείται απορροφούνται από την εταιρία-αγοραστή (Scott, 1997).

2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ-ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

---

5. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από ιστορική οπτική, το διεθνές εμπόριο έχει αυξηθεί αξιοσημείωτα τους τελευταίους αιώνες. Η ιστορία του διεθνούς εμπορίου καταγράφει αξιοσημείωτα γεγονότα που επηρέασαν το εμπόριο μεταξύ των διαφόρων χωρών. Στην εποχή πριν από την άνοδο του εθνικού κράτους, ο όρος «διεθνές» εμπόριο δεν μπορεί να εφαρμοστεί κυριολεκτικά, αλλά απλά σημαίνει εμπόριο σε μεγάλες αποστάσεις (Langer, 1968). Μετά από μια μακρά περίοδο χαρακτηριζόμενη από επίμονα χαμηλό διεθνές εμπόριο, κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, οι τεχνολογικές εξελίξεις προκάλεσαν μια περίοδο αξιοσημείωτης ανάπτυξης του παγκόσμιου εμπορίου («το πρώτο κύμα της παγκοσμιοποίησης»). Αυτή η διαδικασία ανάπτυξης σταμάτησε και τελικά αντιστράφηκε στη μεσοπολεμική περίοδο, αλλά από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και έπειτα το διεθνές εμπόριο άρχισε να αναπτύσσεται ξανά και τις τελευταίες δεκαετίες η επέκταση του εμπορίου είναι ταχύτερη από ποτέ. Σήμερα, το άθροισμα των εξαγωγών και των εισαγωγών σε όλα τα έθνη είναι υψηλότερο από το 50% της παγκόσμιας παραγωγής. Στις αρχές του 19ου αιώνα ο αριθμός αυτός ήταν κάτω από 10%. (Ortiz-Ospina, Beltekian & Roser, 2018). Η παγκόσμια επέκταση του εμπορίου μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν σε μεγάλο βαθμό δυνατή λόγω της μείωσης του κόστους συναλλαγών που απορρέει από τεχνολογικές εξελίξεις, όπως η ανάπτυξη της εμπορικής πολιτικής αεροπορίας, η βελτίωση της παραγωγικότητας στην εμπορική ναυτιλία και η εξέλιξη του τηλεφώνου ως κύριο τρόπο επικοινωνίας. Δύο προφανείς λόγοι είναι η τεχνολογία και η πολιτική. Οι βελτιώσεις τόσο στις μεταφορές όσο και στην επικοινωνία έχουν αυξήσει την παγκοσμιοποίηση σε όλες τις αγορές, τάσεις που επιταχύνονται σήμερα με το Διαδίκτυο. Οι πολιτικές, αντιθέτως, έχουν αλλάξει την κατεύθυνση τους με τα χρόνια, περιορίζοντας τις διεθνείς συναλλαγές και την κινητικότητα μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, και διευρύνοντας τις μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Deardorff & Stern, 2002). Το «πρώτο κύμα της παγκοσμιοποίησης» χαρακτηρίστηκε από το διακλαδικό εμπόριο. Αυτό σημαίνει ότι οι χώρες εξήγαγαν προϊόντα που ήταν πολύ διαφορετικά από αυτά που εισήγαγαν – (η Αγγλία αντάλλαξε μηχανές για αυστραλιανό μαλλί και ινδικό τσάι). Αυτό άλλαξε στο «δεύτερο κύμα της παγκοσμιοποίησης». Το ενδοκλαδικό εμπόριο (δηλαδή η ανταλλαγή ευρέως ομοίων αγαθών και υπηρεσιών) αυξήθηκε σημαντικά μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο – (η Γαλλία τώρα εισάγει και εξαγει αυτοκίνητα προς και από τη Γερμανία). Στον

21ο αιώνα, η Κίνα, η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι οι τρεις μεγαλύτερες εμπορικές αγορές στον κόσμο.

6. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ-ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΦΑΣΕΙΣ

Υπάρχουν διάφοροι ορισμοί για την παγκοσμιοποίηση. Η παγκοσμιοποίηση είναι μια δυναμική διαδικασία που καθοδηγείται από τεχνολογικές αλλαγές και πραγματοποιείται μέσω σαφώς προσδιορισμένων διεθνών καναλιών: ελεύθερο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, ελεύθερες ροές κεφαλαίων και μετακινήσεις ανθρώπων. Σύμφωνα με τον Martin Wolf (2005), η παγκοσμιοποίηση είναι η ολοκλήρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων μέσω των αγορών. Οι κινητήριες δυνάμεις είναι τεχνολογικές και οι πολιτικές αλλαγές - μείωση του κόστους των μεταφορών και των επικοινωνιών και μεγαλύτερη εξάρτηση από τις δυνάμεις της αγοράς. Ο Dani Rodrick (2011) υποστηρίζει ότι η παγκοσμιοποίηση είναι δυνητικά ικανή να περιορίσει τη δημοκρατία. Πιο συγκεκριμένα, οι παγκόσμιες αγορές, τα κυρίαρχα κράτη και η δημοκρατία δεν μπορούν να συνυπάρξουν. Έτσι, η παγκοσμιοποίηση είναι ένα πραγματικό πολιτικό φαινόμενο με την κατανομή του σε διαφορετικές φάσεις και στη συνέχεια να συνδέσει αυτές τις φάσεις με την εξέλιξη του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Αυτή η προσέγγιση επιτρέπει το διαχωρισμό της παγκοσμιοποίησης σε διαφορετικούς βαθμούς πραγματικής και χρηματοπιστωτικής ολοκλήρωσης, διαφορετικούς κανόνες σχετικά με τη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων, το είδος του καθεστώτος συναλλαγματικών ισοτιμιών, τον ορισμό του αποθεματικού νομίσματος και ούτω καθεξής. Έτσι, επιλέγοντας αυτή την προσέγγιση, οι δύο έννοιες της «παγκοσμιοποίησης» και του «διεθνούς νομισματικού συστήματος» συνδέονται αυστηρά. Η παγκοσμιοποίηση χωρίζεται σε τρεις φάσεις: η πρώτη από το 1870 έως το 1913, η δεύτερη από το 1945 έως το 1991 και η τρίτη από το 1992 μέχρι σήμερα. Ο προσδιορισμός και η ανάλυση των φάσεων πραγματοποιούνται με πρωτότυπο τρόπο με τη βοήθεια των φάσεων του Διεθνούς Νομισματικού Συστήματος: Gold Standard, Bretton Woods, After Bretton Woods (Verde, 2017).

1^η φάση παγκοσμιοποίησης-Κανόνας Χρυσού: Ο Κανόνας Χρυσού μπορεί να θεωρηθεί ως η αμοιβαία δέσμευση των νομισματικών αρχών των συμμετεχουσών χωρών να διατηρούν αμετάκλητα σταθερή την ισοτιμία των εθνικών νομισμάτων τους ως προς το χρυσό, αγοράζοντας και πουλώντας ελεύθερα απεριόριστες ποσότητες χρυσού. Για το σκοπό αυτό θα έπρεπε να διαθέτουν και τα ανάλογα αποθέματα χρυσού. Η παγκοσμιοποίηση εξαπλώθηκε υπό την αιγίδα μιας ηγεμονικής δύναμης, της Βρετανίας και το οικονομικό θεωρητικό σχήμα ήταν νεοκλασικό. Τα πράγματα άλλαξαν δραματικά από το 1914 και μετά. Το ξέσπασμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου σήμανε ότι το διεθνές νομισματικό

σύστημα συγκρούστηκε με την παγκοσμιοποίηση. Μια φάση από-παγκοσμιοποίησης μόλις είχε ξεκινήσει. Η περίοδος μεταξύ του τέλους του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου και της έναρξης του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου χαρακτηρίστηκε από μια έντονη αντιστροφή της παγκοσμιοποίησης. Το χρυσό πρότυπο τελείωσε, και μετά από μερικές ανεπιτυχείς προσπάθειες προώθησης της στερλίνας, τα νομίσματα έγιναν μη-μετατρέψιμα και το εμπόριο μετατράπηκε σε οιονεί ανταλλακτικό εμπόριο. Ο κόσμος που κυριαρχείτο από την ηγεμονική δύναμη της Βρετανίας αντικαταστάθηκε από έναν πολυπολικό κόσμο. Ο φασισμός και ο σοβιετικός κομμουνισμός έσπρωξαν σταδιακά τον κόσμο προς μια καταστροφική σύγκρουση. Η φάση απο-παγκοσμιοποίησης διήρκεσε είκοσι πέντε χρόνια. Σε αυτή την περίοδο, η Μεγάλη Ύφεση (1929-1932) έπληξε τον προηγμένο κόσμο. Το 1936, προέκυψε η Γενική Θεωρία του John Maynard Keynes, σύμφωνα με την οποία η υψηλή απασχόληση και η νομισματική σταθερότητα, παρά η ισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών, έγιναν, τουλάχιστον θεωρητικά, οι κύριες οικονομικές προτεραιότητες των σύγχρονων χωρών (Yeager 1976).

2^η φάση παγκοσμιοποίησης- Σύστημα Bretton Woods : Η δεύτερη φάση της παγκοσμιοποίησης ξεκίνησε το 1944, όταν εισήχθη το νέο διεθνές νομισματικό σύστημα, το οποίο κατονομάστηκε από την πόλη του Bretton Woods, την αμερικανική πόλη όπου πραγματοποιήθηκε το ιδρυτικό συνέδριο. Το σύστημα Bretton Woods ήταν μια προσπάθεια της παγκόσμιας οικονομικής κοινότητας να επιστρέψει στον Κανόνα Χρυσού (δηλαδή στο σύστημα των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών), χρησιμοποιώντας, όμως, το δολάριο ως κεντρικό άξονα του συστήματος το οποίο όμως ήταν προσαρμοσμένο και μετατρέψιμο με σταθερή ισοτιμία με το χρυσό. Το σύστημα αυτό διέφερε από το κλασικό σύστημα του κανόνα του χρυσού των αρχών του 20ου αιώνα στο ότι οι ισοτιμίες των νομισμάτων των χωρών που συμμετείχαν ήταν σταθερές μεν σε σχέση με τον χρυσό, δεν ήταν όμως τα νομίσματα τους απ' ευθείας μετατρέψιμα σε χρυσό. Μετατρεψιμότητα σε χρυσό διατηρούσε μόνο το αμερικάνικο δολάριο στην τιμή των 35 δολαρίων ανά ουγγιά χρυσού. Οι υπόλοιπες χώρες καθόριζαν τις ισοτιμίες τους σε σχέση με τον χρυσό μόνο έμμεσα καθώς υπολόγιζαν την σχέση εθνικού νομίσματος ανά ουγγιά χρυσού που επιθυμούσαν και όριζαν αντίστοιχα την ισοτιμία τους με το δολάριο.

Σύμφωνα με το κεϋνσιανό καθεστώς, η ισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών πρέπει να παραβλεφθεί αν δεν είναι σύμφωνη με την πολιτική πλήρους απασχόλησης. Για να βρεθούν τα κράτη μέλη σε μια κατάσταση που είναι εύκολο να καλύψουν τις ανισορροπίες του ισοζυγίου πληρωμών χωρίς να παρεμποδίσουν την ανάπτυξη, ο Keynes πρότεινε έναν νέο μηχανισμό που βασίζεται στην αυτόματη ανακύκλωση πόρων από τα πλεονασματικά κράτη μέλη, σε ελλειμματικά. Ο μηχανισμός αυτός θα

λειτουργούσε μέσω μιας παγκόσμιας κεντρικής τράπεζας, η οποία θα τύπωνε ένα αποθεματικό υπερεθνικό νόμισμα (το λεγόμενο "banco", που αποτελείται από τις γαλλικές λέξεις για "τράπεζα" και "χρυσό"). Ο δεύτερος πυλώνας της κεϋνσιανής συνταγής για το νέο διεθνές νομισματικό σύστημα συνίστατο σε ελέγχους κεφαλαίου, ενώ η ιδέα της ανακύκλωσης των οικονομικών πόρων απορρίφθηκε. Η συμφωνία του Bretton Woods προσέφερε το σύστημα σε νέους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς: το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), το οποίο ήταν ένας «συνεταιρισμός» μεταξύ των κρατών μελών που ήταν επιφορτισμένοι με την αντιμετώπιση των προβλημάτων του ισοζυγίου, και η Παγκόσμια Τράπεζα, η οποία είχε επιφορτιστεί με την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών και αναπτυξιακών προβλημάτων. Εντούτοις, για να βρεθεί μια πραγματική ανάκαμψη της παγκοσμιοποίησης, ο κόσμος αναγκάστηκε να περιμένει μέχρι το 1950, όταν η Ευρωπαϊκή Ένωση Πληρωμών, που συγκροτήθηκε μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών και χρηματοδοτήθηκε από τους πόρους του προγράμματος Marshall, επέτρεψε στον προηγμένο κόσμο να ανοίξει τα σύνορά του στο εμπόριο. Επίσης, προανήγγειλε, από το 1958, γενικευμένη μετατρεψιμότητα νομισμάτων. Έτσι, η δεύτερη φάση της παγκοσμιοποίησης ξεκίνησε de facto από το 1950, ενώ το σύστημα του Bretton Woods ήταν πλήρως λειτουργικό από το 1958. Το σύστημα του Bretton Woods επέτρεψε στον κόσμο να ζήσει «χωρίς κρίσεις», διότι σε περίπτωση κερδοσκοπικών επιθέσεων, κάθε κράτος μέλος είχε διαφορετικούς τρόπους να αντισταθεί: θα μπορούσε να υιοθετήσει κεφαλαιακούς ελέγχους, να επιδιώξει δανεισμό από το ΔΝΤ ή να αναπροσαρμόσει την ισοτιμία νομισμάτων σε περιπτώσεις θεμελιώδους ανισορροπίας του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Το σύστημα του Bretton Woods κατέρρευσε το 1971, αλλά συνεχίστηκε η δεύτερη φάση της παγκοσμιοποίησης. Ωστόσο, στο "σύστημα μετά το Bretton-Woods" έγιναν πολλές σημαντικές αλλαγές. Νέα θεωρητικά σχήματα έκαναν την εμφάνισή τους, καθώς από το πρώτο μισό της δεκαετίας του '70 και εφεξής, η κεϋνσιανή σκέψη διασπάστηκε από την εμφάνιση της νέας προσέγγισης της κλασικής μακροοικονομίας (NCM) του Lucas. Οι συνέπειες της νέας θεωρίας, ιδιαίτερα ο νεοφιλελευθερισμός, ξέσπασαν στον κόσμο. Οι δύο συνιστώσες της παγκοσμιοποίησης, ήτοι η απελευθέρωση του ελεύθερου εμπορίου και των κινήσεων κεφαλαίων, ξεκίνησαν να ακολουθούνται ευλαβικά. Αυτή η πολιτική προσέγγιση έφτασε στο απόγειο της κατά τη δεκαετία του 1980 μέσω της Συναίνεσης της Ουάσιγκτον. Συγκεκριμένα, τα δάνεια του ΔΝΤ, τα οποία στο αρχικό κεϋνσιανό πνεύμα ήταν άνευ όρων, έγιναν εξαρτημένα από την υιοθέτηση εμπορικής και χρηματοπιστωτικής απελευθέρωσης από τη χώρα του οφειλέτη, από τα δύο, δηλαδή, κρίσιμα συστατικά της νεοφιλελεύθερης φιλοσοφίας. Ταυτόχρονα, η διεθνής ρευστότητα θα

εισχωρούσε στο διεθνές σύστημα και μέσω των αγορών, δηλαδή όχι μόνο μέσω των κεντρικών τραπεζών.

3^η φάση παγκοσμιοποίησης- Η φάση της υπερ-παγκοσμιοποίησης: Σε αυτό το πλαίσιο, που κυριαρχείται από τις αγορές, ένα ιστορικό γεγονός έπληξε τον ήδη παγκοσμιοποιημένο κόσμο, διευρύνοντας τα όρια του ακόμη περισσότερο: η πτώση του Τείχους του Βερολίνου (1989) και η συνεπακόλουθη πτώση της Σοβιετικής Ένωσης (1991). Το 1991 ξεκίνησε η τρίτη και τρέχουσα φάση της παγκοσμιοποίησης. Όταν το πρώην σοβιετικό μπλοκ διαλύθηκε, το 1991 και οι πρώην σοβιετικές κομμουνιστικές χώρες εντάχθηκαν στο σύστημα της οικονομίας της αγοράς, ολόκληρος ο κόσμος έγινε παγκοσμιοποιημένος. Η σημερινή φάση της παγκοσμιοποίησης, χαρακτηρίζεται από μια νέα ρομποτική επανάσταση, το διαδίκτυο και την κινητή τηλεφωνία, το χαμηλού κόστους παγκόσμιο εμπόριο και τις διεθνείς μεταναστευτικές ροές. Αυτά τα χαρακτηριστικά επιτρέπουν την υιοθέτηση του όρου της «υπερ-παγκοσμιοποίησης» ή τη «νέας παγκοσμιοποίησης» (Sachs, 2011).

Σύμφωνα με τους Deardorff & Stern (2002) η παγκοσμιοποίηση, εκτός από ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, είναι και η επέκταση πολλών άλλων, συμπεριλαμβανομένων των ξένων άμεσων επενδύσεων, των πολυεθνικών εταιρειών, της ενσωμάτωσης των παγκόσμιων κεφαλαιαγορών και των συνεπαγόμενων ροών χρηματοοικονομικών κεφαλαίων, της διασυννοριακής εμβέλειας των κυβερνητικών πολιτικών, της προσοχής των ΜΚΟ σε θέματα που καλύπτουν τον πλανήτη, καθώς και των περιορισμών στις κυβερνητικές πολιτικές, που επιβάλλονται από διεθνείς οργανισμούς. Άλλες πτυχές της οικονομικής ζωής έχουν επίσης γίνει παγκοσμιοποιημένες. Οι κυβερνήσεις είναι όλο και περισσότερο ευαίσθητες σε πολιτικές που χρησιμοποιούνται από άλλες χώρες. Οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις βλέπουν ολοένα και περισσότερο πέρα από τα σύνορα, είτε επειδή τα ζητήματά τους είναι εγγενώς παγκόσμια (η τρύπα στο στρώμα του όζοντος) είτε επειδή θεωρούν ότι οι αιτίες τους έχουν παγκόσμια σημασία (ανθρώπινα δικαιώματα). Οι εταιρίες λειτουργούν ολοένα και περισσότερο πέραν των εθνικών συνόρων και έχουν φτάσει σε μεγέθη που υπονομεύουν ως ένα βαθμό την κυριαρχία κάποιων χωρών, επιτυγχάνοντας τη μόχλευση των εθνικών τους κυβερνήσεων. Τέλος, οι σχεδιαστές των μεταπολεμικών θεσμών εξέφρασαν ρητά την ανάγκη να συνεργαστούν οι χώρες και, μερικές φορές, να θυσιάζονται τα στενά εθνικά συμφέροντα για το ευρύτερο καλό. Οι θεσμοί αυτοί ήταν πολύ επιτυχημένοι, τουλάχιστον στην επέκταση της δικής τους εξουσίας και σημασίας. Η Παγκόσμια Τράπεζα, το ΔΝΤ και πλέον και ο ΠΟΕ έχουν φτάσει στο μέγεθος που μπορούν τώρα να αναπτυχθούν με τη δική τους δυναμική.

7. ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

7.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, που δημιουργήθηκε το 1995, είναι ο διάδοχος της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (GATT), η οποία αποτελεί συνθήκη μεταξύ των δυτικών οικονομιών της αγοράς στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι χώρες μέλη συμφωνούν να θεσπίσουν κανόνες σχετικά με το πότε μπορούν να αυξήσουν τους εμπορικούς φραγμούς, προκειμένου να μη χρησιμοποιηθούν εμπορικές πολιτικές που βλάπτουν άλλες χώρες. Η GATT εποπτεύει οκτώ γύρους πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων, με αποκορύφωμα τον Γύρο της Ουρουγουάης που δημιούργησε τον ΠΟΕ. Ο ΠΟΕ ανέλαβε επίσης ζητήματα που η GATT δεν είχε καλύψει, συμπεριλαμβανομένου του εμπορίου υπηρεσιών, της δασμολόγησης στη γεωργία και της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας (World Trade Organization, 2019). Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρξαν πολυμερείς διαπραγματεύσεις για τη δημιουργία τριών διεθνών οικονομικών οργανισμών για το συντονισμό της πολιτικής στα διεθνή νομισματικά ζητήματα, τη διεθνή ανασυγκρότηση και ανάπτυξη και το διεθνές εμπόριο. Οι οργανισμοί αυτοί ήταν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Παγκόσμια Τράπεζα και ο Διεθνής Οργανισμός Εμπορίου. Σε αντίθεση με τους δύο πρώτους που δημιουργήθηκαν άμεσα, ο Διεθνής Οργανισμός Εμπορίου καθυστέρησε για περισσότερα από πενήντα χρόνια, ελέω πολιτικών αντιδράσεων. Τελικά δημιουργήθηκε το 1995 με την επωνυμία Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου. Ήδη, όμως, από το 1947 μια ομάδα 23 χωρών είχαν ξεκινήσει διαπραγματεύσεις για το άνοιγμα του παγκοσμίου εμπορίου και την υποχώρηση των προστατευτικών πολιτικών υπό το πρίσμα ενός προσωρινού συνόλου κανόνων που αποκαλείτο Γενική Συμφωνία για τους Δασμούς και το Εμπόριο (GATT). Τυπικά, η GATT ήταν μια διεθνής συμφωνία και όχι ένας οργανισμός και οι χώρες που συμμετείχαν σε αυτήν καλούνταν μέρη της σύμβασης και όχι μέλη. Επί του πρακτέου, όμως, η GATT λειτουργούσε ως διεθνής οργανισμός, με μόνιμη γραμματεία στη Γενεύη (World Trade Organization, 2019).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) εργάζεται για τη διασφάλιση ενός συστήματος διεθνών εμπορικών συναλλαγών, το οποίο να στηρίζεται σε κανόνες. Κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού

αιώνα, τα εμπορικά θέματα ώθησαν τις χώρες να εμπλακούν σε ολοένα και πιο πολύπλοκες συμφωνίες με αποτέλεσμα να ανακύψει η ανάγκη για μια πλατφόρμα ρύθμισης των εμπορικών σχέσεων. Η επονομαζόμενη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) του 1947 που προέκυψε, αφενός προσέφερε ένα φόρουμ συζήτησης, το οποίο επέτρεψε μια πολυμερή προσέγγιση του εμπορίου, και αφετέρου καθιέρωσε επίσης ένα σύστημα διεθνώς αναγνωρισμένων κανόνων για το εμπόριο. Ο κύριος στόχος ήταν η δημιουργία ισότιμων όρων ανταγωνισμού για όλα τα μέλη, μέσω «ουσιαστικής μείωσης των δασμών και άλλων φραγμών στο εμπόριο και εξάλειψης της διακριτικής μεταχείρισης στο διεθνές εμπόριο». Καθώς το διεθνές εμπόριο επεκτάθηκε, πέρα από την ανταλλαγή υλικών αγαθών, στις άυλες υπηρεσίες και ιδέες, η ΓΣΔΕ μετεξελίχθηκε και θεσμοθετήθηκε ως Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ). Ο ΠΟΕ ιδρύθηκε το 1995, μετά τις εμπορικές διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης, και αποτέλεσε την ενοποίηση προγενέστερων εμπορικών συμφωνιών, όπως της ίδιας της GATT, της συμφωνίας για τη γεωργία, της συμφωνίας για τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και τα είδη ένδυσης, καθώς και άλλων γενικών συμφωνιών. Οι σημαντικότερες νέες συμφωνίες ήταν η Γενική Συμφωνία για τις συναλλαγές στον τομέα των υπηρεσιών (GATS) και η συμφωνία για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στον τομέα του εμπορίου (TRIPS). Τον Φεβρουάριο του 2017, τέθηκε σε ισχύ η Συμφωνία για τη Διευκόλυνση του Εμπορίου — η πρώτη πολυμερής συμφωνία μετά την ίδρυση του ΠΟΕ, η οποία ολοκληρώθηκε από ιδρύσεως του ΠΟΕ. Οι στατιστικές μελέτες καταδεικνύουν ότι υπάρχει σαφής σχέση μεταξύ του ελεύθερου και δίκαιου εμπορίου και της οικονομικής ανάπτυξης. Η δημιουργία του ΠΟΕ αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα προς ένα πιο ολοκληρωμένο και κατ'επέκταση δυναμικό σύστημα διεθνούς εμπορίου. Ο ΠΟΕ επιδιώκει την προώθηση του ελεύθερου εμπορίου, εξασφαλίζοντας ότι οι διάφορες χώρες διατηρούν τη δυναμική εξάλειψης των εμποδίων στο εμπόριο κατά τις εμπορικές διαπραγματεύσεις. Σήμερα, τα δύο τρίτα των μελών του ΠΟΕ είναι αναπτυσσόμενες χώρες, κάτι που επιτρέπει στις μεταβατικές οικονομίες και στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες να χρησιμοποιήσουν το ελεύθερο εμπόριο ως εργαλείο για την προώθηση των αναπτυξιακών τους προσπαθειών.

7.2 Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

Από τα σημαντικότερα επιτεύγματα του ΠΟΕ υπήρξε η ενίσχυση των αρμοδιοτήτων του οργάνου επίλυσης διαφορών που διαθέτει, το οποίο έχει την εξουσία ρύθμισης εμπορικών διαφορών και επιβολής των αποφάσεών του. Ο μηχανισμός επίλυσης διαφορών λειτουργεί σύμφωνα με προκαθορισμένους κανόνες, παρέχοντας τη δυνατότητα στα μέλη του ΠΟΕ, ανεξαρτήτως της πολιτικής ή οικονομικής βαρύτητάς τους, να υποβάλλουν καταγγελίες σχετικά με εικαζόμενες παραβιάσεις των

κανόνων του ΠΟΕ και να ζητήσουν αποζημίωση. Η GATT επέτρεπε στις χώρες να υποβάλουν καταγγελίες εναντίον άλλων χωρών για παραβίαση των κανόνων της. Κάθε καταγγελία διεκπεραιωνόταν από μια "ομάδα" εμπειρογνομώνων που εξέδιδαν έκθεση, η οποία, αν εγκρινόταν ομόφωνα από τα μέλη της GATT, θα επέβαλλε στο κράτος είτε να αλλάξει τη συμπεριφορά του είτε να υπόκειντο σε κυρώσεις. Ωστόσο, η ομοφωνία σήμαινε ότι το παραβιάζον μέρος μπορούσε να αποκλείσει μια έκθεση, πράγμα που έδινε στην κάθε χώρα δυνατότητα άσκησης βέτο. Ο ΠΟΕ ανέτρεψε αυτήν την κατάσταση, απαιτώντας αντίθετα ομόφωνη απόφαση προκειμένου να αποκλειστεί μια έκθεση και, ως εκ τούτου, κατάστησε το μηχανισμό επίλυσης διαφορών πολύ πιο αποτελεσματικό (Deardorff & Stern, 2002). Ο μηχανισμός αυτός έχει οδηγήσει σε μείωση των μονομερών προστατευτικών μέτρων, στα οποία κατέφευγαν οι χώρες στο παρελθόν και πολλά από τα οποία προκαλούσαν συχνά αντίποινα από τις χώρες-στόχους, ενίοτε δε και εμπορικούς πολέμους. Μέχρι στιγμής, το σύστημα επίλυσης διαφορών του ΠΟΕ έχει βοηθήσει στο να κατοχυρωθεί ότι τα ισχυρότερα μέλη δεν επιβάλλουν την ισχύ τους επί των πιο αδύναμων και έχει θεσμοθετήσει σαφείς κανόνες σχετικά με τα προβλεπόμενα αντίμετρα (World Trade Organization, 2019).

7.3 Ο ΓΥΡΟΣ ΤΗΣ ΝΤΟΧΑ

Από το 2001, τα μέλη του ΠΟΕ έχουν δρομολογήσει ένα γύρο πολυμερών εμπορικών διαπραγματεύσεων, γνωστό ως Γύρο της Ντόχα ή Αναπτυξιακό Πρόγραμμα της Ντόχα. Αυτός ο ένατος γύρος διεθνών εμπορικών διαπραγματεύσεων έχει ως κύριο στόχο να ανέλθει η ανάπτυξη στο επίκεντρο του παγκόσμιου συστήματος εμπορίου. Οι συνομιλίες της Ντόχα επιδιώκουν να αναβαθμίσουν τον ρόλο των αναπτυσσομένων χωρών, καθώς η βαρύτητα του γκρουπ αυτού στο παγκόσμιο σύστημα εμπορικών συναλλαγών έχει αυξηθεί αισθητά εντός της τελευταίας δεκαετίας. Ο στόχος είναι διττός, να ενισχυθεί δηλαδή η ικανότητα των αναπτυσσομένων χωρών να επωφελούνται από το διεθνές εμπόριο και να ταυτόχρονα να καταπολεμηθεί η φτώχεια. Όπως και οι προηγούμενοι γύροι, έτσι και ο συγκεκριμένος αποσκοπεί σε μεγαλύτερη ελευθέρωση του εμπορίου. Οι διαπραγματευτές έχουν επίσης αναλάβει την αναθεώρηση των κανόνων του εμπορίου και την προσαρμογή τους στο διαρκώς εξελισσόμενο παγκόσμιο σύστημα εμπορίου. Το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα της Ντόχα στηρίζεται σε τρεις πυλώνες:

1. στην πρόσβαση στην αγορά για τα γεωργικά προϊόντα (συμπεριλαμβανομένων δασμών και επιδοτήσεων), τα βιομηχανικά αγαθά («πρόσβαση των μη γεωργικών προϊόντων στις αγορές») και τις υπηρεσίες.
2. Σε κανόνες που αφορούν τη διευκόλυνση του εμπορίου και τα μέτρα αντιντάμπινγκ.
3. 3. την ανάπτυξη.

Ωστόσο, οι συνομιλίες προσκρούουν σε μείζονα θέματα, κυρίως όσα έχουν σχέση με την πρόσβαση στις αγορές. Οι πιο σημαντικές διαφορές υπάρχουν μεταξύ των θέσεων μεγάλων αναδυόμενων χωρών και των θέσεων εκβιομηχανισμένων χωρών ή ομάδων, σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αναδιαμορφωθεί το διεθνές εμπορικό σύστημα. Προκειμένου να υπερκεραστεί το αδιέξοδο στο οποίο έχουν περιέλθει οι διαπραγματεύσεις της Ντόχα και να παρεμποδιστεί ο προστατευτισμός, τα μέλη του ΠΟΕ έχουν επιστήσει την προσοχή τους στην επίτευξη αποτελεσμάτων σε λιγότερο αμφιλεγόμενες τομείς, οι οποίοι θα μπορούσαν να συνεισφέρουν σε μεγάλο βαθμό στους αναπτυξιακούς στόχους. Τον Δεκέμβριο του 2013 εγκρίθηκε η πρώτη πολυμερής νομική πράξη μετά την ίδρυση του ΠΟΕ, η Συμφωνία για τη Διευκόλυνση του Εμπορίου. Δύο χρόνια αργότερα, τον Δεκέμβριο του 2015, σημειώθηκε περαιτέρω πρόοδος μέσω μιας συμφωνίας για την θέσπιση κανόνων που θα περιορίζουν τη στήριξη των γεωργικών εξαγωγών που στρεβλώνει το εμπόριο — έναν τομέα ειδικού ενδιαφέροντος για τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες. Αν και μικρότερης εμβέλειας από το αρχικό πρόγραμμα του Γύρου της Ντόχα, οι θετικές αυτές εξελίξεις, ιδίως δε η έναρξη ισχύος της Συμφωνίας για τη Διευκόλυνση του Εμπορίου τον Φεβρουάριο του 2017, επιβεβαιώνουν την προσήλωση των μελών του ΠΟΕ στο πολυμερές εμπορικό σύστημα. Ανοίγουν επίσης τον δρόμο για ανανέωση του ΠΟΕ, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι νέες παγκόσμιες εμπορικές προκλήσεις και να υποβοηθηθεί η ενίσχυση του πολυμερούς εμπορικού συστήματος που βασίζεται σε κανόνες. Τα αδιέξοδα στον ΠΟΕ υποδηλώνουν επίσης ότι το διεθνές σύστημα εμπορικών συναλλαγών έχει αλλάξει δραματικά τα τελευταία 20 χρόνια. Το σύστημα έχει εξελιχθεί και περιλαμβάνει νέους παράγοντες — κυρίως χώρες σε μετάβαση και αναπτυσσόμενες χώρες — που διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο. Η ελευθέρωση του διεθνούς συστήματος εμπορικών συναλλαγών ωφέλησε ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες βιώνουν έκτοτε μια άνευ προηγουμένου φάση διαρκούς οικονομικής ανάπτυξης (Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, 2019).

7.4 Η ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΕ

Η Κοινοβουλευτική Διάσκεψη για τον ΠΟΕ συνδιοργανώνεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τη Διακοινοβουλευτική Ένωση (ΔΚΕ) και αποσκοπεί στην ενίσχυση της δημοκρατίας σε διεθνές επίπεδο, προσδίδοντας κοινοβουλευτική διάσταση στην πολυμερή εμπορική συνεργασία. Η Κοινοβουλευτική Διάσκεψη για τον ΠΟΕ συγκαλείται σε ετήσια βάση, καθώς και κατά τη διάρκεια των υπουργικών διασκέψεων του ΠΟΕ. Η πρώτη επίσημη συνάντηση των βουλευτών στο πλαίσιο του ΠΟΕ πραγματοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 1999, στο πλαίσιο της υπουργικής διάσκεψης του ΠΟΕ στο Seattle. Το 2001, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η ΔΚΕ συμφώνησαν να ενώσουν τις προσπάθειές τους και να χρηματοδοτήσουν μια κοινοβουλευτική συνεδρίαση κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης του ΠΟΕ στην Ντόχα. Η συνάντηση αυτή έθεσε τα θεμέλια για τη σημερινή Κοινοβουλευτική Διάσκεψη για τον ΠΟΕ. Η διάσκεψη παρέχει ένα φόρουμ στο οποίο βουλευτές από όλον τον κόσμο ανταλλάσσουν απόψεις, πληροφορίες και εμπειρίες σχετικά με θέματα διεθνούς εμπορίου. Οι συμμετέχοντες εκτελούν τις ακόλουθες ενέργειες (World Trade Organization, 2019):

- παρακολουθούν τις δραστηριότητες του ΠΟΕ
- προάγουν την αποτελεσματικότητα και την αμεροληψία του ΠΟΕ
- προωθούν τη διαφάνεια στις διαδικασίες του ΠΟΕ
- καταβάλλουν προσπάθειες για τη βελτίωση του διαλόγου μεταξύ κυβερνήσεων, κοινοβουλίων και κοινωνίας των πολιτών
- επηρεάζουν τον προσανατολισμό των συζητήσεων στο πλαίσιο του ΠΟΕ
- ενισχύουν τις ικανότητες συμμετοχής των εθνικών κοινοβουλίων σε ζητήματα διεθνούς εμπορίου

Το έγγραφο των Subramanian & Wei (2007) παρέχει αξιόλογες αποδείξεις ότι ο ΠΟΕ είχε ισχυρό θετικό αντίκτυπο στο εμπόριο, ανερχόμενο σε περίπου 120% επιπρόσθετου παγκόσμιου εμπορίου. Ωστόσο, ο αντίκτυπος του εμπορίου δεν κατανέμεται ομοιόμορφα. Η θεωρία υποδηλώνει ότι ο αντίκτυπος της συμμετοχής μιας χώρας στη GATT / ΠΟΕ εξαρτάται από τις ενέργειες της χώρας-μέλους, από τις χώρες που διαπραγματεύεται και από τα προϊόντα που καλύπτονται από τη διαπραγμάτευση. Χρησιμοποιώντας ένα σωστά καθορισμένο μοντέλο βαρύτητας, συνάγονται πορίσματα ευρέως

συμβατά με αυτές τις προβλέψεις. Πρώτον, οι βιομηχανικές χώρες που συμμετείχαν πιο ενεργά από τις αναπτυσσόμενες χώρες στις αμοιβαίες εμπορικές διαπραγματεύσεις σημείωσαν μεγάλη αύξηση του εμπορίου. Δεύτερον, το διμερές εμπόριο ήταν μεγαλύτερο όταν και οι δύο εταίροι ελευθέρωσαν το εμπόριο τους από ό, τι όταν μόνο ένας εταίρος το έπραττε. Τρίτον, στους κλάδους που δεν απελευθερώθηκαν, δε σημειώθηκε αύξηση του εμπορίου.

7.5 ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΕ

Κύρια επιδίωξη του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου είναι η προώθηση του ελευθέρου εμπορίου με τους εξής τρόπους:

- Βαθμιαία μείωση των πολιτικών προστατευτισμού παγκοσμίως, μέσω της διαδικασίας των εμπορικών γύρων. Οι γύροι αυτοί, είναι διαδικασίες κατά τις οποίες μια μεγάλη ομάδα χωρών διενεργεί οργανωμένες συζητήσεις σχετικά με τη μείωση των δασμών και την προώθηση άλλων μέτρων απελευθέρωσης του εμπορίου. Από το 1947 έχουν ολοκληρωθεί οχτώ τέτοιοι γύροι. Οι πρώτοι πέντε γύροι ήταν στην πραγματικότητα παράλληλες διμερείς διαπραγματεύσεις για την εξάλειψη των δασμών. Ο έκτος γύρος (Κένεντυ) ολοκληρώθηκε το 1967 και οδήγησε στην πτώση των δασμών , στους περισσότερους κλάδους, κατά το ήμισυ σε όλες τις βιομηχανικές χώρες. Ο έβδομος γύρος (Τόκυο) ολοκληρώθηκε το 1979 και επέφερε περαιτέρω μείωση των δασμών. Ο όγδοος γύρος (Ουρουγουάη) ολοκληρώθηκε το 1994 και οδήγησε στη δημιουργία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), με την GATT να παραμένει ως αναπόσπαστο μέρος των συμφωνιών του ΠΟΕ. Η γενικότερη κατεύθυνση του Γύρου ήταν να επεκτείνει τους κανόνες εμπορίου της GATT σε τομείς που προηγουμένως είχαν εξαιρεθεί ως δύσκολοι να απελευθερωθούν (γεωργία, κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα) και σε αυξανόμενης σημασίας νέους τομείς που προηγουμένως δεν είχαν περιληφθεί (εμπόριο υπηρεσιών, διανοητική ιδιοκτησία, εμπορικές στρεβλώσεις προερχόμενες από την επενδυτική πολιτική). Τέλος, ο ένατος γύρος (Ντόχα) ξεκίνησε το 2001 και έως και σήμερα δεν έχει κλείσει τον κύκλο του.
- Παρεμπόδιση της επαναφοράς μέτρων προστατευτισμού τα οποία έχουν καταργηθεί, μέσω της διαδικασίας των λεγόμενων δεσμεύσεων. Η συγκεκριμένη διαδικασία παρακωλύει την επαναφορά προστατευτικών μέτρων, για τα οποία έχει συμφωνηθείς το παρελθόν η μείωση ή

η κατάργηση τους. Όταν, δηλαδή, ένας συντελεστής για τους δασμούς ενός κράτους σε ένα συγκεκριμένο κλάδο είναι δεσμευμένος, τότε απαγορεύεται να αυξηθεί μελλοντικά. Σχεδόν το σύνολο των δασμών στον ανεπτυγμένο κόσμο είναι δεσμευμένο, όπως ένα μεγάλο ποσοστό στις αναπτυσσόμενες χώρες.

7.6 ΑΡΧΕΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ ΤΙΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ

Οι συμφωνίες της GATT και του ΠΟΕ είναι εκτεταμένα νομικά κείμενα που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και ταυτόχρονα διατρέχονται από μια σειρά θεμελιωδών αρχών, οι οποίες είναι οι κάτωθι:

- Απουσία Διακρίσεων- Τα κράτη απαγορεύεται να προβαίνουν σε ευνοϊκότερη μεταχείριση ορισμένων εμπορικών εταίρων και επιβάλλεται να μεταχειρίζονται ισότιμα τα εγχώρια και τα ξένα αγαθά, όπως και τις υπηρεσίες και τους υπηκόους (απαγόρευση εθνικής μεταχείρισης).
- Μεγαλύτερη Ελευθερία- Οι διαπραγματεύσεις πρέπει να οδηγούν σε μειωμένα εμπόδια των εμπορικών συναλλαγών.
- Προβλεψιμότητα- Επιβάλλεται να δημιουργείται στις εταιρίες, στους επενδυτές και στις κυβερνήσεις η πεποίθηση ότι δε θα υπάρχει αυθαίρετη αύξηση των εμπορικών φραγμών, καθώς οι δασμολογικοί συντελεστές θα πρέπει να κυμαίνονται εντός των πλαισίων που ορίζει ο ΠΟΕ.
- Ανταγωνιστικότητα- Αντι-ανταγωνιστικές πρακτικές, όπως οι εξαγωγικές επιδοτήσεις και το ντάμπινγκ αγαθών σε τιμές χαμηλότερες από το κόστος πρέπει να αποθαρρύνονται
- Οφέλη για τις αναπτυσσόμενες χώρες, μέσω της παροχής μεγαλύτερου χρονικού περιθωρίου προσαρμογής, και ειδικών προνομίων.

7.7 ΒΑΣΙΚΑ ΑΡΘΡΑ ΤΗΣ GATT

- ΑΡΘΡΟ 1-Αρχή του πλέον ευνοούμενου κράτους: Αν μια χώρα επιβάλλει χαμηλούς δασμούς σε εμπορικό εταίρο, αυτοί αυτομάτως ισχύουν και για τα υπόλοιπα μέλη του ΠΟΕ
- ΑΡΘΡΟ 6- Δασμοί μπορούν να εφαρμοστούν ως απόκριση σε αγαθά που εισάγονται με τη μέθοδο του ντάμπινγκ (πώληση σε τιμή μεγαλύτερη από την εγχώρια ή σε τιμή που δεν καλύπτει το κόστος παραγωγής)

- ΑΡΘΡΟ 16-Εξαγωγικές Επιδοτήσεις
- ΑΡΘΡΟ 19-Ρήτρα Διαφυγής: Πρόβλεψη ότι μία χώρα μπορεί να αυξήσει προσωρινά τους δασμούς της εφόσον επαπειλείται σημαντική ζημιά στους εγχώριους παραγωγούς από τον ανταγωνισμό των εισαγωγών.
- ΑΡΘΡΟ 24-Αναγνώριση δυνατότητας σύναψης προτιμησιακών εμπορικών συμφωνιών

8. ΠΡΟΤΙΜΗΣΙΑΚΕΣ ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ (ΡΤΑ)

Με βάση την αρχή της απουσίας διακρίσεων που ακολουθείται από τις GATT και ΠΟΕ απαγορεύονται οι διακρίσεις μεταξύ εμπορικών εταίρων. Ο κανόνας αυτός κάμπτεται στις περιπτώσεις των λεγόμενων προτιμησιακών εμπορικών συμφωνιών μεταξύ ομάδων κρατών, όταν αυτές επιφέρουν την πλήρη άρση των δασμών και άλλων εμπορικών περιορισμών ανάμεσα στα κράτη που συμβάλλονται. Οι συμφωνίες αυτές λαμβάνουν τις εξής μορφές (Feenstra & Taylor, 2011):

- Περιοχές Ελευθέρου Εμπορίου (Free Trade Areas- FTA): Ομάδες χωρών που έχουν άρει τους μεταξύ τους δασμούς, όμως κάθε χώρα αποφασίζει ξεχωριστά σχετικά με την επιβολή προστατευτικών μέτρων σε τρίτες χώρες. Τέτοιου είδους συμφωνία είναι η Συμφωνία Ελευθέρου Εμπορίου Βόρειας Αμερικής (NAFTA), που αντικαταστάθηκε από την USMCA, η οποία περιλαμβάνει τις ΗΠΑ, Μεξικό και Καναδά.
- Τελωνειακές Ενώσεις (Customs Unions): Ομάδες χωρών που εκτός από την απουσία δασμών ανάμεσα τους, αποφασίζουν και εφαρμόζουν κοινούς δασμούς σε τρίτα κράτη. Τέτοιου τύπου Ένωση είναι σαφώς η Ευρωπαϊκή, η οποία αποτελείται σήμερα από 28 κράτη-μέλη.

Σύμφωνα με εμπειρικές μελέτες, το σωρευτικό αποτέλεσμα των προτιμησιακών εμπορικών συμφωνιών είναι διφορούμενο, καθώς δημιουργούν δύο αντίρροπες δυνάμεις: Αφενός αυξάνουν τον όγκο του εμπορίου μεταξύ των συμβληθέντων κρατών, επίδραση που καλείται δημιουργία εμπορίου. Αφετέρου, όμως, υποκαθιστούν μέρος των εμπορικών συναλλαγών της κάθε χώρας-μέρους της συμφωνίας με τρίτες χώρες, προς όφελος του εμπορίου με άλλη χώρα-μέρους. Η επίπτωση αυτή καλείται εκτροπή εμπορίου και δεν είναι συνολικά επωφελής αφού βασίζεται σε στρεβλώσεις που απορρέουν από τη συμφωνία. Περίπτωση που η εκτροπή του εμπορίου υπερνίκησε τις θετικές συνέπειες της εξάλειψης των δασμών φαίνεται να είναι η Mercosur, η οποία αποτελεί FTA μεταξύ της Βραζιλίας, της Αργεντινής,

της Ουρουγουάης και της Παραγουάης. Σύμφωνα με μια μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας το 1998 (Yeats, 1998), η επέκταση του εμπορίου μεταξύ των τεσσάρων ανωτέρω κρατών πραγματοποιήθηκε εις βάρος του εμπορίου τους με τρίτες χώρες σε τέτοιο βαθμό που τα συγκεντρωτικά αποτελέσματα φαίνονται αρνητικά. Ειδικότερα, η αυτοκινητοβιομηχανία της Βραζιλίας, η οποία δε διακρινόταν για τη διεθνή ανταγωνιστικότητα της, απέκτησε μεγάλο μερίδιο αγοράς στην Αργεντινή, υποκαθιστώντας τις εισαγωγές από άλλες χώρες, όπως οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία.

8.1 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΠΡΟΤΙΜΗΣΙΑΚΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΣΥΜΦΩΝΙΩΝ

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες σημειώθηκε πολλαπλασιασμός του αριθμού των προτιμησιακών εμπορικών συμφωνιών (PTAs). Σύμφωνα με τον Urata και τον Okabe (2009), ο αριθμός των PTA που περιλαμβάνονται στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου ήταν 25 το 1990, 91 το 2000 και 194 το 2007. Για μεγάλο χρονικό διάστημα οι περισσότερες συμφωνίες καταρτίζονταν μεταξύ χωρών με γεωγραφική εγγύτητα, όπως για παράδειγμα η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και η συμφωνία ελεύθερων συναλλαγών της Βόρειας Αμερικής (NAFTA). Πιο πρόσφατα, ωστόσο, χώρες ή περιφερειακά μπλοκ έχουν υπογράψει τέτοιες συμφωνίες με γεωγραφικά απομακρυσμένους εταίρους και εταίρους σε διαφορετικά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης. Επιπλέον, οι περιφερειακές ομαδοποιήσεις έχουν επίσης γίνει πιο διαφοροποιημένες όσον αφορά το επίπεδο ανάπτυξης των μελών τους, όπως για παράδειγμα η Ένωση Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN). Όπως αναφέρθηκε στη βιβλιογραφία (Viner, 1950), εγείρονται συζητήσεις σχετικά με τα οφέλη της συμμετοχής σε PTA. Αφενός, υπάρχει ένα φαινόμενο δημιουργίας συναλλαγών που απορρέει από την εξάλειψη των στρεβλώσεων μεταξύ των σχετικών τιμών των εγχώριων αγαθών και των άλλων μελών. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει το ενδεχόμενο στρέβλωσης του εμπορίου λόγω της διαφοροποίησης των σχετικών τιμών μεταξύ των προϊόντων των μελών και των μη μελών. Μέχρι στιγμής ένας μεγάλος αριθμός εμπειρικών μελετών έχει εξετάσει το ζήτημα του κατά πόσον η συμμετοχή σε ένα PTA δημιουργεί εμπόριο μεταξύ των μελών. Ένα σχετικό ζήτημα που εξετάστηκε είναι εάν η εκτροπή του εμπορίου είναι επίσης αποτέλεσμα της παρουσίας ενός PTA, δηλαδή εάν το εμπόριο μεταξύ ενός μέλους και ενός μη μέλους μειώνεται λόγω της παρουσίας του PTA; Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο δεκαετιών σημειώθηκε πολλαπλασιασμός του αριθμού των PTA. Αρχικά καταρτίζονταν συμφωνίες PTA με γεωγραφικά εγγύτερες χώρες καθώς και χώρες με παρόμοια επίπεδα εισοδήματος, αλλά πιο πρόσφατα συνήφθησαν συμφωνίες PTA με γεωγραφικά ανομοιογενείς χώρες και χώρες με πολύ διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης. Εμπειρική έρευνα των τελευταίων δεκαπέντε ετών έχει δείξει ότι οι επιπτώσεις από τη δημιουργία τέτοιων PTAs

ήταν η δημιουργία εμπορίου μεταξύ των μελών της ΡΤΑ. Τα αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με το εάν τέτοιου είδους ΡΤΑ εκτρέπουν το εμπόριο από μη μέλη στα μέλη ενός ΡΤΑ είναι πιο σύνθετο, αλλά υπάρχουν τουλάχιστον στοιχεία που υποδηλώνουν ότι ενδέχεται να υπάρχουν τέτοιες επιπτώσεις. Αυτό που έχει παραμεληθεί σε μεγάλο βαθμό στην εμπειρική βιβλιογραφία μέχρι σήμερα είναι το ερώτημα του πώς συμβαίνουν αυτές οι δημιουργίες του εμπορίου και οι συνέπειες εκτροπής. Στο έγγραφο τους, οι Foster & Stehrer (2011), εξετάζουν για μια μεγάλη ομάδα χωρών, σε ποιον βαθμό η ιδιότητα του μέλους της ΡΤΑ επηρεάζει τη διάρθρωση του εμπορίου και ειδικότερα αν η συμμετοχή επηρεάζει την έκταση του ενδοκλαδικού εμπορίου. Τα αποτελέσματά τους υποδεικνύουν ότι ο σχηματισμός μιας ΡΤΑ σχετίζεται με αύξηση του ενδοκλαδικού εμπορίου κατά κανόνα μεταξύ των μελών της ΡΤΑ. Οι περιπτώσεις στις οποίες διαπιστώνεται αρνητική επίδραση είναι για τις χώρες της Λατινικής Αμερικής με χαμηλότερα και μεσαία εισοδήματα, ενώ τα μεγαλύτερα θετικά αποτελέσματα τείνουν να βρεθούν για τις ΡΤΑ μεταξύ προηγμένων χωρών υψηλού εισοδήματος. Συγκεκριμένα, διαπιστώνουν ότι ο αντίκτυπος της παρουσίας ΡΤΑ στο ενδοκλαδικό εμπόριο είναι ισχυρότερος όταν οι δύο εμπορικοί εταίροι είναι ανεπτυγμένες χώρες. Κατά την εξέταση χωρών με διαφορές στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ τα αποτελέσματα είναι πιο μικτά, αλλά τείνουν να υποδηλώνουν ότι ο σχηματισμός ενός ΡΤΑ μεταξύ ανόμοιων χωρών έχει αρνητικό αντίκτυπο στο ενδοκλαδικό εμπόριο.

Οι Aitken (1973), Abrams (1980) και Brada and Mendez (1983), διαπίστωσαν ότι η συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα έχει θετικό και σημαντικό αντίκτυπο στις εμπορικές ροές μεταξύ των μελών, ενώ οι Bergstrand (1985) και Frankel et al. (1995) κατέληξαν στο αντίθετο. Ο Frankel (1997) βρίσκει θετικό αντίκτυπο από την ιδιότητα του μέλους της MERCOSUR, και σε ορισμένες περιπτώσεις αρνητικές επιπτώσεις από την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Σε πρόσφατη δημοσίευσή του, ο Medvedev (2010) δείχνει περαιτέρω ότι οι εμπορικές επιπτώσεις των ΡΤΑ είναι μεγαλύτερες για τις συμφωνίες μεταξύ αναπτυσσόμενων κρατών, ενώ είναι ασήμαντες για τις συμφωνίες ανεπτυγμένων κρατών. Οι Baier και Bergstrand (2004) υπογραμμίζουν ότι τα ζεύγη χωρών που συνάπτουν προτιμησιακές συμφωνίες τείνουν να μοιράζονται παρόμοια χαρακτηριστικά. Συγκεκριμένα, διαπιστώνουν ότι δύο χώρες είναι πιο πιθανό να εμπλέκονται σε συμφωνία όσο μεγαλύτερο και πιο παραπλήσιο είναι το ΑΕΠ τους, όσο εγγύτερα βρίσκονται, όσο πιο απομακρυσμένο είναι το ζευγάρι από τον υπόλοιπο κόσμο και όσο ευρύτερη είναι η διαφορά των σχετικών παραγωγικών συντελεστών μεταξύ των χωρών.

8.2 ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Οι Krugman (1991), οι Frankel et al. (1995), Nitsch (1996), Wei και Frankel (1996), και Spilimbergo και Stein (1997), έχουν προσομοιώσει τα μοντέλα γενικής ισορροπίας για να αποδείξουν εάν οι περιφερειακές συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών (FTAs) βελτιώνουν την ή μειώνουν την ευημερία. Ο Krugman (1991) ανέπτυξε ένα γενικό μοντέλο ισορροπίας για να καταδείξει τις πιθανές επιπτώσεις των περιφερειακών συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου στη μείωση της ευημερίας όταν το εμπόριο δημιουργείται υπό συνθήκες αυξανόμενων αποδόσεων κλίμακας στην παραγωγή διαφοροποιημένων αγαθών σε αγορές μονοπωλιακά ανταγωνιστικές. Ο Krugman έδειξε ότι με μηδενικό κόστος μεταφοράς οι περιφερειακές συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών σαφώς μειώνουν την ευημερία, αλλά με ύπαρξη απαγορευτικών διηπειρωτικών δαπανών μεταφοράς, οι περιφερειακές συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών είναι αναμφισβήτητα ευεργετικές. Χρησιμοποιώντας το Krugman (1980) ως αναλυτική βάση τους, ο Frankel, ο Stein και ο Wei (1995) – εφεξής FSW - κατασκεύασαν μια παγκόσμια οικονομία αποτελούμενη από πολυάριθμες συμμετρικές οικονομίες σε διαφορετικές ηπείρους και με κόστος μεταφορών που μπορεί να κυμαίνεται μεταξύ μηδέν και άπειρου. Οι FSW καταδεικνύουν ότι υπάρχουν «φυσικές» συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών που βελτιώνουν την ευημερία (αν και όχι σε τέτοιο βαθμό, όσο η βελτίωση της ευημερίας που προκύπτει από τις πολυμερείς δασμολογικές μειώσεις), ωστόσο, υπάρχουν επίσης συμφωνίες που μπορεί να μειώσουν την ευημερία, εφόσον τα κράτη-μέλη της βρίσκονται στην ίδια ήπειρο και το κόστος μεταφοράς είναι χαμηλό. Το πλαίσιο FSW έχει επικριθεί από τους Deardorff και Stern (1994) οι οποίοι υποστηρίζουν ότι το μοντέλο ατελούς υποκατάστασης μονοπωλιακού ανταγωνισμού μπορεί να υπερτονίσει τη λαμβανόμενη χρησιμότητα από την κατανάλωση μεγάλου αριθμού ποικιλιών που μπορεί, πρακτικά, να διαφέρουν μόνο στο εμπορικό σήμα.

Οι Baier & Bergstrand (1997) στην εργασία τους, ρίχνουν φως στο ρόλο της μείωσης του κόστους μεταφοράς και των δασμών και της αυξανόμενης περιφερειοποίησης των συμφωνιών ελευθέρων συναλλαγών, στον επηρεασμό της οικονομικής συμπεριφοράς και της ευημερίας στις αναπτυσσόμενες χώρες σε σχέση με τις ανεπτυγμένες χώρες. Για να αντιμετωπιστεί αυτή η ασυμμετρία μεταξύ των χωρών, προβαίνουν στη γενίκευση του μοντέλου του FSW για την εφαρμογή του σε χώρες

διαφορετικού οικονομικού μεγέθους και (κατά κεφαλήν) εισοδήματος. Καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι συμφωνίες θα επιφέρουν βελτίωση της ευημερίας για τις ανεπτυγμένες χώρες, ανεξαρτήτως του μεγέθους διαφοροποίησης των εμπορεύσιμων. Ωστόσο, για τις αναπτυσσόμενες χώρες, οι περιφερειακές συμφωνίες ελεύθερων συναλλαγών είναι πιθανό να ενισχύσουν την ευημερία μόνο εάν η διαφοροποίηση των προϊόντων είναι χαμηλή.

Χρησιμοποιώντας ένα τροποποιημένο μοντέλο βαρύτητας, η μελέτη του Tang (2005) εξετάζει εάν οι ζώνες ελεύθερων συναλλαγών της NAFTA, της ANZCER και της ASEAN θα οδηγήσουν στη δημιουργία εμπορίου μεταξύ των χωρών μελών και στην εκτροπή του εμπορίου με τις τρίτες χώρες. Επιπλέον, εφαρμόζει τη θεωρία της ομοιότητας εισοδήματος του Linder για να εξηγήσει τα εμπορικά πρότυπα στις ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες εντός αυτών των ζωνών ελεύθερου εμπορίου. Πρώτον, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η δημιουργία των ζωνών ελεύθερου εμπορίου διευκόλυνε το υψηλότερο εμπόριο μεταξύ των χωρών μελών, ιδιαίτερα των χωρών ANZCER και ASEAN. Εντούτοις, μεταξύ των τριών ζωνών ελεύθερων συναλλαγών, ο σχηματισμός της ζώνης ελεύθερων συναλλαγών ANZCER οδήγησε σε εκτροπή του εμπορίου με τρίτες χώρες, ενώ η ζώνη ελεύθερων συναλλαγών του ASEAN οδήγησε σε αύξηση του εμπορίου με τις τρίτες χώρες. Παραδόξως, ο σχηματισμός της ζώνης ελεύθερων συναλλαγών της NAFTA δεν έχει σημαντικές επιπτώσεις στο εμπόριο με τις τρίτες χώρες. Δεύτερον, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η ενίσχυση του εμπορίου, που είναι απόρροια της ομοιότητας εισοδήματος, σύμφωνα με την υπόθεση του Linder (1961) επιβεβαιώνεται για τις αναπτυσσόμενες και όχι τις ανεπτυγμένες χώρες μέλη. Οι αναπτυσσόμενες χώρες μέλη με παρόμοια εισοδήματα θα διαπραγματεύονται εκτενέστερα μεταξύ τους. Το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να εξηγηθεί εν μέρει από το ετερογενές δείγμα χωρών σε αυτή τη μελέτη, καθώς οι σημαντικές διαφορές εισοδήματος μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών-μελών, πιθανώς να αιτιολογεί την απουσία του αποτελέσματος ομοιότητας εισοδήματος μεταξύ των χωρών αυτών.

Οι έρευνες σχετικά με τον Καναδά προέβλεπαν σημαντικά κέρδη από το ελεύθερο εμπόριο με τις Ηνωμένες Πολιτείες επειδή οι καναδικές επιχειρήσεις θα μπορούσαν να διευρύνουν την κλίμακα της λειτουργίας τους, μέσω της συμμετοχής τους σε μία ευρύτερη αγορά και να μειώσουν σημαντικά τα κόστη τους. Σύμφωνα με την έρευνα του Trefler (2004) για την περίοδο 1988-1996 βρέθηκε ότι τα βραχυχρόνια κόστη προσαρμογής ανήλθαν σε απώλεια 100,000 θέσεων εργασίας, τουτέστιν 5% της βιομηχανικής απασχόλησης. Μακροχρόνια, όμως, οι συγκριμένες απώλειες υπερκαλύφθηκαν από το άνοιγμα εργασιακών θέσεων σε άλλους μεταποιητικούς τομείς. Επίσης, η παραγωγικότητα των επιχειρήσεων που ευνοήθηκαν περισσότερο από τις περικοπές των δασμών αυξανόταν με μέσο ετήσιο

ποσοστό 1,9% για μια οχταετία. Συνεπακόλουθα η αυξημένη παραγωγικότητα επέφερε αύξηση αποδοχών ποσοστού 3% εντός οχταετίας.

Ενώ η σχέση μεταξύ ανοικτού εμπορίου και οικονομικής ανάπτυξης θεωρείται γενικά θετική, εμπειρικά αυτό, δεν είναι σαφώς αποδεδειγμένο. Κατά τον έλεγχο της σχέσης μεταξύ εμπορίου και ανάπτυξης έχουν υιοθετηθεί διάφορες προσεγγίσεις, οι οποίες διαφέρουν τόσο στις εμπειρικές μεθόδους όσο και στις μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για το άνοιγμα του εμπορίου, την ελευθέρωση του εμπορίου και την ανάπτυξη, αλλά τα αποτελέσματα που προκύπτουν είναι σαφώς μεικτά. Η έρευνά των de Boyrie & Johns (2013) διαφέρει από τις προηγούμενες μελέτες στο ότι δεν εξετάζει εάν η εμπορική πολιτική, η ελευθέρωση του εμπορίου ή το ίδιο το εμπόριο ενισχύουν το ΑΕΠ αλλά, αν η συμμετοχή σε ένα συγκεκριμένο είδος εμπορικής συμφωνίας / ή του συνόλου των εμπορικών συμφωνιών στις οποίες ανήκει μια συγκεκριμένη χώρα ή περιοχή, ενισχύει το επίπεδο ανάπτυξης μιας χώρας. Για το σκοπό αυτό, μελετήθηκε η σχέση μεταξύ εμπορικών συμφωνιών και ανάπτυξης για 18 χώρες της Λατινικής Αμερικής μεταξύ 1960 και 2008. Η εμπειρική ανάλυση χρησιμοποιεί μια προσαρμογή του νεοκλασικού μοντέλου ανάπτυξης του Solow. Αν και οι υποστηρικτές της παγκοσμιοποίησης προωθούν την αντίληψη ότι η συμμετοχή στις εμπορικές συμφωνίες θα βοηθήσει στην οικονομία μιας χώρας, η άποψη αυτή είναι ασυνεπής σε σχέση με τα ευρήματά των de Boyrie & Johns (2013).

9. ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΜΠΟΡΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η σημασία του διεθνούς εμπορίου για την οικονομική ευημερία και ανάπτυξη ενός έθνους έχει τεκμηριωθεί σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική βιβλιογραφία από την πρωτοποριακή έρευνα του Adam Smith (1776) για τη φύση και τα αίτια του πλούτου των εθνών. Η λογική που διέπει τη σχέση αυτή υποδηλώνει ότι οι οικονομίες πρέπει να εξάγουν αγαθά και υπηρεσίες για να δημιουργήσουν έσοδα για τη χρηματοδότηση εισαγόμενων αγαθών και υπηρεσιών που δεν μπορούν να παραχθούν εγχώρια (Coutts & Godley, 1992, McCombie & Thirlwall, 1992). Μάλλον ένας από τους ευρύτερους δείκτες της οικονομικής δύναμης ενός έθνους μπορεί να μετρηθεί από το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ), καθώς αυτό το μέτρο είναι μια εκτίμηση της αξίας αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται από μια οικονομία σε μια δεδομένη περίοδο (Tayeb, 1992). Η ιδέα ότι το διεθνές εμπόριο μπορεί να επηρεάσει το ΑΕΠ έχει εξερευνηθεί από διάφορους οικονομικούς θεωρητικούς (Marin, 1992, Meier, 1984) και κορυφώθηκε με την θεωρία της ανάπτυξη μέσω των εξαγωγών. Το βασικό στοιχείο αυτής της έρευνας είναι ότι καθώς οι εξαγωγικές πωλήσεις αυξάνονται, *ceteris paribus*, το ΑΕΠ ενός έθνους

θα αυξηθεί και θα αποτελέσει κίνητρο για τη βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας. Ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να ερμηνευθεί αυτή η σχέση υποδηλώνει ότι οι εξαγωγικές επιδόσεις έχουν διεγερτικό αποτέλεσμα σε ολόκληρη την οικονομία μιας χώρας με τη μορφή τεχνολογικών εξελίξεων και άλλων συναφών ευνοϊκών εξωτερικών παραγόντων (Margin, 1992). Οι εξαγωγικές δραστηριότητες μπορούν να ασκήσουν αυτές τις επιπτώσεις επειδή η έκθεση στις διεθνείς αγορές απαιτεί βελτιωμένη αποτελεσματικότητα και υποστηρίζει δραστηριότητες καινοτομίας προϊόντων και διαδικασιών, ενώ αυξήσεις στην εξειδίκευση ενθαρρύνουν την κερδοφόρα εκμετάλλευση οικονομικών κλίμακας (Temple, 1994). Ένας άλλος μηχανισμός μέσω του οποίου οι εξαγωγές συνδέονται βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη είναι το ισοζύγιο πληρωμών. Ο περιορισμός του ισοζυγίου πληρωμών μπορεί να εκφραστεί ως εξής. Γενικά, η οικονομική ανάπτυξη δημιουργεί μια ποικιλία απαιτήσεων που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν μόνο από την εγχώρια παραγωγή. Ως εκ τούτου, πέρα από ένα ορισμένο επίπεδο, όσο ταχύτερος ο ρυθμός της εγχώριας ζήτησης, τόσο πιο επιταχυνόμενη είναι η αύξηση των εισαγωγών (Abdel-Malek, 1969). Ωστόσο, οποιαδήποτε υπέρβαση των εισαγωγών πέραν των εξαγωγών απαιτεί το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου να χρηματοδοτείται είτε με κρατικό δανεισμό από το εξωτερικό είτε μέσω του ενεργητικού της οικονομίας. Εάν αυτή η κατάσταση διατηρηθεί, είναι ζωτικής σημασίας για την κυβέρνηση της χώρας να αντιμετωπίσει το θέμα μιας τέτοιας εμπορικής ανισορροπίας (de Jonquieres, 1994, Hornby, 1994).

Οι Falvey, Foster & Greenaway (2012) εξετάζουν τις συνέπειες της ελευθέρωσης του εμπορίου κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης. Τα στοιχεία τους υποστηρίζουν ότι η ενώ απελευθέρωση του εμπορίου αυξάνει την οικονομική ανάπτυξη μακροπρόθεσμα ανεξαρτήτως της ύπαρξης ή μη της κρίσης, τα χαρακτηριστικά της κρίσης φαίνεται να επηρεάζουν το επιτευχθέν επίπεδο ευημερίας που ανακύπτει μετά την απελευθέρωση. Εάν υπάρχει ύφεση της παραγωγής, αύξηση του πληθωρισμού ή υποτίμηση της συναλλαγματική ισοτιμίας, τότε η απελευθέρωση έχει μειωμένο αντίκτυπο στην επακόλουθη ανάπτυξη. Αν όμως ο δείκτης χρέους προς εξόφληση ή το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αυξάνεται κατά την απελευθέρωση, τότε θα ενισχυθεί ο αντίκτυπος του ανοίγματος του εμπορίου στη μελλοντική ανάπτυξη. Δηλαδή, τα αποτελέσματά των Falvey, Foster & Greenaway (2012) δείχνουν ότι οι συνέπειες εξαρτώνται από τη φύση της κρίσης. Οι απελευθέρωση σε μια εποχή εξωτερικής (αλλά όχι εσωτερικής) κρίσης μπορεί να επιφέρει πρόσθετα οφέλη για την ανάπτυξη, περιορίζοντας τους περιορισμούς που επιβάλλει η κρίση. Ωστόσο, το άνοιγμα σε μια εποχή εσωτερικής κρίσης ενδέχεται να επιδεινώσει τα προβλήματα προσαρμογής και να αποθαρρύνει τις ανακατανομές πόρων που είναι απαραίτητες για την επιτυχή απελευθέρωση του εμπορίου. Το χρονοδιάγραμμα της απελευθέρωσης του εμπορίου είναι μια πολιτική απόφαση. Δεδομένου ότι οι

περισσότερες κρίσεις έχουν εσωτερικά και εξωτερικά στοιχεία, η ασφαλής επιλογή για μια κυβέρνηση που δεσμεύεται στην ελευθέρωση του εμπορίου είναι να την αναλάβει σε μια περίοδο σταθερότητας. Ωστόσο, ορισμένες κυβερνήσεις που επιθυμούν να προβούν σε ελευθέρωση του εμπορίου ενδέχεται να μην διαθέτουν την απαραίτητη πολιτική στήριξη υπό κανονικές συνθήκες. Σε περίπτωση κρίσης, αυτές οι κυβερνήσεις ενδέχεται να μπουν στον πειρασμό να κινητοποιήσουν τη γενική υποστήριξη για δράση που δημιουργεί η κρίση πίσω από μια ελευθέρωση του εμπορίου. Τα αποτελέσματά τους δείχνουν ότι αυτή η στρατηγική είναι πιθανόν να είναι πιο επιτυχημένη εάν η κρίση είναι εξωτερική και όχι εσωτερική. Άλλες κυβερνήσεις έχουν αναλάβει φιλελευθεροποιήσεις κατά τη διάρκεια μιας κρίσης, όχι απαραίτητα επειδή το επιθυμούσαν, αλλά επειδή η απελευθέρωση του εμπορίου αποτελούσε προϋπόθεση για την πρόσβαση στη χρηματοδότηση της Παγκόσμιας Τράπεζας ή του ΔΝΤ. Ουσιαστικά, αυτοί οι διεθνείς οργανισμοί έχουν χρησιμοποιήσει την ανάγκη χρηματοδότησης για να ωθήσουν τις χώρες να απελευθερωθούν. Αυτό αντανάκλα την πεποίθηση ότι η ελευθέρωση του εμπορίου ενισχύει τη μελλοντική ανάπτυξη, πεποίθηση που υποστηρίζεται από τα αποδεικτικά στοιχεία τους.

Η εργασία των Lewer & Van den Berg (2003) είναι ένας εμπειρικός έλεγχος της υπόθεσης που πρότεινε ο Mazumdar (1996), δηλαδή ότι η σύνθεση του εμπορίου καθορίζει τη μεσοπρόθεσμη ανάπτυξη μιας χώρας. Ο Mazumdar πρότεινε ότι, στο πλαίσιο του μοντέλου Solow, η σύνθεση του εμπορίου επηρεάζει τη μεσοπρόθεσμη μετάβαση στη σταθερή κατάσταση. Τα αποτελέσματα τους υποστηρίζουν την υπόθεση, καθώς οι χώρες που εισάγουν κατά κύριο λόγο κεφαλαιουχικά και εξαγουν, αντίστοιχα, καταναλωτικά αγαθά τείνουν να αναπτύσσονται ταχύτερα. Επίσης, υπάρχουν σημαντικές επιπτώσεις για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Με την επικέντρωση στο συγκριτικό τους πλεονέκτημα στην παραγωγή καταναλωτικών αγαθών έντασης εργασίας, οι αναπτυσσόμενες χώρες θα ενισχύσουν την οικονομική τους ανάπτυξη περισσότερο από ό, τι δείχνουν τα συμβατικά μοντέλα.

Ο Lee (1993) εξετάζει τους δεσμούς μεταξύ εμπορίου και ανάπτυξης με τη χρήση νεοκλασικού μοντέλου ανοικτής οικονομίας στο οποίο η εγχώρια παραγωγή απαιτεί τόσο εγχώριες όσο και εισαγόμενες εισροές. Το μοντέλο δείχνει ότι οι στρεβλώσεις του εμπορίου που προκαλούνται από πολιτικές όπως οι δασμοί και οι έλεγχοι συναλλάγματος δημιουργούν αποκλίσεις μεταξύ των χωρών όσον αφορά τους ρυθμούς ανάπτυξης και το κατά κεφαλήν εισόδημα για μεγάλο χρονικό διάστημα. Τα εμπειρικά αποτελέσματα επιβεβαιώνουν ότι οι δασμολογικοί συντελεστές έχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στον ρυθμό αύξησης του κατά κεφαλήν εισοδήματος των χωρών.

Ο Michael (1997) στην εργασία του δημιουργεί ένα γενικό εμπορικό μοντέλο ισορροπίας, όπου μια χώρα παράγει δύο εμπορεύσιμα καταναλωτικά και ένα μη εμπορεύσιμο δημόσιο αγαθό . Η κυβέρνηση χρηματοδοτεί την παροχή του δημοσίου αγαθού φορολογώντας τα εισοδήματα παραγωγικών συντελεστών ή / και επιβάλλοντας εισαγωγικούς δασμούς. Στο πλαίσιο αυτό, ο Michael δείχνει ότι ένας μικρός δασμός ή φόρος εισοδήματος βελτιώνει την ευημερία της χώρας εάν υπάρχει έλλειψη δημοσίου αγαθού και προσδιορίζει τις συνθήκες υπό τις οποίες το ελεύθερο εμπόριο μπορεί να είναι επιζήμιο σε σχέση με την αυτάρκεια.

Οι Cassette, Fleury & Petit (2012) στο άρθρο τους μελετάνε τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις του ανοίγματος του εμπορίου υπηρεσιών σχετικά με τις μισθολογικές ανισότητες. Το δείγμα τους καλύπτει δέκα χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) από το 1980 έως το 2005. Διαπιστώνουν διαφοροποιημένο αντίκτυπο του εμπορίου αγαθών σε σύγκριση με το εμπόριο υπηρεσιών: ενώ το εμπόριο αγαθών έχει βραχυπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο αντίκτυπο στις ανισότητες , το εμπόριο υπηρεσιών έχει μόνο μακροπρόθεσμες επιπτώσεις. Επιπλέον, διαπιστώνουν ότι το διεθνές εμπόριο υπηρεσιών έχει ισχυρότερο αντίκτυπο στις ανισότητες από το διεθνές εμπόριο αγαθών και το φαινόμενο αυτό αφορά ανισότητες όλων των εισοδηματικών κλιμάκων.

3. ΕΜΠΟΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ Η.Π.Α-ΚΙΝΑΣ, ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΙΣΟΖΥΓΙΟΥ

---

10. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εμπορική πολιτική της ατζέντας του Trump συνοψίζεται στους εξής πυλώνες: ενίσχυση της εθνικής ασφάλειας, ενδυνάμωση της εθνικής οικονομίας, επαναδιαπραγμάτευση των εμπορικών συμφωνιών και εν γένει αναδιαμόρφωση του παγκόσμιου εμπορίου (Office of the United States Trade Representative, 2018).

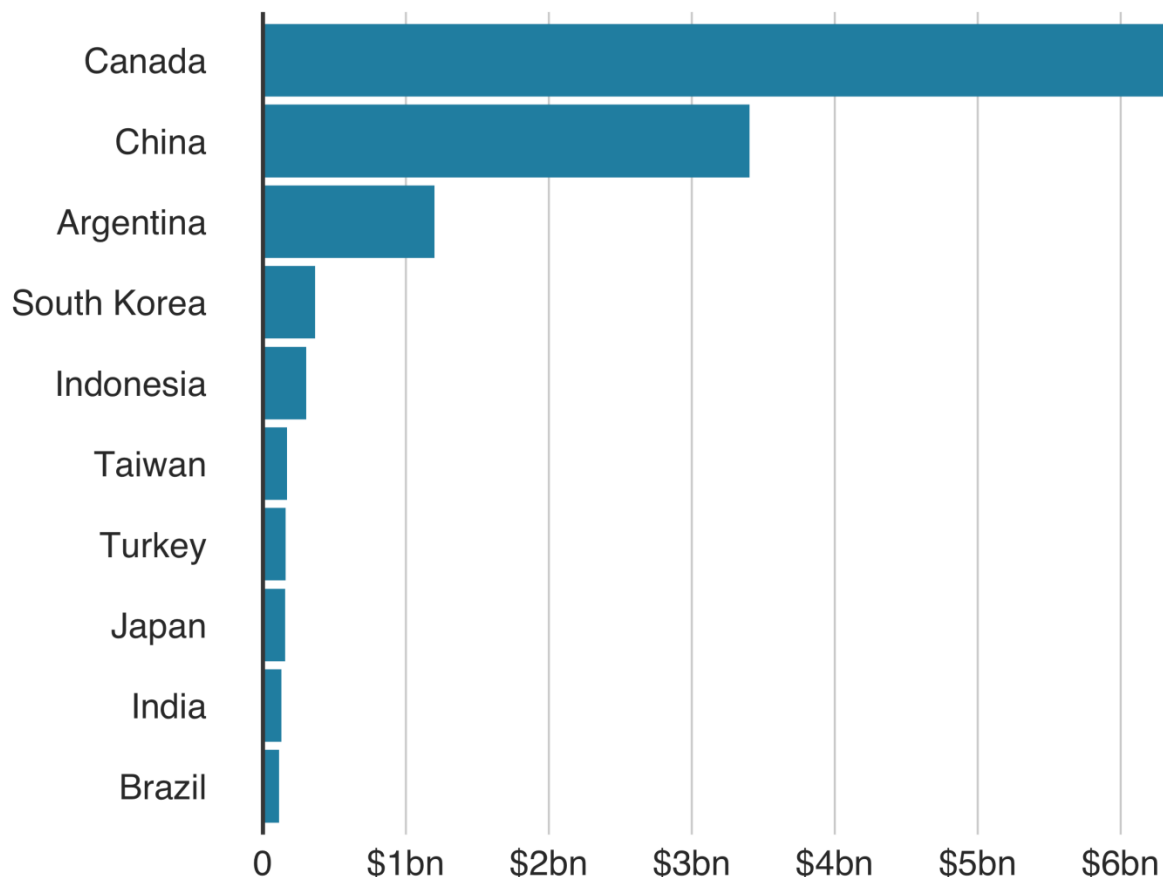
Η Κίνα και οι Ηνωμένες Πολιτείες εμπλέκονται σε εμπορικό πόλεμο, καθώς κάθε χώρα εξακολουθεί να αμφισβητεί τους δασμούς που επιβάλλονται στα εμπορεύματα που αποτελούν αντικείμενο εμπορίου μεταξύ τους, μία οικονομική διαμάχη που πρωτοξεκίνησε πριν από την είσοδο της Κίνας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (BBC News, 2018). Οι ΗΠΑ και η Κίνα έχουν επιβάλλει δασμούς αξίας 360 δισεκατομμυρίων δολαρίων σε αγαθά που διακινούνται μεταξύ των δύο χωρών: οι ΗΠΑ χρέωσαν δασμολόγια σε κινέζικα αγαθά αξίας 250 δισεκατομμυρίων δολαρίων και η Κίνα ανταποκρίθηκε με δασμούς σε εμπορεύματα των ΗΠΑ ύψους 110 δισεκατομμυρίων δολαρίων (Bespoke Investment Group, 2018). Ειδικότερα, τον Ιανουάριο του 2018, ο Trump επέβαλε δασμούς σε φωτοβολταϊκά πάνελ

και πλυντήρια ρούχων της τάξεως του 30 έως 50 τοις εκατό (The Guardian, 2018). Το ίδιο έτος επέβαλε δασμούς στον χάλυβα (25%) και στο αλουμίνιο (10%) στις περισσότερες χώρες (CNBC, 2018). Ξεχωριστά, τον Ιούλιο του 2018, η κυβέρνηση Trump όρισε δασμό 25% σε 818 κατηγορίες αγαθών που εισήχθησαν από την Κίνα, αξίας 50 δισεκατομμυρίων δολαρίων (Pramuk, 2018).

Ο Ντόναλντ Τραμπ δεν δίστασε μάλιστα να απειλήσει τον περασμένο Αύγουστο με αποχώρηση της χώρας του από τον ΠΟΕ. Οι ΗΠΑ διαμαρτύρονται ότι ο ΠΟΕ δεν προστατεύει επαρκώς τα αμερικανικά εμπορικά συμφέροντα, ενώ χρησιμοποιούν τον διεθνή οργανισμό ως εργαλείο επιθέσεων κατά της Κίνας, κατηγορώντας το Πεκίνο ότι «θέτει εμπόδια τους εμπορικούς του εταίρους, τους αδικεί και τους ζημιώνει». Μεταξύ άλλων, η αμερικανική πλευρά επιρρίπτει στην Κίνα κλοπή πνευματικών δικαιωμάτων και συγκαλυμμένες κρατικές επιδοτήσεις. Οι ΗΠΑ στηλιτεύουν το καταστατικό λειτουργίας του ΠΟΕ επειδή, για παράδειγμα, η Κίνα εντάχθηκε στον διεθνή οργανισμό ως αναπτυσσόμενη χώρα αποσπώντας με αυτόν τον τρόπο περισσότερες παραχωρήσεις (Το Βήμα, 2018).

The cost of US tariffs to each country

Value of affected imports in US Dollars

Source: US Department of Commerce. Note: Prior year's estimate

11. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

11.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟΥ

Ένας εμπορικός πόλεμος ξεσπά όταν οι χώρες προσπαθούν να επιτεθούν στο εμπόριο εκατέρωθεν με δασμούς και ποσοτώσεις. Μια χώρα θα αυξήσει τους δασμούς, ένα είδος φόρου, προκαλώντας την αντίδραση της άλλης, σε ένα tit-for-tat παίγνιο . Αυτό μπορεί να βλάψει τις οικονομίες άλλων εθνών και να οδηγήσει σε αυξανόμενες πολιτικές εντάσεις μεταξύ τους (BBC News, 2018). Ένας δασμός είναι ένας φόρος σε προϊόν της αλλοδαπής που έχει σχεδιαστεί για να προστατεύσει τους εγχώριους παραγωγούς, παράλληλα με την ενίσχυση των κρατικών ταμείων. Ωστόσο, σύμφωνα με τους διεθνείς

εμπορικούς νόμους και τη συμμετοχή σε υπερεθνικούς οργανισμούς, όπως ο ΠΟΕ, οι χώρες πρέπει να λογοδοτήσουν για τις επιλεγμένες εμπορικές πολιτικές τους (Kenton, 2018).

Μέχρι πρόσφατα, η μεγάλη πλειονότητα των αμερικανικών δασμών δικαιολογούνταν ως αντισταθμιστικοί δασμοί και δασμοί αντιντάμπινγκ. Οι αντισταθμιστικοί δασμοί εφαρμόζονται όταν ένας ξένος κλάδος έχει επιδοτηθεί αδικαιολόγητα. Οι αντισταθμιστικοί δασμοί, οι οποίοι είναι επίσης γνωστοί ως δασμοί κατά των επιδοτήσεων, επιβάλλονται βάσει των κανόνων του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) ως αντίμετρα για την εξουδετέρωση των αρνητικών επιπτώσεων των επιδοτήσεων των εξαγωγών. Επιβάλλονται μετά από έρευνα που διαπιστώνει ότι μια ξένη χώρα επιδοτεί τις εξαγωγές της, ζημιώνοντας τους εγχώριους παραγωγούς της χώρας εισαγωγής. Σύμφωνα με τους κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, μια χώρα μπορεί να ξεκινήσει τη δική της έρευνα και να αποφασίσει την επιβολή πρόσθετων δασμών, υπό την προϋπόθεση ότι αυτά τα πρόσθετα καθήκοντα είναι σύμφωνα με το άρθρο VI της GATT για τις επιδοτήσεις και τα αντισταθμιστικά μέτρα. Δεδομένου ότι οι χώρες μπορούν να αποφανθούν εάν κινδυνεύουν οι εγχώριες βιομηχανίες και εάν οι ξένες χώρες επιδοτούν τα προϊόντα, η θεσμική διαδικασία που περιβάλλει την έρευνα και οι διαπιστώσεις έχουν σημαντικές επιπτώσεις κατά την επιβολή των αντισταθμιστικών δασμών (WTO, 2018A). Ο δασμός αντιντάμπινγκ είναι ένα προστατευτικό μέτρο που επιβάλλει μια εγχώρια κυβέρνηση στις ξένες εισαγωγές που θεωρεί ότι οι τιμές τους είναι χαμηλότερες από την εύλογη αξία της αγοράς. Το ντάμπινγκ είναι μια διαδικασία κατά την οποία μια εταιρεία εξάγει ένα προϊόν σε τιμή χαμηλότερη από την τιμή που κανονικά χρεώνει στη δική της εγχώρια αγορά. Προκειμένου να προστατευθούν οι τοπικές επιχειρήσεις και αγορές, πολλές χώρες επιβάλλουν αυστηρούς δασμούς στα προϊόντα που θεωρούν ότι αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ στην εθνική τους αγορά (WTO, 2018B)

11.2 ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ

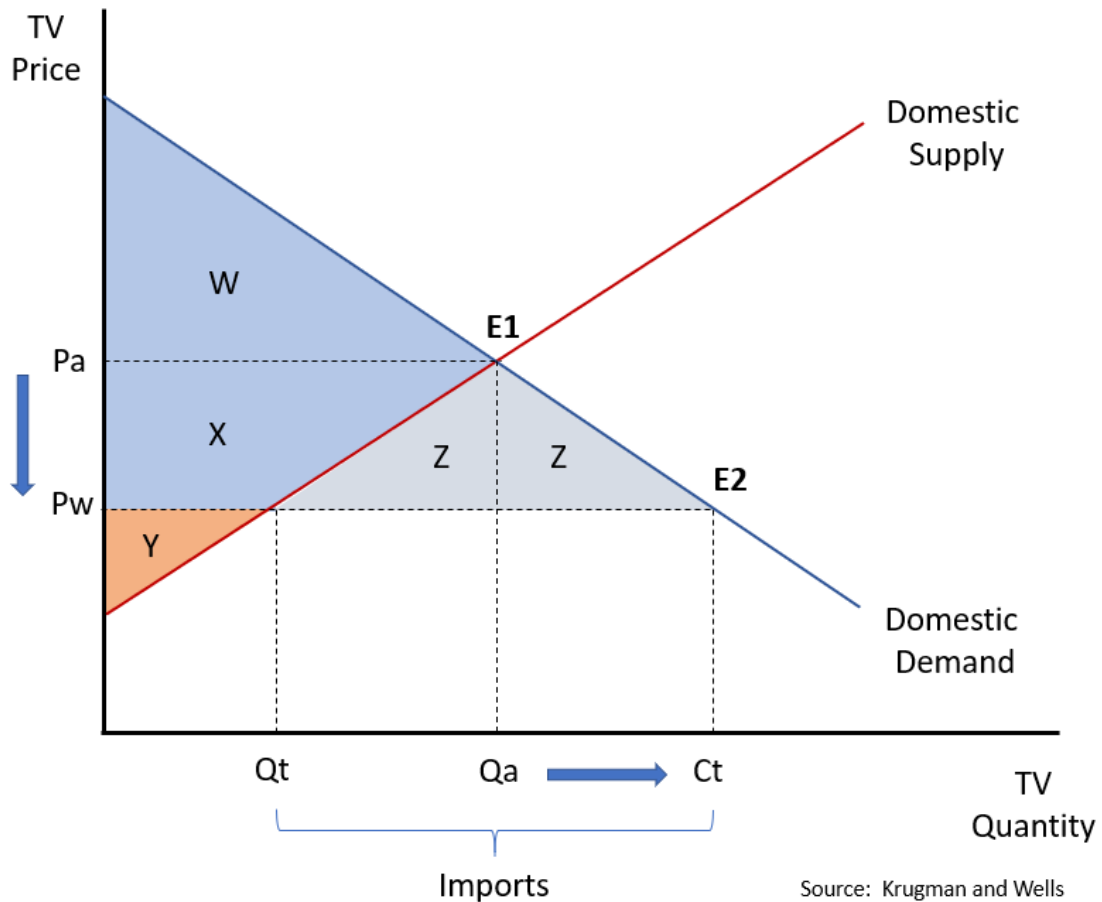
Ακολουθούν, με τη χρήση των εργαλείων της οικονομικής ανάλυσης:

- **Οι επιπτώσεις της απελευθέρωσης του εμπορίου σε μία οικονομία.**

Σύμφωνα με το παρακάτω διάγραμμα, το άνοιγμα του εμπορίου στις εισαγωγές μειώνει την τιμή από P_a σε P_w και αυξάνει την ποσότητα από Q_a σε C_t . Αυτό αυξάνει το πλεόνασμα του καταναλωτή (η περιοχή κάτω από την καμπύλη της ζήτησης αλλά πάνω από την τιμή) κατά $X +$

Z, καθώς οι καταναλωτές μπορούν να αγοράζουν περισσότερα αγαθά σε χαμηλότερες τιμές. Ωστόσο, μειώνει επίσης το πλεόνασμα του παραγωγού (η περιοχή πάνω από την καμπύλη προσφοράς, αλλά κάτω από την τιμή) κατά X, καθώς οι εγχώριοι παραγωγοί προμηθεύουν λιγότερα αγαθά και σε χαμηλότερες τιμές. Οι εγχώριοι παραγωγοί θα επιλέξουν να παράγουν στο Q_t , με το διάστημα μεταξύ Q_t και C_t να καλύπτεται από τις εισαγωγές. Το συνολικό πλεόνασμα από το ελεύθερο εμπόριο είναι η περιοχή Z, αν και υπάρχουν νικητές (καταναλωτές) και ηττημένοι (εγχώριες επιχειρήσεις και υπάλληλοί τους).

Effect of Free Trade on Consumer and Producer Surplus

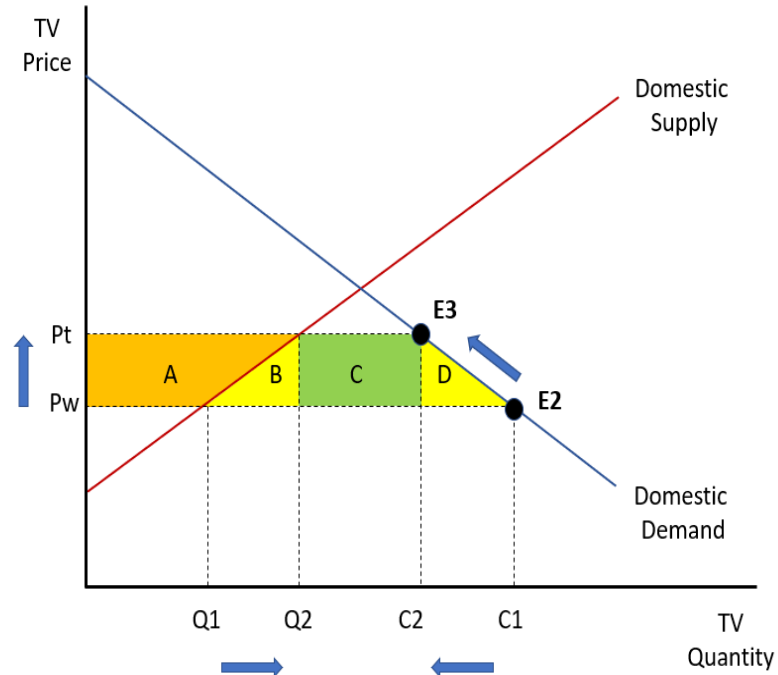

Source: Krugman and Wells
"Microeconomics" (2005)

- **Οι επιπτώσεις της επιβολής δασμών σε μια οικονομία.**

Το παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζει τα αποτελέσματα της επιβολής ενός δασμού στις εισαγωγές, το οποίο βλάπτει τους εγχώριους καταναλωτές περισσότερο από τη βοήθεια που προσφέρει στους εγχώριους παραγωγούς. Η επιβολή του δασμού αυξάνει την τιμή ισορροπίας από P_w σε P_t , αυξάνει την εγχωρίως παραγόμενη ποσότητα από Q_1 σε Q_2 και μειώνει τις εισαγωγές κατά C_1C_2 . Οι υψηλότερες τιμές και οι μικρότερες συνολικά ποσότητες μειώνουν το πλεόνασμα του καταναλωτή (περιοχή πάνω από την τιμή αλλά κάτω από την καμπύλη ζήτησης) κατά $A + B + C + D$, ενώ αυξάνεται το πλεόνασμα παραγωγού (περιοχή κάτω από την τιμή αλλά πάνω από την καμπύλη προσφοράς) κατά A και τα κρατικά έσοδα κατά C (το γινόμενο των εισαγόμενων ποσοτήτων επί το ύψος του δασμού.) Οι περιοχές B και D συνιστούν την απώλεια κοινωνικής ευημερίας, εν προκειμένω τη μείωση του πλεονάσματος του καταναλωτή.

The Effect of an Import Tariff

Source: Krugman and Wells "Microeconomics" (2005)

11.3 ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΣΜΟ

Σύμφωνα με το Wall Street Journal, ο εμπορικός πόλεμος ΗΠΑ-Κίνας είναι η κορυφαία ανησυχία του των οικονομολόγων των ΗΠΑ, εν έτει 2019. Μόλις τέσσερις εκ των ερωτηθέντων εξέφρασαν διαφορετική άποψη, συμφωνώντας με την πρόταση του Trump ότι οι πρόσφατες αυξήσεις των επιτοκίων της Ομοσπονδιακής Τράπεζας είναι η μεγαλύτερη απειλή για την αμερικανική οικονομία (The Wall Street Journal, 2018). Η επιβολή των δασμών ανακοινώθηκε, παρά τους μήνες έντονων πιέσεων από αμερικανικές εταιρείες που χρησιμοποιούν μέταλλα στα προϊόντα τους, όπως αυτοκινητοβιομηχανίες και συσκευαστές τροφίμων, καθώς και ξένων αξιωματούχων, οι οποίοι

προειδοποίησαν ότι οι δασμοί θα επιδεινώσουν τις εμπορικές σχέσεις και θα μπορούσαν να προκαλέσουν εκδικητικές ενέργειες (Swanson, 2018A). Με βάση τον Sherman (2018), οι δασμοί είναι πιθανό να αυξήσουν το κόστος στις ΗΠΑ. Οι εταιρείες που χρησιμοποιούν αλουμίνιο και χάλυβα, όπως οι ζυθοποιοί, ανησυχούν για το υψηλότερο κόστος. Σήμερα, η χαλυβουργία υπολογίζεται ότι απασχολεί περίπου 140.000 ανθρώπους - πολύ λιγότερους από τους τομείς που στηρίζονται σε αυτήν. Ο Clemente (2018) ισχυρίζεται ότι ο εμπορικός πόλεμος αποτελεί σοβαρή απειλή για τις τιμές του πετρελαίου και ο δασμός του 25% για τον εισαγόμενο χάλυβα, ιδίως, έχει αρχίσει να αυξάνει το κόστος για τους παραγωγούς πετρελαίου και φυσικού αερίου στις ΗΠΑ με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του περιθωρίου κέρδους. Το πρόβλημα, βεβαίως, είναι ότι πολλά από αυτά τα εμπορεύματα εισάγονται κατ'ανάγκη, καθώς δεν κατασκευάζονται ούτε στις ΗΠΑ. Ο Haley (2018) τονίζει ότι ο προστατευτισμός θα είναι περιορισμένης βοήθειας και θα δημιουργήσει τις δικές του κοινωνικές εντάσεις. Ο Swanson (2018B) θεωρεί πως οι εμπορικές επιδράσεις θα μπορούσαν να σπάσουν τις αλυσίδες εφοδιασμού και να κοστίσουν θέσεις εργασίας σε αμερικανικές εταιρείες που θα αναγκαστούν να απορροφήσουν υψηλότερες τιμές. Αν και η οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών είναι ιδιαίτερα ισχυρή, οι δασμοί αναμένεται να αυξήσουν τις τιμές για Αμερικανούς καταναλωτές καθώς και για επιχειρήσεις που εξαρτώνται από την Κίνα. Με βάση τον Bryan (2018), οι δασμοί κοστίζουν στις αμερικανικές επιχειρήσεις 6 δισεκατομμύρια δολάρια το μήνα, μια απότομη αύξηση λόγω του εμπορικού πολέμου. Σε μια εποχή που οι πιέσεις του κόστους από την άνοδο των μισθών και τα αυξανόμενα επιτόκια ήδη ασκούν πίεση στις αμερικανικές επιχειρήσεις, το πρόσθετο κόστος των δασμών αντιπροσωπεύει ένα άλλο πρόβλημα για αυτές τις επιχειρήσεις να διαχειριστούν. Η ανάλυση των Pomerleau & York (2018) διαπίστωσε ότι τα προστατευτικά μέτρα στην Κίνα για τον χάλυβα και το αλουμίνιο θα έχουν ελάχιστο θετικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη και στους μισθούς. Αντιθέτως, θα μπορούσαν να μειώσουν την αμερικανική απασχόληση κατά περισσότερο από 45.000 θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης στο μακροχρόνιο ορίζοντα. Η έκθεση από το Bespoke Investment Group (2018) αναφέρει ότι σε βάση 3 μηνών, από τον Σεπτέμβριο έως τον Νοέμβριο, οι δασμοί εισπράχθηκαν με ρυθμό 30 μονάδων βάσης (0,3%) του ΑΕΠ. Από το 1998 ο ρυθμός κυμαίνεται μεταξύ 15 και 20 μονάδων βάσης (0,15% έως 0,2%) του ΑΕΠ, οπότε σε σχέση με το μέγεθος της οικονομίας οι εισαγωγικοί δασμοί είναι σχεδόν διπλάσιοι από το ιστορικό εύρος τους. Εκτός από το λόγο των δασμών ως προς το ΑΕΠ, η αξία των δασμών ως ποσοστό των συνολικών εισαγωγών αυξάνεται επίσης: Σύμφωνα με την ίδια έκθεση, το ποσοστό των δασμών προς τη συνολική αξία των προϊόντων που εισάγονται στις ΗΠΑ κυμαίνεται στα 2,3%, σε σύγκριση με ιστορικό μέσο όρο 1,5% τα τελευταία 20 χρόνια.

Tariff Trouble: Taxes On Imports Surge

Η ανάλυση του Tax Foundation σχετικά με τις επιπτώσεις των δασμών (2018) οδήγησε στα ακόλουθα πορίσματα:

- Μείωση του ΑΕΠ κατά 0,12% σε μακροπρόθεσμη βάση
- Κατάργηση 94.300 θέσεων εργασίας αμερικανικής απασχόλησης πλήρους απασχόλησης.
- Μείωση του εισοδήματος μετά φόρων 0,3% για όλους τους Αμερικανούς - και μεγαλύτερη μείωση για τη μεσαία τάξη

11.4 ΘΕΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΔΑΣΜΩΝ

Στην έκθεση του CPA (Coalition for a Prosperous America) (2018), προβάλλονται διαφορετικά αποτελέσματα, καθώς, αφού εξετάστηκαν τόσο οι θετικές όσο και οι αρνητικές επιπτώσεις των δασμών στην οικονομία των ΗΠΑ συμπεραίνεται ότι συνέβαλαν στην ανάπτυξη, τόσο άμεσα όσο και έμμεσα. Συγκεκριμένα, στους τέσσερις κύριους τομείς όπου επιβλήθηκαν - χάλυβα, αλουμίνιο, ηλιακούς συλλέκτες και πλυντήρια ρούχων - προστέθηκαν στις ΗΠΑ άμεσα περισσότερες από 11.000 θέσεις εργασίας από τον Αύγουστο. Παράλληλα, διαπιστώθηκε ότι αύξησαν το ΑΕΠ κατά 9 δισεκατομμύρια δολάρια. Οι Ferry & Buyers (2018) διαφωνούν με όσους υποστηρίζουν ότι οι δασμοί συνιστούν μια "εθνικιστική" πολιτική, καθώς συνάγουν το συμπέρασμα πως οι δασμοί δεν εξαλείφουν τις εισαγωγές. Οι Η.Π.Α. θα συνεχίσουν να εισάγουν ένα ευρύ φάσμα αγαθών, αλλά ένας ισχυρότερος εγχώριος μεταποιητικός τομέας θα σημαίνει μεγαλύτερη πορεία ανάπτυξης για το έθνος συνολικά. Οι Bayard και Elliott (1994) ανέλυσαν την περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 301 του Trade Act στο παρελθόν, θεωρώντας την αποτελεσματική ακόμα και αν δεν απέφερε μεγάλα κέρδη στις εξαγωγές για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι Elliott και Richardson (1997) επικαιροποίησαν την τελευταία ανάλυση διευρύνοντας την ίδια έρευνα και κατέληξαν σε παρόμοια ευρήματα. Τρεις παράγοντες διαπιστώθηκε ότι αυξάνουν την πιθανότητα να επιλυθεί μια εμπορική σύγκρουση προς όφελος των Ηνωμένων Πολιτειών. Πρώτον, ο εμπορικός εταίρος να έχει υψηλό βαθμό εξαγωγικής εξάρτησης από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Δεύτερον, οι εμπορικοί εταίροι να εμφανίζουν ένα μεγάλο διμερές εμπορικό πλεόνασμα με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Τρίτον, η διαμάχη να αφορά πολιτικές και πρακτικές που επηρεάζουν τα αμερικανικά αγαθά και όχι τον τομέα των υπηρεσιών. Ο Acemoglu και οι συνεργάτες του (2016) ανέλυσαν τον αντίκτυπο του ξένου ανταγωνισμού στην απασχόληση στον τομέα της μεταποίησης. Μεταξύ του 2000 και του 2007, η αμερικανική οικονομία απώλεσε τα σημαντικά οφέλη από την απασχόληση που επιτεύχθηκαν κατά τη δεκαετία του 1990, με την ιστορική συρρίκνωση της απασχόλησης στον τομέα της μεταποίησης να συνεισφέρει πρωτίστως στην πτώση. Εκτιμάται ότι ο ανταγωνισμός των εισαγωγών από την Κίνα, ο οποίος σημείωσε άνοδο μετά το 2000, αποτελούσε σημαντική δύναμη τόσο πίσω από τις πρόσφατες μειώσεις στην αμερικανική απασχόληση στον τομέα της μεταποίησης όσο και σε λοιπούς κλάδους, μέσω της χρήσης των βιομηχανικών προϊόντων ως εισροές για την παραγωγή άλλων τελικών αγαθών. Οι κεντρικές εκτιμήσεις δείχνουν ότι οι απώλειες

θέσεων εργασίας από τον αυξανόμενο ανταγωνισμό από τις κινεζικές εισαγωγές κατά την περίοδο 1999-2011 κυμαίνονται στα 2,0-2,4 εκατομμύρια.

11.5 ΜΕΤΑΒΙΒΑΣΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΑΝΤΙ ΔΑΣΜΩΝ

Ο Linker (2018) γράφει ότι τα έθνη ευημερούν καθώς το εμπόριο, οι διαβιβάσεις κεφαλαίων και οι αλληλεπιδράσεις στην αγορά πολλαπλασιάζονται. Αλλά είναι πλάνη να υποτεθεί ότι αυτό που ισχύει για το σύνολο ισχύει και για τα μέρη. Οι οικονομολόγοι το γνωρίζουν, αλλά η εστίασή τους, στους ορθολογικούς υπολογισμούς κόστους και ωφελειών, στην αποτελεσματικότητα της αγοράς και στην ανταγωνιστική ισορροπία μέσω του <<αόρατου χεριού>> , έχουν ως αποτέλεσμα την ενίσχυση των κινήματων υποστήριξης προστατευτικών μέτρων. Σύμφωνα με τον Sherman (2018), για δεκαετίες υπήρξε η γενικότερη αντίληψη ότι η παγκοσμιοποίηση είναι συνυφασμένη με περισσότερες θέσεις εργασίας, υψηλότερους μισθούς και χαμηλότερες τιμές, όχι μόνο για τις πλουσιότερες χώρες, αλλά και για τις αναπτυσσόμενες και φτωχότερες χώρες. Αλλά υπάρχει τώρα μια αυξανόμενη κίνηση θυμού, καθώς οι άνθρωποι βλέπουν τις θέσεις εργασίας να αντικαθίστανται από μηχανές, οι παραδοσιακές βιομηχανίες να εξαφανίζονται και τα κύματα μετανάστευσης να διαταράσσουν την καθιερωμένη τάξη πραγμάτων. Ο Irwin (2017) παρατηρεί ότι οι πιο προηγμένες οικονομίες έχουν βιώσει μια αύξηση της ανισότητας καθώς οι οικονομίες τους έχουν γίνει πιο ανοιχτές. Επιπλέον, στο βαθμό που η ανισότητα αποδίδεται στο εμπόριο, τροφοδοτεί την αντίδραση έναντι των ανοιχτών αγορών και του φιλελεύθερου εμπορικού καθεστώτος. Οι Lechthaler & Mileva (2018) υποστηρίζουν ότι μια ενδεχόμενη εξήγηση αυτού του φαινομένου μπορεί να βρεθεί στις βραχυχρόνιες διανεμητικές επιπτώσεις των δασμών εισαγωγής: ενώ ο προστατευτισμός πλήττει την οικονομία από μια συνολική προοπτική (δηλαδή το ΑΕΠ μειώνεται), οι ανειδίκευτοι εργαζόμενοι σε τομείς που ανταγωνίζονται εισαγωγές επωφελούνται βραχυπρόθεσμα και δεν χάνουν μακροπρόθεσμα.

Ο Stiglitz (2018) υποστηρίζει ότι η απάντηση στις δυσμενείς διανεμητικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης δεν είναι προστατευτισμός αλλά ενεργές κυβερνητικές πολιτικές προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι εργαζόμενοι μπορούν να μετακινούνται ευκολότερα από παρακμάζοντες σε αναπτυσσόμενους τομείς, πολιτικές προς την κατεύθυνση της πλήρους απασχόλησης που να εξασφαλίσουν ότι η καταστροφή των θέσεων εργασίας δεν θα υπερβαίνει τη δημιουργία νέων θέσεων

και μέτρα κοινωνικής πρόνοιας που να εξασφαλίζουν την προστασία των ατόμων, στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα μεταξύ της απώλειας της παλιάς εργασίας και την ανεύρεση νέας. Ο Haley (2018) συμφωνεί, δηλώνοντας ότι οι φορείς χάραξης πολιτικής οφείλουν να συμπληρώνουν την εξωτερική στρατηγική της ελευθέρωσης του εμπορίου με μια εσωτερική στρατηγική αποζημιώσεων, επαγγελματικής κατάρτισης, κοινωνικής ασφάλισης για τις ομάδες που κινδυνεύουν περισσότερο, καθώς και μέτρα για τη διευκόλυνση της κινητικότητας σε διάφορους τομείς, προκειμένου να βοηθηθεί η μετακίνηση των εργαζομένων από συρρικνωμένους σε αναπτυσσόμενους τομείς. Ο Paul Samuelson (1948), ο οποίος ανέπτυξε σε μεγάλο βαθμό τη θεωρία των συντελεστών παραγωγής, αναγνώρισε ότι, κατ' αρχήν, το εμπόριο θα μπορούσε να ωφελήσει τη χώρα, αλλά να αφήσει τους ανειδίκευτους εργαζόμενους χειρότερα, εκτός αν καταβληθεί αποζημίωση. Η αποφυγή των αποζημιώσεων μπορεί να αντικατοπτρίζει την επιμονή των οικονομολόγων στα θεμελιώδη θεωρήματα των οικονομικών της ευημερίας, σύμφωνα με τον Hines (1999) με βάση τα οποία η ανακατανομή εισοδήματος αποφεύγεται επειδή οδηγεί σε απώλειες κοινωνικής ευημερίας, εκτός αν γίνεται με εφάπαξ μεταβιβάσεις ποσών, και λόγω της αντικειμενικής δυσκολίας να εντοπιστούν συγκεκριμένοι «νικητές» και «χαμένοι» από την απελευθέρωση του εμπορίου.

Ο Haley (2018) συμφωνεί πως συστήματα αναδιανομής ή αποζημίωσης μπορούν αναμφισβήτητα να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην αποτελεσματικότητα, αλλά αντιπαραθέτει ότι και η ανισότητα μπορεί επίσης να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην αποτελεσματικότητα. Σύμφωνα με τους Berg & Ostry (2017), η αυξανόμενη ανισότητα θα μπορούσε να συμβάλει στη μείωση της εμπιστοσύνης και να οδηγήσει σε μια πώλωση της κοινωνίας που αυξάνει το κόστος των συναλλαγών, περιορίζοντας την αποτελεσματική σύναψη συμβάσεων. Ο Stiglitz (2018) προσθέτει ότι οι υποθέσεις στις οποίες βασίζονται τα θεμελιώδη οικονομικά ευημερίας δεν ευσταθούν στην πράξη, καθώς στον πραγματικό κόσμο δεν υπάρχουν συνθήκες πρώτης τάξης μεγιστοποίησης της ευτυχίας, ενώ πολιτικές συστάσεις που βασίζονται στην υπόθεση αυτή μπορεί να είναι παραπλανητικές

11.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

Ο Άνταμ Σμιθ (1776), στο έργο του, 'Ο Πλούτος των Εθνών', έγραψε: «Είναι το άριστο του κάθε συνετού κύριου μιας οικογένειας να μην προσπαθεί ποτέ να κάνει στο σπίτι ό,τι θα κοστίζει περισσότερο να το

φτιάξει παρά να το αγοράσει». Ακριβώς όπως έχει νόημα μια οικογένεια να «εμπορεύεται» με άλλους για τη δική της ευημερία - αγορά και πώληση αγαθών - έχει την ίδια λογική για τις χώρες, υποστήριξε. Ο Boudreaux (2018) ισχυρίζεται ότι οι εισαγωγές καταστρέφουν ορισμένες θέσεις εργασίας, αλλά δίχως να μειώνουν τη συνολική απασχόληση. Ο λόγος είναι ότι το εμπόριο είναι αμφίδρομο. Οι αλλοδαποί πωλούν πράγματα στους Αμερικανούς προκειμένου να αποκτήσουν τα απαιτούμενα δολάρια για να αγοράσουν αμερικάνικα εξαγόμενα προϊόντα και να επενδύσουν στις Η.Π.Α. - και καθεμιά από αυτές τις δραστηριότητες δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας στην Αμερική για να αντισταθμιστούν όσες καταστρέφονται. Το εμπόριο δημιουργεί θέσεις εργασίας όχι μόνο σε επιχειρήσεις που εξάγουν, αλλά και σε πολύ μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων που δεν ανταγωνίζονται άμεσα στην παγκόσμια οικονομία. Ο Yardeni (2018) θεωρεί ότι οι ΗΠΑ χρησιμοποιούν τα προστατευτικά μέτρα ως διαπραγματευτικά εργαλεία, προκειμένου να επιτύχουν αναδιάρθρωση του εμπορικού στάτους κβο, με δικαιότερους όρους. Ο Kamal (2018) θεωρεί ότι ο Πρόεδρος Τραμπ προχώρησε στην επιβολή δασμών επειδή ο μακροπρόθεσμος οικονομικός κίνδυνος είναι λιγότερο ανησυχητικός σε σύγκριση με τις βραχυπρόθεσμες πραγματικότητες. Τα κέρδη από το ελεύθερο εμπόριο - για παράδειγμα, οι χαμηλότερες τιμές καταναλωτή λόγω του μειωμένου κόστους των εισαγόμενων αγαθών και της μείωσης της φτώχειας σε απομακρυσμένες χώρες - είναι δύσκολο να ποσοτικοποιηθούν. Αντίστροφα, ο αντίκτυπος των φθηνότερων εισαγωγών - για παράδειγμα ένα κλειστό εργοστάσιο γίνεται ευκολότερα αντιληπτό. Ο Boudreaux (2018) συμφωνεί πως οι θέσεις εργασίας που δημιουργούνται από το εμπόριο είναι πολύ δυσδιάκριτες, σε αντίθεση με τα κλειστά εργοστάσια, συνεπεία των ανταγωνιστικών εισαγωγών, που είναι ευκολότερα ορατά. Οι Lin & Wang (2018) θεωρούν ότι η επιβολή δρακόντειων δασμών στις εισαγωγές της Κίνας στις ΗΠΑ θα συμβάλει ελάχιστα στη μείωση των συνολικών εμπορικών ανισορροπιών των ΗΠΑ και στην αύξηση των θέσεων εργασίας των ΗΠΑ. Ένα τέτοιο μέτρο μπορεί να ενισχύσει τη μετεγκατάσταση ορισμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων από την Κίνα σε άλλες οικονομίες χαμηλού εισοδήματος και να μετριάσει την εμπορική ανισορροπία μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας, αλλά όχι το συνολικό εμπόριο των ΗΠΑ. Ο Ossa (2015) στην εργασία του συμπεραίνει ότι ενώ οι εισαγωγές στη μέση βιομηχανία δεν έχουν μεγάλη σημασία, οι εισαγωγές σε ορισμένες βιομηχανίες είναι τόσο κρίσιμες για τη λειτουργία της οικονομίας, έτσι ώστε ο πλήρης τερματισμός του διεθνούς εμπορίου να είναι οικονομικά δυσβάσταχτος.

Συνοψίζοντας, η προστατευτική πολιτική αποσκοπεί στην ενίσχυση της εγχώριας βιομηχανία και στη συνεπακόλουθη προστασία από τον ξένο ανταγωνισμό. Ο κ. Trump θέλει επίσης να μειώσει το εμπορικό έλλειμμα με την Κίνα και ταυτόχρονα ισχυρίζεται ότι οι ΗΠΑ βασίζονται πάρα πολύ σε άλλες χώρες για τα μέταλλα τους, γεγονός επίφοβο σε περίπτωση που ξεσπάσει ένας πόλεμος. Οι επικριτές

επισημαίνουν ότι οι ΗΠΑ παίρνουν το μεγαλύτερο μέρος του χάλυβα τους από τον Καναδά και τους ισχυρούς συμμάχους των ΗΠΑ. Θεωρητικά, η φορολόγηση του ξένου χάλυβα και αλουμινίου θα σημαίνει ότι οι αμερικανικές εταιρείες θα στραφούν στην τοπική παραγωγή, με συνέπεια την ενίσχυση των αμερικανικών βιομηχανιών χάλυβα και αλουμινίου. Κατ'επέκτασιν, οι τιμές θα αυξηθούν στις ΗΠΑ λόγω της υπερβάλλουσας ζήτησης, ανυψώνοντας τα κέρδη για τους κατασκευαστές χάλυβα. Η χαλυβουργία των ΗΠΑ θα μπορούσε να πάρει μια ώθηση καθώς η ζήτηση θα οδηγήσει νέες προσλήψεις και μεγαλύτερα κέρδη. Αλλά οι αμερικανικές εταιρείες που χρειάζονται πρώτες ύλες, όπως οι κατασκευαστές αυτοκινήτων και αεροπλάνων, θα δουν τις δαπάνες τους να αυξάνονται και θα μετακυλίσουν αυτό το βάρος στους καταναλωτές μέσω των δυνητικά αυξημένων τιμών. Ένας παγκόσμιος εμπορικός πόλεμος θα μπορούσε να βλάψει τους καταναλωτές σε όλο τον κόσμο καθιστώντας πιο δύσκολη τη λειτουργία όλων των εταιρειών, αναγκάζοντάς τους να πιέσουν υψηλότερες τιμές στους πελάτες τους.

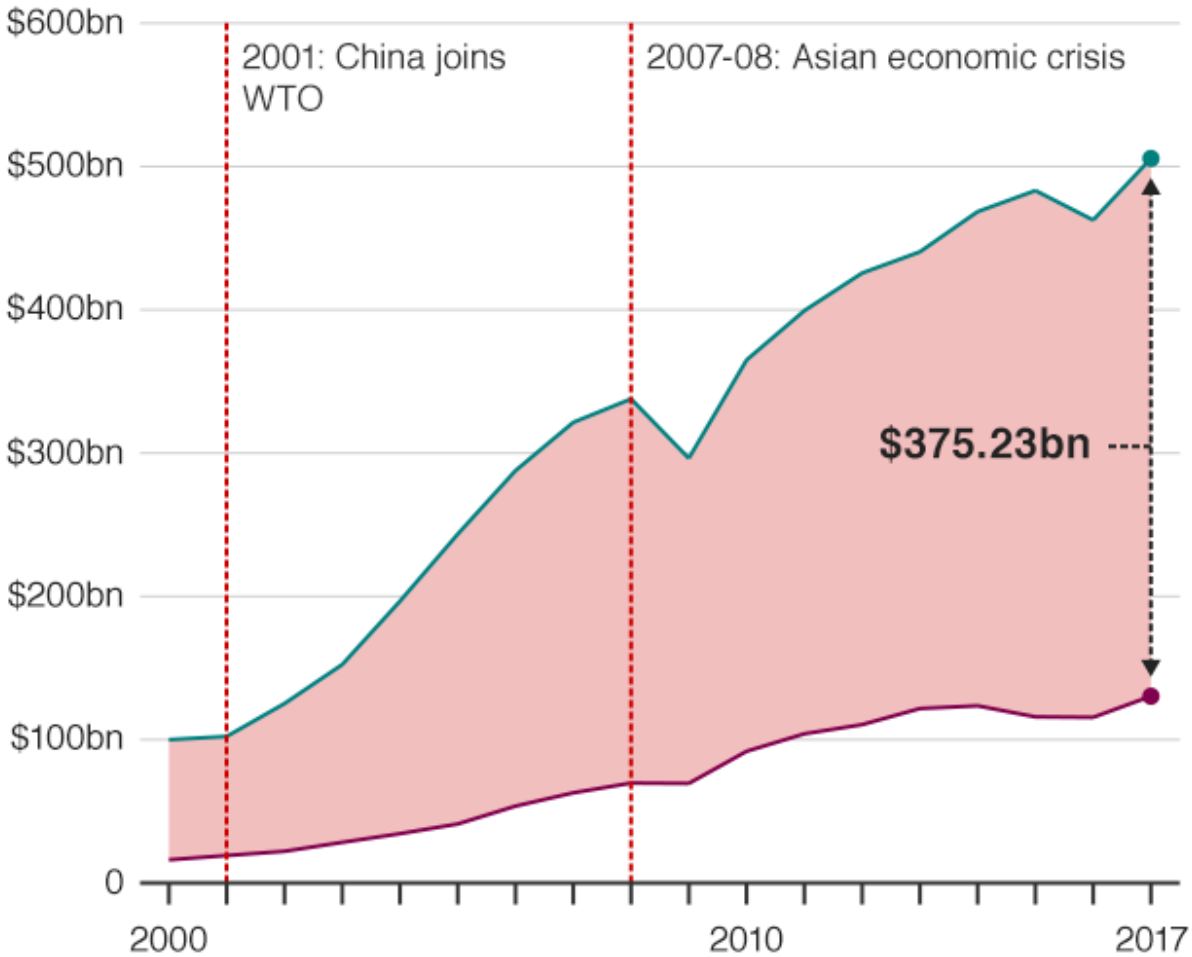
Ο Scott (2014) ισχυρίζεται πως το αυξανόμενο εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ με την Κίνα έχει εκτοπίσει εκατομμύρια θέσεις εργασίας στις Ηνωμένες Πολιτείες και συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην κρίση της αμερικανικής απασχόλησης στον τομέα της μεταποίησης, η οποία έχει αυξηθεί κατά την τελευταία δεκαετία. Επιπλέον, στις Ηνωμένες Πολιτείες διογκώνεται το εξωτερικό χρέος, αποδυναμώνεται η εξαγωγική ικανότητα και αντιμετωπίζουν ένα πιο εύθραυστο μακροοικονομικό περιβάλλον. Η Κίνα και η Αμερική συνυπάρχουν σε έναν καταστρεπτικό, αλληλεξαρτώμενο οικονομικό κύκλο, ενώ και οι δύο μπορούν να κερδίσουν από την εξισορρόπηση του εμπορίου και των ροών κεφαλαίων. Ο Setser (2016) αναφέρει ότι η Κίνα έχει εξαρτηθεί από την αμερικανική καταναλωτική αγορά για την δημιουργία θέσεων απασχόλησης, καταστέλλει την αγοραστική δύναμη της δικής της μεσαίας τάξης με ένα αδύναμο νόμισμα και, το σημαντικότερο, σήμερα κατέχει σχεδόν 4 τρισεκατομμύρια δολάρια σε συναλλαγματικά αποθέματα αντί να τα επενδύει σε δημόσια αγαθά που θα μπορούσαν να ωφελήσουν τα κινεζικά νοικοκυριά. Ο Scott (2014) τονίζει πως αν και η οικονομική ανάπτυξη στην Κίνα ήταν ταχεία, δεν είναι ισορροπημένη και βιώσιμη. Οι τεράστιες αγορές ξένων περιουσιακών στοιχείων της Κίνας, οδήγησαν στην υπερθέρμανση της εγχώριας οικονομίας της και ο πληθωρισμός στην Κίνα επιταχύνθηκε ταχύτατα. Οι αθέμιτες εμπορικές πολιτικές της, συμπεριλαμβανομένης της παράνομης επιδότησης των εξαγωγών της Κίνας προς τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον υπόλοιπο κόσμο στον τομέα των χαλυβουργιών και άλλων βασικών βιομηχανιών, η πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα και η καταστολή των εργασιακών δικαιωμάτων έχουν συμπιέσει τους μισθούς, διευρύνοντας το ντάμπινγκ. Η Κίνα πρέπει να εξισορροπήσει την οικονομία της εξαρτώντας την λιγότερο από τις εξαγωγές και να

εξαρτάται περισσότερο από την εγχώρια ζήτηση που προκαλείται από υψηλούς μισθούς και δαπάνες υποδομών.

US trade in goods with China

Imports Exports Trade deficit

US dollars

*All figures are in billions of US dollars on a nominal basis, not seasonally adjusted unless otherwise specified

Source: US Census Bureau

BBC

12. ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ Η ΎΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΩΣ ΛΟΓΟΣ ΜΕΙΩΣΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

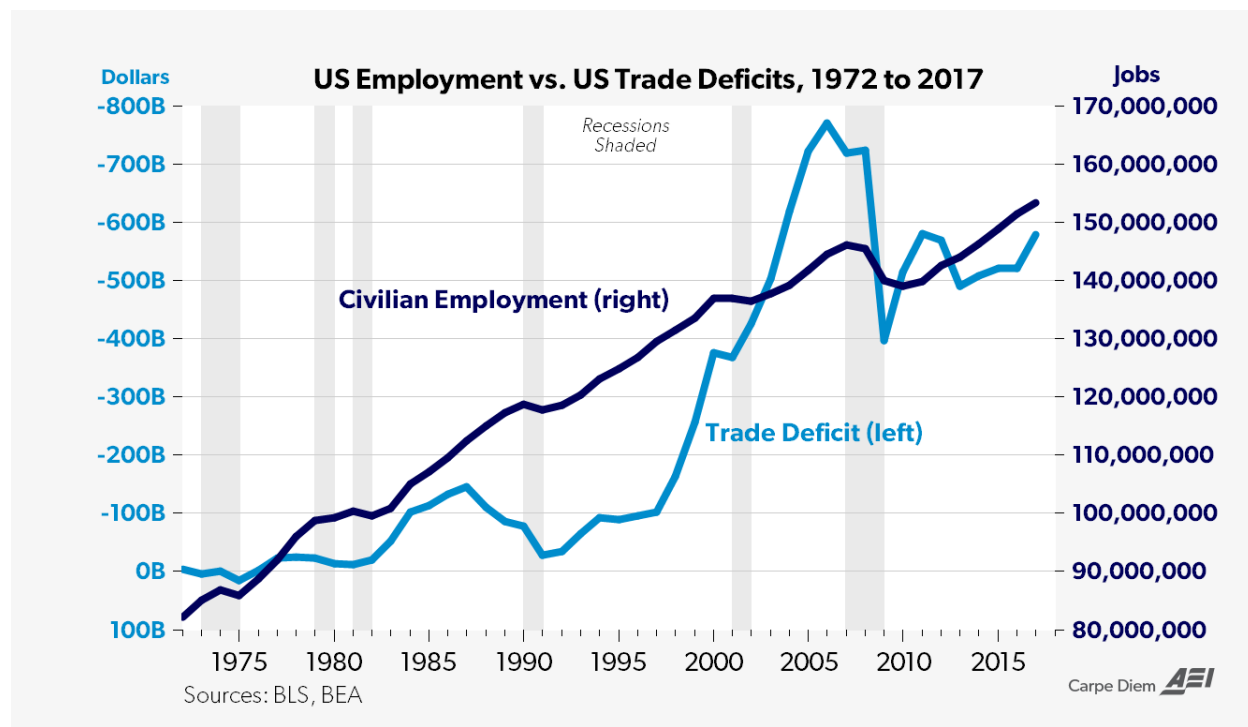
Σύμφωνα με το Economic Policy Institute (2017), τα αυξανόμενα εμπορικά ελλείμματα των ΗΠΑ με την Κίνα έχουν εξαλείψει 3,4 εκατομμύρια θέσεις εργασίας μεταξύ 2001 και 2015, συμπεριλαμβανομένων 1,3 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας που χάθηκαν από την έναρξη της Μεγάλης ύφεσης το 2008. Περίπου τα τρία τέταρτα των θέσεων εργασίας που χάθηκαν ήταν στο μεταποιητικό τομέα. Αυτές οι απώλειες θέσεων εργασίας ήταν εξαιρετικά δαπανηρές για τους εργαζόμενους και τις κοινότητες που πλήττονται περισσότερο. Ο Baker (2016) θεωρεί ότι το τεράστιο εμπορικό έλλειμμα με την Κίνα ευθύνεται για την απώλεια θέσεων εργασίας. Μέχρι το 2004, περισσότερα από 10 εκατομμύρια άνθρωποι στις ΗΠΑ είχαν χάσει τη δουλειά τους λόγω της μεταφοράς στο εξωτερικό των εθνικών επιχειρήσεων και του ανταγωνισμού από τις ασιατικές χώρες, ιδιαίτερα από την Κίνα σύμφωνα με τον Samuelson (2004). Η οικονομική ανάπτυξη των αναδυόμενων χωρών είχε αρνητικό αντίκτυπο στην κατανομή του εισοδήματος και το βιοτικό επίπεδο των ΗΠΑ, καθώς ο αυξανόμενος ανταγωνισμός των αγαθών της Κίνας προκάλεσε μείωση των τιμών τους. Ο Krugman (2008) υποστηρίζει ότι η άποψη σύμφωνα με την οποία το ελεύθερο εμπόριο είχε μόνο πολύ μέτριο αντίκτυπο στη φτώχεια και την ανισότητα στον προηγμένο κόσμο είναι εντελώς λανθασμένο. Τόσο ο Samuelson (2004) όσο και ο Krugman (2008) υπογράμμισαν ότι η αύξηση της ανισότητας λόγω των εισαγωγών από την Κίνα αφορά κυρίως ανειδίκευτους εργαζόμενους. Τέλος οι Autor, Dorn & Hansen (2013) δείχνουν ότι αυτές οι εισαγωγές είναι σε θέση να εξηγήσουν την αύξηση της ανεργίας μαζί με τη μείωση των μισθών στις εθνικές αγορές εργασίας. Συγκεκριμένα, στις ΗΠΑ, η αύξηση των εισαγωγών αγαθών από την Κίνα εξηγεί το 16% της μείωσης της απασχόλησης στον βιομηχανικό τομέα από το 1991 έως το 2000 και το 27% από το 2000 έως το 2007.

Ο Boudreaux (2018) στηλιτεύει την ευρέως διαδεδομένη άποψη ότι τα εμπορικά ελλείμματα μειώνουν τη συνολική απασχόληση. Η συνολική απασχόληση στις ΗΠΑ δεν επηρεάζεται από τα εμπορικά ελλείμματα των ΗΠΑ. Ο λόγος για τον οποίο τα εμπορικά ελλείμματα δεν μειώνουν τη συνολική απασχόληση είναι ότι, στην πραγματικότητα, τα εμπορικά ελλείμματα δεν είναι πραγματικά ελλείμματα. Κάθε δολάριο που δεν επιστρέφει στις ΗΠΑ, ως ζήτηση για αμερικανικές εξαγωγές επιστρέφει αντ'αυτού ως επένδυση στην Αμερική καθώς το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου (ή,

ακριβέστερα, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών) συνοδεύεται από πλεόνασμα στο ισοζύγιο κεφαλαίων. Οι Hufbauer & Goodrich (2002) αναφέρουν ότι οι προηγούμενες προσπάθειες για την προστασία των θέσεων εργασίας στον τομέα του χάλυβα ήταν σε μεγάλο βαθμό αναποτελεσματικές. Η ανάλυση του 2002 από το Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών του Peterson σχετικά με τα προτεινόμενους δασμούς προέβλεπε ότι η εφαρμογή των μέτρων θα ενίσχυε τη βιομηχανία με μόλις 3.500 θέσεις εργασίας.

Οι Bradford & DeLong (2017) υποστηρίζουν ότι οι κύριες αιτίες της μείωσης της αμερικανικής μεταποιητικής απασχόλησης είναι η αύξηση της παραγωγικότητας και η περιορισμένη ζήτηση, οι οποίες μείωσαν το μερίδιο των απασχολουμένων στη μεταποίηση από 30% στη δεκαετία του 1960 σε 12% στη δεκαετία του 1980. Μείγμα μακροοικονομικών πολιτικών κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Ronald Reagan οδήγησε σε απότομη άνοδο του δολαρίου και τη συνεπαγόμενη απώλεια ανταγωνιστικότητας που μείωσε περαιτέρω το μερίδιο αυτό σε 9%. Ο αντίκτυπος του εμπορίου με την Κίνα και άλλων εμπορικών συμφωνιών συρρικνώνεται σε σύγκριση με αυτές τις επιπτώσεις. Ο Irwin (2016) θεωρεί ότι το μερίδιο των Αμερικανών που εργάζονται στον τομέα της μεταποίησης μειώθηκε σταθερά από τις αρχές της δεκαετίας του 1950, κυρίως λόγω της αυτοματοποίησης και της αύξησης της παραγωγικότητας. Η στασιμότητα των πραγματικών αποδοχών των επίσης χρονολογείται από τις αρχές της δεκαετίας του 1960. Αυτές οι τάσεις άρχισαν πολύ πριν από την εποχή της απελευθέρωσης και του ελεύθερου εμπορίου στη δεκαετία του 1980 και του 1990, πόσο μάλλον από το "σοκ της Κίνας" της πρώτης δεκαετίας αυτού του αιώνα. Ο Rose (2018A) συμφωνεί ότι η αύξηση της παραγωγικότητας είναι ο κύριος λόγος για την πτώση του μεριδίου της βιομηχανικής απασχόλησης καθώς, ενώ ο αριθμός των εργαζομένων στον τομέα της μεταποίησης το 2015 ήταν σχεδόν 3 εκατομμύρια λιγότεροι απ'ότι το 1960, το πραγματικό προϊόν της αμερικανικής βιομηχανίας αυξήθηκε σχεδόν στο πενταπλάσιο από το 1960 έως το 2015. Οι Baily, Neil & Bosworth (2014) συμπεραίνουν ότι η αμερικανική βιομηχανική παραγωγή στη μεταποίηση παραμένει σταθερή ως μερίδιο του ΑΕΠ, ακόμη και όταν η απασχόληση στον τομέα της μεταποίησης βρίσκεται σε σταθερή πτώση εξαιτίας της ραγδαίας αύξησης της παραγωγικότητας. Από το 1940 έως τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η υψηλότερη μεταποιητική παραγωγή συνδέθηκε με την αύξηση της απασχόλησης. Για τα τελευταία 40 χρόνια, αντίθετα, η παραγωγή έχει αυξηθεί, ενώ ο αριθμός των εργαζομένων έχει πέσει. Χρησιμοποιώντας μια προσέγγιση ανά κλάδο, οι Hicks και Devaraj (2015) διαπιστώνουν ότι το 87% της πτώσης της απασχόλησης στον τομέα της μεταποίησης μεταξύ 1998 και 2012 προκλήθηκε από τεχνολογικές βελτιώσεις, πράγμα που σημαίνει ότι μόνο το 13% της μείωσης θα μπορούσε να οφείλεται στο εμπόριο.

Τη δεκαετία του 1980, η διοίκηση του Reagan επέβαλε πολλά εμπόδια στις εισαγωγές, τα οποία αποσκοπούσαν στο να βοηθήσουν τις εγχώριες βιομηχανίες να αντιμετωπίσουν τον αυξημένο ανταγωνισμό στο εξωτερικό. Αντιμετωπίζοντας ένα μεγάλο και αυξανόμενο εμπορικό έλλειμμα, οι Ηνωμένες Πολιτείες πίεσαν την Ιαπωνία να συμφωνήσει να μειώσει τις εξαγωγές αυτοκινήτων, εξαναγκάζοντας τους ξένους προμηθευτές να περιορίσουν τις εξαγωγές χάλυβα και διαπραγματευτεί μια νέα ρύθμιση που περιορίζει τις εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και ενδυμάτων. Ο Robert Lighthizer, διαπραγματευτής του εμπορίου στη διοίκηση του Reagan, ισχυρίστηκε ότι οι περιορισμοί εισαγωγής της εποχής Reagan λειτουργούσαν, επειδή η οικονομία ανέκαμψε και η απασχόληση αυξήθηκε. Ο Irwin (2016) θεωρεί ότι ο προστατευτισμός της εποχής Reagan αποδείχθηκε μια δαπανηρή αποτυχία. Οι περιορισμοί στις εισαγωγές αυτοκινήτων αύξησαν τη μέση τιμή ενός ιαπωνικού αυτοκινήτου κατά 16% στις αρχές της δεκαετίας του '80, υπονομεύοντας τους καταναλωτές και παραχωρώντας δισεκατομμύρια δολάρια σε Ιάπωνες εξαγωγείς. Οι περιορισμοί στις εισαγωγές χάλυβα τιμωρούσαν τις βιομηχανίες που χρησιμοποιούν χάλυβα και οι εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων και ενδυμάτων αύξησαν τις τιμές για τους καταναλωτές με χαμηλό εισόδημα. Επίσης, το εμπορικό έλλειμμα εξακολούθησε να αυξάνεται, παρά τα προστατευτικά μέτρα της διοίκησης του Reagan.

Ο Haley (2018) εξετάζει τις αιτίες της μείωσης της απασχόλησης στον τομέα των αυτοκινήτων. Ξεκινώντας από τη δεκαετία του 1970 και του 1980, οι γερμανικές και ιαπωνικές αυτοκινητοβιομηχανίες απέσπασαν τεράστια μερίδια αγοράς από τις Ηνωμένες Πολιτείες, γεγονός που συνέβαλε σε προβλήματα στον τομέα και τελικά δημιούργησε τις συνθήκες πτώχευσης χρόνια αργότερα. Ο ακριβής βαθμός στον οποίο το αποτέλεσμα αυτό οφείλεται στην ελευθέρωση του εμπορίου είναι ασαφής. Ωστόσο, το ορατό κόστος του ελεύθερου εμπορίου - απώλειες θέσεων απασχόλησης των αυτοκινητοβιομηχανιών των ΗΠΑ -είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τα οφέλη του ισχυρότερου ανταγωνισμού με ξένους κατασκευαστές, τα οποία προωθούνται από την απελευθέρωση του εμπορίου. Η αυτάρκεια και ο περιορισμός των επιλογών ήταν ευεργετικά για τους εργαζόμενους και τους ιδιοκτήτες κεφαλαίων στον τομέα των αυτοκινήτων, αλλά ήταν επιζήμια για τους καταναλωτές. Οι αμερικανικές αυτοκινητοβιομηχανίες έπρεπε να ανταγωνιστούν στην ποιότητα και τις τιμές για να επιβιώσουν, γεγονός που τους ώθησε να καινοτομήσουν για να αυξήσουν την ποιότητα και να μειώσουν το κόστος. Συνεπώς, μεγάλη τεχνολογική αλλαγή προήλθε από τον ανταγωνισμό. Με άλλα λόγια, ενώ η άμεση αιτία της απώλειας θέσεων εργασίας στην κατασκευή μπορεί να ήταν η τεχνολογική καινοτομία, η αλυσίδα της αιτιότητας συμπεριλαμβάνει αναμφισβήτητα και κάποια συσχέτιση του εμπορίου. Στο ίδιο μήκος κύματος οι Bloom, Draca και Van Reenen (2016) εξέτασαν τον αντίκτυπο του αυξανόμενου κινεζικού ανταγωνισμού στις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις κατά την περίοδο 1996-2007. Διαπίστωσαν ότι η καινοτομία αυξήθηκε περισσότερο στις επιχειρήσεις που πλήττονται περισσότερο από τις κινεζικές εισαγωγές. Και βρήκαν αποδείξεις βελτίωσης της αποτελεσματικότητας μέσω δύο συναφών καναλιών: η καινοτομία αυξήθηκε, καθώς υιοθετήθηκαν νέες υπάρχουσες τεχνολογίες στις επιχειρήσεις, ενώ αυξήθηκε και η συνολική παραγωγικότητα λόγω της ανακατανομής της απασχόλησης προς πιο προηγμένες τεχνολογικά επιχειρήσεις.

13. ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΟΓΚΩΣΗ ΕΜΠΟΡΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ

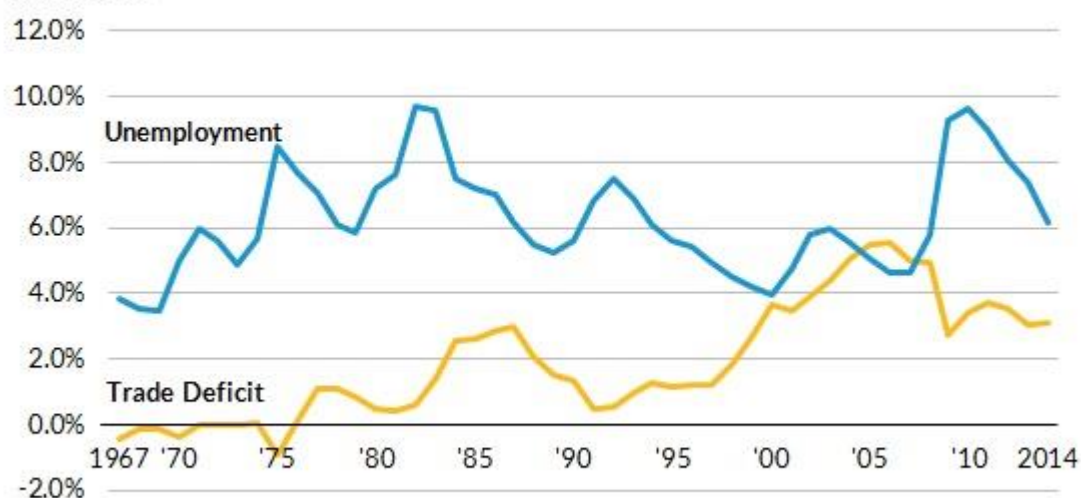
Ο Burke (2000) επιρρίπτει ευθύνες στις αμερικανικές πολυεθνικές εταιρίες που δραστηριοποιούνται στην Κίνα. Ειδικότερα τάχθηκε κατά της ένταξης της Κίνας στον ΠΟΕ γιατί μία από τις σημαντικότερες συνέπειες της εμπορικής συμφωνίας της Κίνας είναι η μεγαλύτερη κινητικότητα των κεφαλαίων προς την Κίνα. Οι πολυεθνικές εταιρίες των Ηνωμένων Πολιτειών επιδιώκουν να παράγουν φτηνά προϊόντα, τα οποία στη συνέχεια μπορούν να εξαχθούν προς τις Ηνωμένες Πολιτείες και άλλες αγορές. Τα στοιχεία δείχνουν ότι το ταχέως αναπτυσσόμενο εμπορικό έλλειμμα των ΗΠΑ με την Κίνα συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη των πολυεθνικών των ΗΠΑ εκεί. Πιο συγκεκριμένα, μια αύξηση κατά 10% των αμερικανικών άμεσων επενδύσεων σε μια βιομηχανία στην Κίνα συνδέεται με αύξηση του όγκου των εισαγωγών από την Κίνα κατά 7,3% και με μείωση κατά 2,1% των εξαγωγών των ΗΠΑ προς την Κίνα στον εν λόγω κλάδο. Αυτό που κάνει ακόμη πιο ανησυχητική τη σχέση μεταξύ της αύξησης της επένδυσης των αμερικανικών επιχειρήσεων στην Κίνα και του εμπορικού ελλείμματος των ΗΠΑ με την Κίνα είναι το γεγονός ότι ο ανταγωνισμός στις εισαγωγές από την Κίνα περιλαμβάνει διαφορετικούς κλάδους από ό,τι στο παρελθόν. Σύμφωνα με την έκθεση της Mckinsey (2019) για το διεθνές εμπόριο, δεν είναι πλέον μόνο οι θέσεις εργασίας χαμηλής ειδίκευσης και χαμηλού μισθού που εκτοπίζονται από τις φτηνές εισαγωγές από την Κίνα. Η μεταβαλλόμενη σύνθεση των εισαγωγών από την Κίνα τα τελευταία 10 χρόνια οδήγησε ολόένα και περισσότερο σε απώλειες θέσεων εργασίας μεταξύ των εργαζομένων με υψηλότερες αμοιβές και πιο ειδικευμένων εργαζομένων στις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς οι εισαγωγές από την Κίνα προέρχονται όλο και περισσότερο από αυτές τις βιομηχανίες.

Οι Cline και Kim (2010) υποστηρίζουν πως η συνεχής υποτίμηση του Γουάν συνέβαλε σημαντικά στα μεγάλα πλεονάσματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στην Κίνα τα τελευταία χρόνια και, αντίστοιχα, στα μεγάλα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών των ΗΠΑ. Ο Lin (2013) από την άλλη υποστήριξε ότι η επιδείνωση των εμπορικών ελλειμμάτων των ΗΠΑ μετά τα μέσα της δεκαετίας του '70 οφείλεται κυρίως στην υπερκατανάλωση των νοικοκυριών των ΗΠΑ ως αποτέλεσμα του wealth effect από την αύξηση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων λόγω της οικονομικής απορρύθμισης και της επεκτατικής νομισματικής πολιτικής. Επιπλέον, ο μόνος λόγος για να μπορέσουν οι ΗΠΑ να διατηρήσουν τόσο μεγάλο και αυξανόμενο εμπορικό έλλειμμα για αρκετές δεκαετίες είναι η διατήρηση του δολαρίου των ΗΠΑ ως το παγκόσμιο αποθεματικό νόμισμα. Ο Rose (2018B) προβλέπει ως κίνδυνο το δυσανάλογο ρυθμό αύξησης των εισαγωγών σε σχέση με τις εξαγωγές και όχι το εμπορικό έλλειμμα

αυτό καθαυτό. Οι ΗΠΑ διεξήγαγαν εμπορικό πλεόνασμα σχεδόν καθ'όλα τα έτη πριν από το 1976 και διέθεταν εμπορικό έλλειμμα κάθε χρόνο από τότε. Ωστόσο, αυτά τα ελλείμματα δεν οδήγησαν σε χαμηλότερη απασχόληση. Τη δεκαετία του 1990, με τη σύναψη της NAFTA, η συνολική απασχόληση αυξήθηκε κατά 22 εκατομμύρια τα επτά χρόνια μετά την έναρξη ισχύος της συμφωνίας. Και αυτό συνέβη με τα εμπορικά ελλείμματα να κυμαίνονται κατά μέσο όρο στο 1,8% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) ετησίως. Εάν τα εμπορικά ελλείμματα βλάπτουν τους αμερικανούς εργαζόμενους, το αυξανόμενο εμπορικό έλλειμμα θα πρέπει να οδηγήσει σε αύξηση της ανεργίας, ενώ η μείωση του εμπορικού ελλείμματος θα πρέπει να συνδέεται με τη μείωση της ανεργίας. Ωστόσο, δεν υπάρχει ικανοποιητική συσχέτιση μεταξύ ανεργίας και εμπορικών ελλειμμάτων. Στην πραγματικότητα, όταν τα εμπορικά ελλείμματα είναι υψηλότερα, η ανεργία τείνει να είναι χαμηλότερη. Στη δεκαετία του 1960, το εμπορικό πλεόνασμα μειωνόταν και αντί να αυξάνεται, το ποσοστό ανεργίας μειωνόταν. Στα μέσα της δεκαετίας του 1980, το εμπορικό έλλειμμα αυξήθηκε, ενώ η ανεργία ήταν υψηλή. Αλλά από το 1987 έως το 2002, το εμπορικό έλλειμμα αυξήθηκε, ενώ το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε. Από το 2006 έως το 2009, το εμπορικό έλλειμμα μειώθηκε και το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε. Επομένως, ο Rose (2018) αποδεικνύει ότι μόνο μία από αυτές τις περιόδους υποστηρίζει τη θέση των επικριτών των εμπορικών συναλλαγών ότι η αύξηση των ελλειμμάτων οδηγεί στην αύξηση της ανεργίας και ότι η μείωση των ελλειμμάτων οδηγεί σε μείωση της ανεργίας.

Relationship Between Unemployment and Trade Deficit

Share of GDP

URBAN INSTITUTE

Η ανάλυση από τους Acemoglu και συνεργάτες (2016) διαπιστώνει ότι η αύξηση των κινεζικών εισαγωγών από το 1991 έως το 2011 οδήγησε σε απώλειες θέσεων εργασίας στις ΗΠΑ κατά 2,6 εκατομμύρια. Ωστόσο, αυτοί οι αριθμοί αντιπροσωπεύουν το αποτέλεσμα των κινεζικών εισαγωγών χωρίς να υπολογίζονται τα αντισταθμιστικά οφέλη. Οι Feenstra και Akira (2017) έδειξαν ότι η καθαρή επίδραση του εμπορίου με την Κίνα ήταν σχεδόν μηδενική επειδή η αύξηση της απασχόλησης από τις υψηλότερες εξαγωγές αντιστάθμισε το αποτέλεσμα που διαπιστώθηκε στην μελέτη ομάδας του Acemoglu και των συνεργατών του (2016), που δεν έλαβαν υπόψη τους τα αντισταθμιστικά οφέλη των εισαγωγών. Όπως φαίνεται, υπήρξαν πολλές περιόδους στις οποίες τα εμπορικά ελλείμματα και η συνολική απασχόληση αυξήθηκαν ταυτόχρονα. Με βάση τη μελέτη των Dedrick, Kraemer & Linden (2010), μπορούν να συμβάλλουν πολλές εγχώριες βιομηχανίες στην παραγωγή ενός αγαθού με χώρα προέλευσης από το εξωτερικό. Για παράδειγμα, η ετικέτα "made in China" εκτίθεται σε προσεκτική μελέτη του πλήρους κόστους όλων των στοιχείων του iPod 2006 και αποδεικνύεται ότι οι κινεζικές εταιρείες συνέβαλαν ελάχιστα στην τελική λιανική αξία της συσκευής (λιγότερο από 5 τοις εκατό), ενώ οι αμερικανικές επιχειρήσεις απορρόφησαν πάνω από το ήμισυ της λιανικής τιμής. Αυτό το παράδειγμα υπογραμμίζει τη σημασία της πλήρους αλυσίδας εφοδιασμού για την κατανόηση του περιεχομένου των εισαγωγών.

14. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΜΠΟΡΙΟ

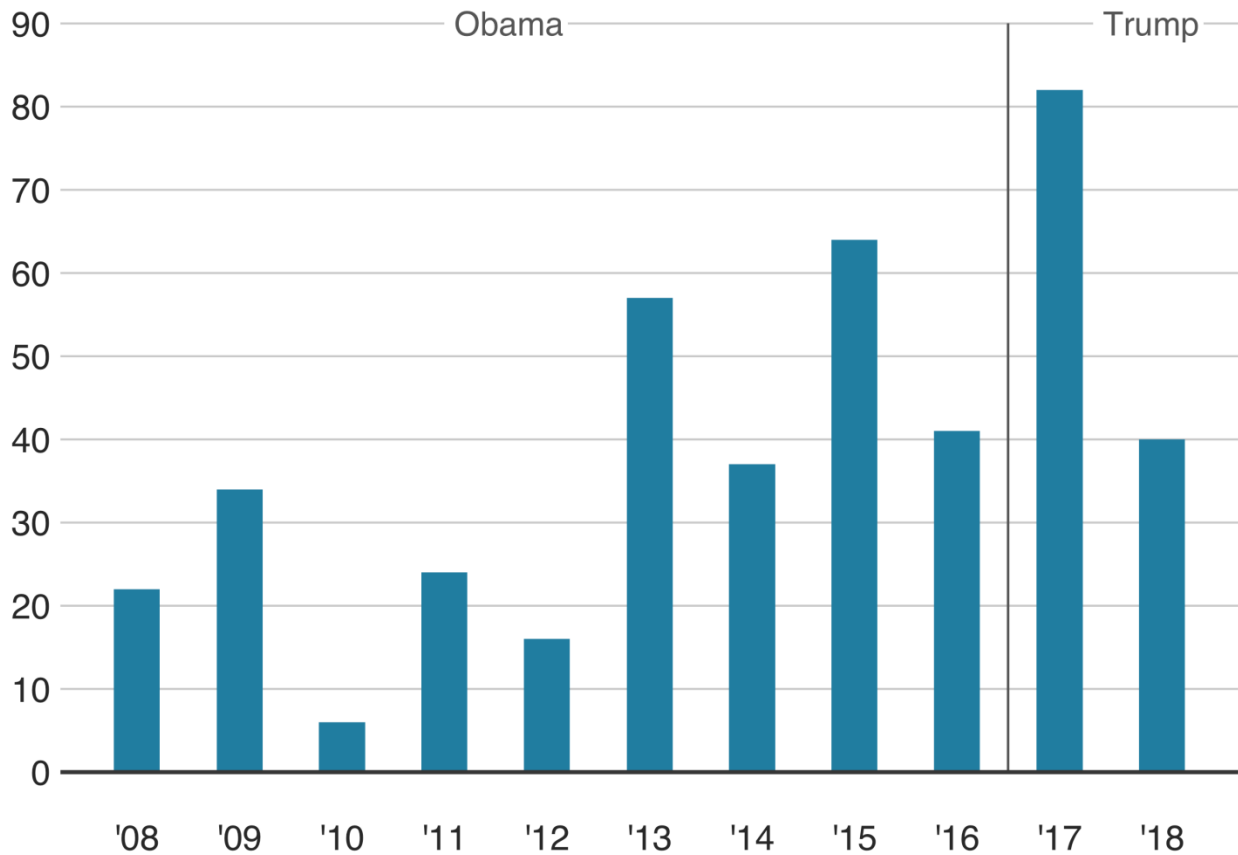
Η γενική τάση της παγκόσμιας οικονομίας είναι προς το ελεύθερο εμπόριο, ανεξάρτητα από τον θόρυβο γύρω από τον προστατευτισμό. Η τελευταία στατιστική ανασκόπηση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) αποκάλυψε ότι τα εμπορικά περιοριστικά μέτρα είχαν πέσει στο χαμηλότερο επίπεδο τους από το 2008

Σημαντικά πορίσματα προκύπτουν και από την τελευταία έκθεση του Global Trade Alert (GTA 2018). Από τις κινεζικές εξαγωγές ύψους 369 δισεκατομμυρίων δολαρίων, που βρέθηκαν αντιμέτωπες με εμπορικές στρεβλώσεις που τέθηκαν από τις ΗΠΑ μέσα στο 2018, αυτές στις οποίες επιβλήθηκαν για πρώτη φορά προστατευτικά μέτρα αφορούν το ποσό των 82 δισεκατομμύρια δολάρια, δηλαδή μόλις το 22%. Αυτό σημαίνει ότι η μερίδα του λέοντος στις κινεζικές εξαγωγές που πλήττονται από τις

στρεβλώσεις του εμπορίου στις ΗΠΑ φέτος, αντιμετώπιζαν προγενέστερους εμπορικούς περιορισμούς ή στρεβλώσεις.

Obama v Trump administration

Number of tariff investigations

Source: US Dept. of Commerce. Note: 2016 & 2018 denote partial years

Το συνολικό ποσοστό του παγκόσμιου εμπορίου αγαθών που επηρεάστηκε τα τελευταία 10 χρόνια από κρατικές επιδοτήσεις για αύξηση των εξαγωγών υπερβαίνει κατά πολύ το ποσοστό που ενέχουν νέες στρεβλώσεις στις εισαγωγές. Αρχικά, η προώθηση των εξαγωγών μπορεί να φαίνεται ένας κατάλληλος στόχος δημόσιας πολιτικής, ωστόσο, η υποστήριξη λιγότερο ανταγωνιστικών επιχειρήσεων απομακρύνει τα ταλέντα, το κεφάλαιο και τους πόρους από παραγωγικές χρήσεις και, επιπλέον, προκαλεί εμπορικές εντάσεις. Ίσως ο λόγος για αυτή την επιλογή είναι ότι η κρατική επιχορήγηση μπορεί να καταβληθεί αμέσως ενώ οι δασμοί χρειάζονται χρόνο για να αλλάξουν τη αγοραστική

συμπεριφορά. Σύμφωνα με το GTA (2018) η επικέντρωση στις ΗΠΑ για τις εμπορικές εντάσεις είναι λανθασμένη, καθώς και η G20 δεν μπόρεσε ποτέ να αντισταθεί πλήρως στις πιέσεις για να ευνοήσει τις τοπικές επιχειρήσεις. Ενδεχομένως το εμπορικό σύστημα να έχει διαβρωθεί σταθερά από το 2012, μετά το πέρας του οποίου οποία προσφυγή σε νέα προστατευτικά μέτρα συνεχώς αυξάνεται. Ενώ φέτος ο διμερής δασμολογικός πόλεμος Κίνας-ΗΠΑ έχει συγκεντρώσει μεγάλη προσοχή, είναι σημαντικό να μην ξεχνάμε το γεγονός ότι άλλα μέλη της G20 συνεχίζουν να προσφεύγουν στον προστατευτισμό. Συνολικά, η G20 εξακολουθεί να προκαλεί παράπλευρες ζημιές στα εμπορικά συμφέροντα του υπόλοιπου κόσμου.

Οι Bown και Crowley (2007) κατέδειξαν ότι οι ιαπωνικές εξαγωγές που επλήγησαν από αμερικανικούς δασμούς μεταξύ του 1992 και του 2001 εκτράπηκαν σε τρίτες αγορές. Βάσει των αποδεικτικών στοιχείων που παρουσιάζονται, μέχρι στιγμής άλλες χώρες της ομάδας G20 δεν έχουν δει μεταβολές στις εισαγωγές που οφείλονται στην εκτροπή κινεζικών αποστολών που επλήγησαν από τους υψηλότερους αμερικανικούς δασμούς τον Ιούλιο του 2018. Μέχρι σήμερα οι εκτροπές κινεζικών εξαγωγών αντιπροσωπεύουν ασήμαντα ποσά συνολικών εξαγωγών προς τρίτους. Οι φόβοι της μαζικής εκτροπής του εμπορίου που προκλήθηκε από τη σύγκρουση της Κίνας-ΗΠΑ δεν έχουν ακόμη υλοποιηθεί και, συνεπώς δεν παρέχουν δικαιολογητική βάση για την αύξηση των εμπορικών φραγμών από άλλα έθνη, επεκτείνοντας τον εμπορικό πόλεμο.

Τόσο η Κίνα όσο και οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν δει τις εξαγωγές τους να φορολογούνται από τους εμπορικούς τους εταίρους, ωστόσο μόνο ένα μικρό ποσοστό των εξαγωγών τους εμπλέκεται. Επίσης, μέχρι το 2018 το σωρευτικό αποτέλεσμα των 10 ετών προστατευτισμού που έχουν εφαρμόσει οι κυβερνήσεις παγκοσμίως έχει οδηγήσει σε σημαντική και πανομοιότυπη έκθεση των κινεζικών και αμερικανικών εξαγωγών στις στρεβλώσεις του εξωτερικού εμπορίου. Το Global Trade Alert (2018), λαμβάνοντας υπόψη τις ομοιότητες των κινεζικών και αμερικανικών εξαγωγών όσον αφορά την προέλευση των στρεβλώσεων που αντιμετωπίζουν στο εμπόριο, οι κυβερνήσεις τους, συμπεραίνει ότι θα έπρεπε να πορευθούν από κοινού προκειμένου να περιορίσουν την παγκόσμια τάση προς προστατευτικές πολιτικές.

Με βάση την έκθεση της McKinsey (2018), η παραγωγή και το εμπόριο συνεχίζουν να αυξάνονται σε απόλυτες τιμές, όμως η ένταση του εμπορίου, δηλαδή το ποσοστό του συνολικού παγκοσμίου

προϊόντος που εμπορεύεται μειώνεται σε όλες σχεδόν τις αλυσίδες παραγωγής. Οι ροές των υπηρεσιών και των δεδομένων διαδραματίζουν τώρα πολύ μεγαλύτερο ρόλο καθώς, όχι μόνο το εμπόριο υπηρεσιών αυξάνεται ταχύτερα από το εμπόριο αγαθών, αλλά οι υπηρεσίες δημιουργούν αξία πολύ μεγαλύτερη από αυτήν που μετράται από τους εθνικούς λογαριασμούς. Επιπλέον, οι παγκόσμιες αλυσίδες αξίας γίνονται όλο και πιο εντατικές στην τεχνογνωσία. Η εργασία χαμηλής ειδίκευσης καθίσταται λιγότερο σημαντική ως συντελεστής παραγωγής, καθώς μόνο το 18% του παγκόσμιου εμπορίου αγαθών ελέγχεται τώρα μέσω αρμπιτράζ στο εργατικό δυναμικό, με αποτέλεσμα το συγκριτικό πλεονέκτημα στην παραγωγή αγαθών εντάσεως εργασίας να καθίσταται μειούμενης σημασίας. Η Κίνα είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός, αλλά οι νέες τεχνολογίες παραγωγής και οι μεταβολές της ζήτησης είναι πιθανό να μεταβάλλουν τη συμμετοχή της χώρας στο μέλλον. Τρεις παράγοντες εξηγούν αυτές τις αλλαγές: η αυξανόμενη ζήτηση στην Κίνα και στον υπόλοιπο αναπτυσσόμενο κόσμο, η οποία επιτρέπει στις χώρες αυτές να καταναλώνουν περισσότερα από αυτά που παράγουν, η ανάπτυξη ολοένα και περισσότερο ολοκληρωμένων εγχώριων αλυσίδων παραγωγής στις χώρες αυτές, μειώνοντας τις εισαγωγές ενδιάμεσων προϊόντων τους και ο αυξανόμενο αντίκτυπος των νέων τεχνολογιών. Το μεγαλύτερο κύμα ανάπτυξης σημειώνεται στην Κίνα, αν και υπήρξαν πρόσφατα σημάδια επιβράδυνσης. Μέχρι το 2030, προβλέπεται ότι η συνολική κινέζικη κατανάλωση θα αντιπροσωπεύει το 12% της παγκόσμιας κατανάλωσης. Καθώς φτάνει στο σημείο να έχει περισσότερους εκατομμυριούχους από οποιαδήποτε άλλη χώρα στον κόσμο, η Κίνα καταναλώνει το ένα τρίτο των αγαθών πολυτελείας παγκοσμίως. Το 2016, 40% περισσότερα αυτοκίνητα πωλήθηκαν στην Κίνα από ό, τι σε ολόκληρη την Ευρώπη και η Κίνα αντιπροσωπεύει επίσης το 40% της παγκόσμιας κατανάλωσης κλωστοϋφαντουργικών ειδών και ειδών ένδυσης. Καθώς η κατανάλωση αυξάνεται, οι πωλήσεις στην Κίνα υπερβαίνουν την εγχώρια παραγωγή, με αποτέλεσμα η τάση αυτή να συμβάλλει στη μείωση της έντασης του εμπορίου. Ενώ το 2017 η Κίνα εξήγαγε το 17 τοις εκατό από αυτό που παρήγαγε, μέχρι το 2017, το μερίδιο των εξαγωγών μειώθηκε στο 9 τοις εκατό. Η Κίνα πλέον παράγει πολλά ενδιάμεσα προϊόντα και διεξάγει περισσότερη έρευνα και ανάπτυξη στις εγχώριες αλυσίδες εφοδιασμού της. Αυτός είναι ο δεύτερος παράγοντας που επιβραδύνει την παγκόσμια ένταση των συναλλαγών στα αγαθά. Η δημιουργία περισσότερων καθετοποιημένων εγχώριων βιομηχανιών επιτρέπει στην Κίνα να αποκτήσει περισσότερη προστιθέμενη αξία και ταυτόχρονα να φέρει θέσεις εργασίας και οικονομική ανάπτυξη στις φτωχότερες εσωτερικές επαρχίες της. Οι δομικές μετατοπίσεις ευνοούν χώρες με εξειδικευμένα εργατικά δυναμικά, ικανότητες παροχής υπηρεσιών, συστήματα καινοτομίας και επικερδείς καταναλωτικές αγορές - όλα αυτά ευθυγραμμίζονται με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των προηγμένων οικονομιών. Αυτές οι χώρες θα επωφεληθούν επίσης από την

εισοδηματική άνοδο των καταναλωτών στις αναπτυσσόμενες χώρες, εάν μπορούν να αξιοποιήσουν τη ζήτηση για εξαγωγές. Αυτές οι τάσεις αποτελούν θετική είδηση, ειδικά για τους εργαζομένους υψηλής ειδίκευσης και τους κλάδους υπηρεσιών.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Με βάση τα πορίσματα της μελέτης η παγκοσμιοποίηση και το διεθνές εμπόριο αποτελούν μια σύγχρονη πραγματικότητα και αναπόσπαστο κομμάτι του παγκοσμίου στερεώματος. Δημιουργούν τόσο αξιοπρόσεκτες ευκαιρίες όσο και έντονες προκλήσεις για το σύγχρονο διεθνές σύστημα και την πλειονότητα των κρατών που το συναπαρτίζουν. Αποτελεί υψίστης σημασίας λοιπόν η εφαρμογή των πολιτικών εκείνων, τόσο από τα κράτη όσο και τους υπερεθνικούς οργανισμούς, που θα ανοίξουν το δρόμο για τη μεγιστοποίηση των δυνητικών ωφελειών που απορρέουν από το διεθνές εμπόριο. Παράλληλα, κρίνεται επιτακτική η άμεση αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων που έχουν τις ρίζες τους στην παγκοσμιοποίηση, ούτως ώστε να αποτραπούν αφενός πολιτικές και κοινωνικές εντάσεις στο εσωτερικό των κρατών και αφετέρου διακρατικές συγκρούσεις και συνεπακόλουθοι εμπορικοί πόλεμοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abdel-Malek, T. (1969), "Import substitution vs. export orientation", *Columbia Journal of World Business*, September-October, pp. 29-38.
- Abrams, R. K. (1980). International trade flows under flexible exchange rates. *Federal Reserve Bank of Kansas City Economic Review*, 65(3), 3–10.
- Acemoglu, Daron, David Autor, David Dorn, Gordon H. Hanson and Brendan Price. 2016. "Import Competition and the Great US Employment Sag of the 2000s." *Journal of Labor Economics* 34 (S1): S141–S198.
- Aitken, N. D. (1973). The effect of the EEC and EFTA on European trade: A temporal cross-section analysis. *American Economic Review*, 58(5), 881–892.
- Autor, D., Dorn, D., & Hansen, G. H. (2013). The China syndrome: Local labour effects of import competition in the United States. *American Economic Review*, 103(6), 2122–2168
- Baier, S. L., & Bergstrand, J. H. (1997). International trade, regional free trade agreements, and economic development. *Review of Development Economics*, 1(2), 153-170.
- Baier, S. L., & Bergstrand, J. H. (2004). Economic determinants of free trade agreements. *Journal of International Economics*, 64(1), 29–63.
- Baily, Martin Neil and Barry P. Bosworth. 2014. "US Manufacturing: Understanding Its Past and Its Potential Future." *Journal of Economic Perspectives* 28 (1): 3–26.
- Baker, Dean. (2016). *Rigged: How Globalization and the Modern Economy Structured to Make the Rich Richer*. Washington, DC: Center for Economic Policy
- BBC News. (2018). Trade wars, Trump tariffs and protectionism explained <https://www.bbc.com/news/world-43512098>
- Berg, A. G., & Ostry, J. D. (2017). Inequality and unsustainable growth: Two sides of the same coin?. *IMF Economic Review*, 65(4), 792-815

Bergstrand, J. H. (1985). The gravity equation in international trade: Some microeconomic foundations and empirical evidence. *Review of Economics and Statistics*, 71(1), 143–153.

Bespoke Investment Group. (2018). Tariff Trouble: Treasury's Tales. <https://www.bespokepremium.com/think-big-blog/tariff-trouble-treasurys-tales/>

Bloom, N., Draca, M., & Van Reenen, J. (2016). Trade induced technical change? The impact of Chinese imports on innovation, IT and productivity. *The Review of Economic Studies*, 83(1), 87-117.

Boudreaux, D. (2018). Trade deficits don't reduce U.S. jobs. MarketWatch. <https://www.marketwatch.com/story/trade-deficits-dont-reduce-us-jobs-2018-08-22>

Bown, C. P., & Crowley, M. A. (2007). Trade deflection and trade depression. *Journal of International Economics*, 72(1), 176-201.

Boylan, M. G. (1977). Reported economic effects of technological changes. *Research, Technological Change and Economic Analysis*.

Brada, J. C., & Mendez, J. A. (1983). Economic integration among developed, developing and centrally planned economies: A comparative analysis. *Review of Economics and Statistics*, 67(4), 549–556.

Bradley, M.F. (1991), *International Marketing Strategy*, Prentice-Hall International, London.

Broda, C., & Weinstein, D. E. (2006). Globalization and the Gains from Variety. *The Quarterly journal of economics*, 121(2), 541-585.

Bryan, B. (2018). One chart shows just how badly US companies are getting whacked by Trump's trade war. Business Insider. <https://www.businessinsider.com/trump-trade-war-china-steel-aluminum-tariff-payments-soaring-2018-12>

Burke, J. (2000). US investment in China worsens trade deficit. *Economic Policy Institute Briefing Paper*, 93, 1-12.

Cassette, A., Fleury, N., & Petit, S. (2012). Income inequalities and international trade in goods and services: Short-and long-run evidence. *The International Trade Journal*, 26(3), 223-254.

Chang, Y. C., Polachek, S. W., & Robst, J. (2004). Conflict and trade: the relationship between geographic distance and international interactions. *The Journal of Socio-Economics*, 33(4), 491-509

Chemical & Engineering News. (2018). U.S. files complaint over China's patent policies. Retrieved 2018-11-01

Clemente, J. (2018). Trump's Tariffs Raising Costs For The U.S. Oil And Gas Industry - And Americans. Forbes [https://www.forbes.com/sites/judeclemente/2018/08/31/trumps-tariffs-lifting-costs-for-the-u-s-oil-and-gas-industry-and-americans/ - 43da6f8162d5](https://www.forbes.com/sites/judeclemente/2018/08/31/trumps-tariffs-lifting-costs-for-the-u-s-oil-and-gas-industry-and-americans/-43da6f8162d5)

Cline, W. R., & Kim, J. (2010). Renminbi undervaluation, China's surplus, and the US trade deficit (No. PB10-20). Peterson Institute for International Economics.

CNBC. (2018). Trump administration will put steel and aluminum tariffs on Canada, Mexico and the EU <https://www.cnbc.com/2018/05/31/trump-administration-will-put-steel-and-aluminum-tariffs-on-canada-mexico-and-the-eu.html>

CNBC. (2018). Trump's power play on tariffs cuts out Congress — but lawmakers could stop it if they wanted to. <https://www.cnbc.com/2018/03/07/heres-how-congress-can-stop-trumps-tariffs-if-lawmakers-want-to.html>

Congresional Research Service. (2019). Enforcing U.S Trade Laws: Section 301 and China. In Focus.

Coutts, K. and Godley, W. (1992), "Does Britain's balance of payments matter any more?", in Michie, J. (Ed.), *The Economic Legacy 1979-1992*, Academic Press, London, pp. 60-7

Deardorff, A. V. & Stern R. (1994). Multilateral Trade Negotiations and Preferential Trading Arrangements, in Alan V. Deardorff and Robert M. Stern (eds). *Analytical and Negotiating Issues in the Global Trading System*, Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Deardorff, A. V., & Stern, R. M. (2002). What you should know about globalization and the World Trade Organization. *Review of International Economics*, 10(3), 404-423.

de Boyrie, M. E., & Johns, R. (2013). The effects of trade agreements on the growth of major Latin American economies. *The Journal of International Trade & Economic Development*, 22(3), 377-397.

Dedrick, Jason, Kenneth L. Kraemer, and Greg Linden. 2010. "Who Profits from Innovation in Global Value Chains? A Study of the Ipad and Notebook PCs." *Industrial and Corporate Change* 19 (1): 81–116.

de Jonquieres, G. (1994), "ECGD to step up support for UK exporters", *Financial Times*, 30 June, p. 3.

DeLong, Bradford. 2017. "Trading in Trump's Lies." Project Syndicate, February 2.

Dussauge, P., & Ramanantsoa, B. (1987). Technologie et stratégie d'entreprise (No. hal-00708989).

Elliott, K. A., & Bayard, T. O. (1994). Reciprocity and retaliation in US trade policy. Peterson Institute Press: All Books.

Elliott, K. A., & Richardson, J. D. (1997). Determinants and Effectiveness of " Aggressively Unilateral" US Trade Actions. In The effects of US trade protection and promotion policies (pp. 215-243). University of Chicago Press.

Evenett, S. J., & Fritz, J. (2018). Brazen Unilateralism: The US-China Tariff War in Perspective. The 23th GTA Report.

Falvey, R., Foster, N., & Greenaway, D. (2012). Trade liberalization, economic crises, and growth. World Development, 40(11), 2177-2193.

Feenstra, R. C., Hai, W., Woo, W. T., & Yao, S. (1998). The US-China bilateral trade balance: Its size and determinants (No. w6598). National Bureau of Economic Research.

Feenstra, R. C., & Taylor, A. M. (2011). International macroeconomics. Macmillan.

Feenstra, Robert C., and Akira Sasahara. 2017. "The 'China Shock', Exports and U.S. Employment: A Global InputOutput Analysis." Working paper 24022. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. Feenstra, Robert C., Hong Ma, and Yuan Xu. 2017. "US Exports and Employment." Working paper 24056. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research

Ferry, J. and L. Buyers, S. (2018). Measuring the Impact of the Steel Tariffs on the US Economy. Coalition for a Prosperous America.

Foster, N., & Stehrer, R. (2011). Preferential trade agreements and the structure of international trade. Review of World Economics, 147(3), 385-409.

Frankel, J., Stein, E., & Wei, S.-J. (1995). Trading blocs and the Americas: The natural, the unnatural, and the super-natural. Journal of Development Economics, 47(1), 61–95.

Haberler, G. V. (1936). Theory of international trade: With its applications to commercial policy. William Hodge and Company Limited, London.

Haley, J. A. (2018). Did Trade Liberalization Go Too Far? Trade, Inequality and Unravelling the Grand Bargain.

Heckscher, E. and Ohlin, B. (1933), *Interregional and International Trade*, Harvard University Press, Cambridge, MA.

Hicks, Michael, and Srikant Devaraj. 2015. "The Myth and Reality of Manufacturing in America." Muncie, Indiana: Ball State University

Hines, J. R. (1999). Three sides of Harberger triangles. *Journal of Economic Perspectives*, 13(2), 167-188.,

Hitt, M. A., Ireland, R. D., & Lee, H. U. (2000). Technological learning, knowledge management, firm growth and performance: an introductory essay. *Journal of Engineering and Technology management*, 17(3-4), 231-246.

Hornby, D. (1994), "BOTB – building a UK edge in exporting", *INSTEP*, April, p. 12.

Hufbauer, G. C., & Goodrich, B. (2002). Time for a grand bargain in steel?. *Institute of International Economics*, 2(1), 1-32.

Irwin, D. A. (2017). The False Promise of Protectionism: Why Trump's Trade Policy Could Backfire. *Foreign Aff.*, 96, 45.

Isard, Walter. 1956. *Location and Space-economy; a General Theory Relating to Industrial Location, Market Areas, Land Use, Trade, and Urban Structure*. Cambridge: Published jointly by the Technology Press of Massachusetts Institute of Technology and Wiley.

Jones R., Weder R. (2017) *200 Years of Ricardian Trade Theory*. Springer, Cham.

Kamal, A. (2018). Four reasons Trump is hanging tough on trade. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/business-43285533>

Kenton, W. (2019). <https://www.investopedia.com/terms/t/tariff.asp>

Krugman, P. (1980). Scale Economies, Product Differentiation, and the Pattern of Trade. *American Economic Review*, 70, 950–9.

Krugman, P. R. (1981). Intraindustry specialization and the gains from trade. *Journal of political Economy*, 89(5), 959-973.

Krugman, P. (1991). Is Bilateralism Bad? in Elhanan Helpman and Assaf Razin (eds.), *International Trade and Trade Policy*, Cambridge, MA: MIT Press.

Krugman, P. (2008). Trade and wages, reconsidered. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1, 103–154

Langer, W. L. (1968). *encyclopedia of world history; ancient, medieval, and modern, chronologically arranged*.

Lechthaler, W., & Mileva, M. (2018). Who Benefits from Trade Wars?. *Intereconomics*, 53(1), 22-26.

Lee, J. W. (1993). International trade, distortions, and long-run economic growth. *Staff papers*, 40(2), 299-328.

Leontief, W. (1966), *Input-output Economics*, Oxford University Press, Oxford.

Lewer, J., & Van den Berg, H. (2003). Does trade composition influence economic growth? Time series evidence for 28 OECD and developing countries. *J. Int. Trade & Economic Development*, 12(1), 39-96.

Lin, J. Y. (2013). *Against the Consensus: Reactions on the Great Recession*. Cambridge University Press.

Lin, J. Y., & Wang, X. (2018). Trump economics and China–US trade imbalances. *Journal of Policy Modeling*, 40(3), 579-600.

Linder, S. B. (1961). *An essay on trade and transformation* (pp. 82-109). Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Linker, D. (2018). What's really behind Trump's protectionism. *THE WEEK*. <https://theweek.com/articles/777582/whats-really-behind-trumps-protectionism>

Marin, D. (1992), “Is the export-led growth hypothesis valid for industrialised countries?”, *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 74, pp. 678-88.

Mazumdar, J. (1996). Do static gains from trade lead to medium-run growth?. *Journal of Political Economy*, 104(6), 1328-1337.

McCombie, J.S.L. and Thirlwall, A. (1992), “The re-emergence of the balance of payments constraint”, in Michie, J. (Ed.), *The Economic Legacy 1979-1982*, Academic Press, London, pp. 68-74.

Mckinsey Global Institute (2019). *Globalization In Transition:The Future Of Trade And Value Chains*.

Medin, H. (2014). *New trade theory: implications for industrial policy*.

Medvedev, D. (2010). Preferential trade agreements and their role in world trade. *Review of World Economics/Weltwirtschaftliches Archiv*, 146(2), 199–222

Meier, G.M. (1984), *Leading Issues in Economic Development*, Oxford University Press, Oxford.

Michael, M. S. (1997). Why free trade may hurt developing countries. *Review of International Economics*, 5(2), 179-187.

Office of the United States Trade Representative, (2018). 2018 Trade Policy Agenda and 2017. Annual Report of the President of the United States on the Trade Agreements Program.

Ortiz-Ospina, E., Beltekian, D., & Roser, M. (2018). Trade and Globalization. *Our World in Data*.

Ossa, R. (2015). Why trade matters after all. *Journal of International Economics*, 97(2), 266-277.

Nitsch, V. (1996). Do Three Trade Blocs Minimize World Welfare?, *Review of International Economics*.

Pantulu, J., & Poon, J. P. (2003). Foreign direct investment and international trade: evidence from the US and Japan. *Journal of Economic Geography*, 3(3), 241-259.

Pomerleau, K. and York, E. (2018). Update: The Impact of Enacting President Trump’s Tariffs. Tax Foundation

Pramuk, J. (2018). Trump to slap 25% tariffs on up to \$50 billion of Chinese goods; China retaliates. CNBC <https://www.cnbc.com/2018/06/15/trump-administration-to-slap-a-25-percent-tariff-on-50-billion-of-chinese-goods-threatens-more.html>

Reuters. (2018) . Democrat-led House seen backing Trump's China trade war, scrutinizing talks with allies. 2018-11-08.

Ricardo, D. (1817). *On the Principles of Political Economy and Taxation*: London.

Rodrick, D. (2011). *The globalization paradox—Democracy and the future of the world economy*. New York: W. W. Norton

Rose, Stephen. 2018a. “Manufacturing Jobs: Fact and Fiction.” Washington, DC: Urban Institute.

Rose, S. J. (2018). *Is Foreign Trade the Cause of Manufacturing Job Losses?*. Washington, DC: Urban Institute.

Sachs, J. (2011). *The price of civilization*. New York: Random House

Samuelson, Paul A. 1948. "International Trade and the Equalisation of Factor Prices." *The Economic Journal* 58 (230): 163–84

Samuelson, P. (2004). Where Ricardo and Mill rebut and confirm agreements of mainstream economists supporting globalization. *Journal of Economic Perspectives*, 18, 135–146

Scott, J. (1997). *Corporate business and capitalist classes*. OUP Oxford.

Scott, Robert E. 2014b. "Jack Lew Sees No Evil: Treasury Fails to Name China as a Currency Manipulator for the 12th Time." *Working Economics* (Economic Policy Institute blog), October 16.

Scott, Robert. E. 2017. *Growth in U.S.–China Trade Deficit between 2001 and 2015 Cost 3.4 Million Jobs*. Washington, DC: Economic Policy Institute

Screpanti, E., & Zamagni, S. (2005). *An outline of the history of economic thought*. Oxford University Press on Demand.

Setser, B. (2016). \$3.2 Trillion (Actually a Bit More) Isn't Enough? The Fund on China's Reserves. *Council on Foreign Relations Blog*. August 22

Shannon Togawa Mercer & Matthew Kahn, *America Trades Down: The Legal Consequences of President Trump's Tariffs*, *Lawfare* (March 13, 2018).

Sherman, N. (2018). Five reasons why trade wars aren't easy to win. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/business-43262278>

Smith, A. (1776), *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, edited by E. Cannan (1961) and reprinted by Methuen, London.

Spilimbergo, Antonio & Stein, E. (1997). The Welfare Implications of Trading Blocs among Countries with Different Endowments, in Jeffrey Frankel (ed.), *The Regionalization of the World Economy*, Chicago: University of Chicago Press.

Stiglitz, Joseph. 2018. "Making Trade Globalization Inclusive." Paper prepared for the AEA Annual Meeting, "Making Globalization More Inclusive" panel, Philadelphia, January 6.

- Stolper, W. F., & Samuelson, P. A. (1941). Protection and real wages. *The Review of Economic Studies*, 9(1), 58-73.
- Subramanian, A., & Wei, S. J. (2007). The WTO promotes trade, strongly but unevenly. *Journal of International Economics*, 72(1), 151-175.
- Swanson, A. (2018). Trump to Impose Sweeping Steel and Aluminum Tariffs. *New York Times*, 1.
- Swanson, A. (2018). US and China Expand Trade War as Beijing Matches Trump's Tariffs.
- Tang, D. (2005). Effects of the regional trading arrangements on trade: Evidence from the NAFTA, ANZCER and ASEAN countries, 1989–2000. *The Journal of International Trade & Economic Development*, 14(2), 241-265.
- Taussing, F.W. (1927) *International Trade*, MacMillan, New York
- Tax Foundation. (2018). The Economic and Distributional Impact of the Trump Administration's Tariff Actions. <https://taxfoundation.org/trump-tariffs-economic-distributional-impact>
- Tayeb, M. (1992), *The Global Business Environment*, Sage, London.
- Temple, P. (1994), "Overview: understanding Britain's economic performance: the role of international trade", in Buxton, A. Chapman, P. and Temple, P. (Eds), *Britain's Economic Performance*, Routledge, London, pp. 31-56.
- The Guardian. (2018). Trump imposes steep tariffs on imported solar panels and washing machines <https://www.theguardian.com/environment/2018/jan/23/trump-imposes-steep-tariffs-on-imported-solar-panels-and-washing-machines>
- The Wall Street Journal. (2018). Economists See U.S.-China Trade War as Biggest Threat in 2019. https://www.wsj.com/articles/economists-see-u-s-china-trade-war-as-biggest-threat-in-2019-11544713201?mod=hp_lista_pos2
- Trefler, D. (2004). The long and short of the Canada-US free trade agreement. *American Economic Review*, 94(4), 870-895.
- Urata, S., & Okabe, M. (2009). Tracing the Progress towards the ASEAN Economic Community. ERIA Research Project Report, (3).

Verde A. (2017) Globalization: Definition and Phases. In: Is Globalisation Doomed?. Palgrave Macmillan, Cham

Vernon, R. (1966), "International investment and international trade in the product cycle", Quarterly Journal of Economics, May, pp. 190-207.

Viner, J. (2014). The customs union issue. Oxford University Press.

Wei, Shang-Jin and Frankel, J. (1996). Open Regionalism in a World of Continental Trade Blocs, manuscript.

Wells, L.T. (1969), "Test of a product cycle model of international trade", Quarterly Journal of Economics, February, pp. 152-62

Wolf, M. (2005). Why globalization works. London: Yale University Press.

World Trade Organization. (2018). World Trade Statistical Review 2018.

World Trade Organization , (2019). A Summary of the Final Act of the Uruguay Round. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/ursum_e.htm#Agreement

World Trade Organization, (2019). Dispute settlement. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm

World Trade Organization, (2019). History of the multilateral trading system. https://www.wto.org/english/thewto_e/history_e/history_e.htm

World Trade Organization, (2019). Ministerial Conferences. https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/minist_e.htm

World Trade Organization, (2019). WTO Analytical Index. Interpretation and application of WTO agreement. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm8_e.htm#subsidies

Yardeni, E. (2018). The surprising reasons why Trump's trade wars will boost U.S. jobs — and stocks. MarketWatch. <https://www.marketwatch.com/story/the-surprising-reasons-why-trumps-trade-wars-will-boost-us-jobs-and-stocks-2018-09-04>

Yasuda, H. (2003). New Analytical Approach for Strategic Alliances from the Perspective of Exchange of Management Resources. Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, Graduate School of Decision Science and Technology, Tokyo Institute of Technology.

Yeager, L. B. (1976). International monetary relations: Theory, history and policy. New York: Harper and Row Publishers

Yeats, Alexander J.. 1998. "Does Mercosur's trade performance raise concerns about the effects of regional trade arrangements (English)". The World Bank economic review. -- Vol. 12, no. 1 (January 1998, pp. 1-28).

Yoshino, M. Y., & Rangan, U. S. (1995). Strategic Alliances: An Entrepreneurial Approach to Globalization Harvard Business School Press. Boston, MA.

Αλογοσκούφης, Γ. (2013). Διεθνής οικονομική και παγκόσμια οικονομία. Gutenberg.

Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, (2019). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου. <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/161/the-european-union-and-the-world-trade-organisation>

Μπαλτάς Ν., Μπήτρος Γ., Δρανδάκης Ε. (2003). Μικροοικονομική Θεωρία τεύχος Β.

Το Βήμα. (2018). Αναταράξεις στο διεθνές εμπόριο φέρνουν οι πρόσθετοι δασμοί του Τραμπ. <https://www.tovima.gr/2018/12/20/finance/anatarakseis-sto-diethnes-emporio-fernoun-oi-prostheti-dasmoi-tou-tramp/>

Τσουνής, Ν. (2015). Θεωρία διεθνούς εμπορίου. Εκδόσεις Κάλλιπος.